

MAURO ORSATTI
CĂLIN PAȚULEA

O PLĂCUTĂ ENIGMĂ

© Mauro ORSATTI, Călin PAȚULEA
© Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ORSATTI, MAURO, PAȚULEA, CĂLIN

O plăcută enigmă / Mauro Orsatti, Călin Pațulea

– Târgu-Lăpuș: Galaxia Gutenberg, 2015

ISBN 978-973-141-601-4

I. Orsatti, Mauro (autor)

II. Pațulea, Călin (autor)

11.332.26

www.galaxiagutenberg.ro

Editura Galaxia Gutenberg

435600 Târgu-Lăpuș, str. Florilor nr. 11

Tel/fax: 0264-243616; 0262-385280

mobil: 0733-979383; 0723-377599

E-mail: contact@galaxiagutenberg.ro

PRINTED IN ROMANIA

MAURO ORSATTI
CĂLIN PAȚULEA

O PLĂCUTĂ ENIGMĂ

INTRODUCERE ÎN APOCALIPSĂ

Traducerea din limba italiană de:

Prof. Adriana ZAHARIA

Galaxia Gutenberg
2015

Mauro Orsatti este profesor de exegeză a Noului Testament la Facultatea de Teologie din Lugano (Elveția), încă de la întemeierea acesteia (1992), și în cadrul Institutului Teologic Paul al VI-lea din Brescia, precum și visiting professor la Facultatea de Teologie Greco-Catolică, Departamentul Blaj din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca (RO). Doctor în științe biblice la Institutul Pontifical din Roma și cu îndelungi perioade de specializare la Ierusalim și München, a căutat mereu să îmbine rigurozitatea științifică cu simplitatea și claritatea expozitivă. Este preocupat de răspândirea cunoașterii biblice și pentru publicul amplu, îmbinând rigurozitatea științifică și comunicarea mesajului. Are la activ 25 de cărți (unele deja traduse în mai multe limbi) și peste o sută de studii publicate în reviste și dicționare italiene și externe.

Călin Pațulea s-a născut la Blaj în anul 1969. După completarea studiilor în cadrul Institutului Teologic Greco-Catolic de la Blaj, și-a continuat pregătirea teologică la Facultatea de Teologie din Lugano (Elveția). A fost hirotonit preot în Arhieparchia de Alba Iulia și Făgăraș, în 1999. În prezent este lector universitar dr. în cadrul Departamentului de Teologie Pastorală din Blaj, catedra de Teologie Biblică: Vechiul și Noul Testament, al Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. A publicat diverse studii, articole și volume de carte. La editura Galaxia Gutenberg a publicat volumele: Paternitate și măiestrie didactică paulină (2009); Chemarea Frumuseții infinite (2011).

PREFAȚĂ

A clarifica o enigmă nu este un demers ușor, mai ales când este vorba despre o scriere biblică și despre mesajul său, în cazul nostru, Apocalipsa. Dacă sperăm la o reușită, va fi nevoie să ne încredințăm Învățătorului interior, Spiritul Sfânt, care va ghida și va lămuri cititorul. Din partea noastră, propunem un modest ajutor care ar putea fi de folos.

Provocarea abordării acestei cărți misterioase, enigmatice, greu de interpretat, are origini antice, în activitatea didactică. Puțin câte puțin, orizontul, la început neclar, s-a limpezit, devenind albastru datorită interesului arătat de studioși, mai întâi suspicioși și ezitanți, apoi tot mai implicați într-o interesantă descoperire.

Nu este un comentariu complet, însă se întinde de la primul la ultimul capitol, polarizând întreg mesajul în jurul unor anumite subiecte. Uneori face apel la stilul comentariului, cu analize destul de detaliate ale unor pasaje, alteori încearcă o analiză biblică asupra unei teme. Nu lipsește însă încercarea de a face simțit suflul teologic și spiritual al textului.

Metoda aleasă ar putea fi asimilată explorării unui arhipelag. Există diferite posibilități.

Se poate concentra atenția asupra unei insule, deoarece este fascinantă, neglijându-le pe toate celelalte, și ele frumoase. Așa se întâmplă și cu Apocalipsa când, de exemplu, este prezentată *Viziunea inițială (1, 9-20)*.

Se poate studia o insulă, considerând-o parte a arhipelagului. Alături de insule paradisiace se găsesc și insule stâncoase și sălbatic. Apocalipsa oferă pagini minunate, dar și episoade nefericite precum cel referitor la *Împărăția de o mie de ani (20, 1-10)*, sau cel referitor la *Babilonia, marea prostituată (17, 1-7)*. Cititorul nu va fi la fel de entuziasmat, însă va avea un cadrul general al arhipelagului și va putea alege în cunoștință de cauză.

Se poate, de asemenea, vizita arhipelagul dacă ne imaginăm scafandri, știind că insulele reprezintă partea vizibilă a unei lumi scufundate a cărei explorare poate rezerva surprize plăcute. Prin această metodă, de exemplu, va putea fi înțeleasă intimitatea dintre Miel și Mireasă, care trăiesc o iubire eternă (capitolele 21-22).

În fine, pe lângă tipurile de explorare precedente, parțiale și complementare, se va putea survola zona cu avionul. Amănunțele vor fi neclare și unele chiar vor dispărea, în schimb va apărea desenată sub ochi o valoroasă hartă a întregului. Aceasta se află la început, în prezentarea generală, comparabilă cu o survolare care permite obținerea primelor informații despre genul literar apocaliptic, despre autor, despre structură, destinatari, mesaj...

Niciun creștin nu ar trebui să se sustragă fascinației acestei minunate povești-anunț. Mai mult, fiecare ar trebui să citească și să aprofundeze această carte, pentru a o accepta ca pe o evanghelie vie ce este necesar să fie anunțată tuturor prin cuvântul și viața. Va fi de ajutor acea certitudine că autorul transliterează cu măiestrie pe partitura teologică paginile concluzive. Sunt evidente o puternică reînnoire și o profundă transformare care, schimbând radical exteriorul și interiorul, conferă armonie existenței creștine. Este cântul acelei iubiri eterne care leagă în mod indefectabil Mireasa și Mielul.

Autorii

APOCALIPSA: 'PUZZLE' DE 100.000 DE PIESE INTRODUCERE ȘI CHEI DE ACCES

1. INTRODUCERE

Apocalipsa este una dintre capodoperele literaturii universale. Sf. Ieronim spune că această carte biblică are atâtea mistere câte cuvinte are și că fiecare elogiu ce i s-ar putea aduce ar fi prea mic în raport cu frumusețea sa.

Așezată ca sigiliu al Noului Testament, ba chiar al întregii Biblii, este o carte sugestivă și plină de fascinație, din păcate mult timp condamnată să rămână o cenușăreasă în universul biblic, fiind împovărată de părerea negativă că ar fi misterioasă, dificilă și adesea chiar de neînțeles. Puțin enigmatică e într-adevăr, însă este vorba de o enigmă destinată a se risipi și a deveni plăcută imediat ce te familiarizezi cu ea.

Efectiv, cartea este un bogat amestec care necesită mai întâi o bună cunoaștere și apoi o bună dozare pentru a o putea gusta fără să fii copleșit: trebuie să fii expert în Vechiul Testament la care se face referire în fiecare pagină (peste 500 citări și aluzii); este nevoie să cunoști apocaliptica și să fii familiarizat cu simbolistica; să cunoști

persecuția la care sunt supuse comunitățile primare și, în același timp, să nu pierzi contactul cu istoria profană; să fii la curent cu tehnicile literare și să nu uiți contextul liturgic; într-un cuvânt, necesită o cunoaștere enciclopedică pe care alte cărți biblice o postulează. De aceea, cel care intră în desiușul complicat al Apocalipsei, dacă urmează drumul principal, ajunge repede și sigur la final, lăsând deoparte însă particularitățile care conferă plauzibilitate punctului de sosire. Cine, în schimb, întârzie asupra unor particularități ca referințele biblice, istorice, simbolice și liturgice, riscă să nu mai ajungă la destinație și să se găsească în posesia unei cantități enorme de material care, la fel ca în cazul unui puzzle de 100.000 de piese, îți este la dispoziție, dar atât de trunchiat încât nu mai semnifică nimic.

Apocalipsa se prezintă ca o carte cu multe fețe. Este o „revelație profetică” ce deschide comunității credincioase sensul profund și ascuns al lucrurilor care se întâmplă. Este „o scriere de avertizare” care invită Biserica să rămână fidelă propriei tradiții, să rămână fermă în fața dificultăților și să refuze cu stăruință atracțiile sau amenințările lumii. Este o „Evanghelie”, adică proclamarea unei vești în același timp consolatoare și provocatoare, exact la fel ca Evanghelia predicată de Isus. Vestea reconfortantă este certitudinea că ceea ce ne transmite Isus - cuvântul său - este victorios și că martirii sunt adevărații protagoniști ai istoriei, că toate idolatriile și miturile pe care omul le va crea – motiv de război, contradicții și opresiuni – sunt menite să se prăbușească.

Aspectul de povăț este dat de invitația imperioasă de a abandona orașul idolatru cu iluziile și aroganța sa. În sfârșit, Apocalipsa este „o carte liturgică” de citit în fața unei adunări strânse pentru a asculta și a se ruga; tocmai prin ascultare și rugăciune se revigorează propria speranță și se găsește lumină pentru a înțelege faptele care se întâmplă și curajul pentru a asuma consecințele.

Să trasăm acum câteva linii directoare ale acestui gigantic *puzzle*, favorizând o explorare în lumea apocaliptică, o referire la autor și la structura cărții. Să lăsăm, în schimb, sârguincioasei răbdări a fiecăruia fascinanta muncă de a combina, probabil într-un ulterior și aprofundat studiu, asigurând că efortul va fi pe deplin recompensat prin descoperiri uimitoare.

2. UN STIL STRANIU

2.1. GENUL LITERAR APOCALIPTIC

Apocalipsa este scrisă într-un stil numit „apocaliptic”, un mod particular de a comunica adevărul lui Dumnezeu. Cel care vorbește, trăiește de regulă într-un timp foarte dur, ba chiar de persecuție, și face eforturi ca, prin cuvântul său, să „ridice vălul”, să „dezvăluie”, așa încât cei care-l ascultă să-și poată da seama de adevărul care se ascunde în tristele situații pe care le trăiesc. Profeția capătă o tentă particulară și devine deci „apocaliptică”. În același timp, vine în întâmpinarea exigențelor ascultătorilor săi care, în timp de persecuție, au nevoie „să vadă” intervenția divină. Iată că

autorul folosește acel particular limbaj simbolic, bogat în numere, culori, animale care are dublul avantaj de a exprima concepte greu de transpus în cuvinte și de a prezenta o realitate pe care el o intuiește în linii generale, dar pe care nu o cunoaște în aspectele particulare. Apocaliptica este exprimată, prin urmare, într-un limbaj codificat, plin de viziuni și de simboluri care au nevoie de explicații.

Pentru a înțelege în profunzime sensul unei scrieri ca Apocalipsa, este nevoie de clarificarea conceptului de „apocaliptică”. Prin „literatură apocaliptică” se înțelege un complex de scrieri și idei care au ca obiect revelarea sfârșitului lumii și starea ultrapământească¹. Adjectivul „apocaliptic” nu derivă direct din *apocalyptein* (= a revela, a ridica vălul), ci dintr-un sens secundar, mai restrâns, indicând mai degrabă o compoziție literară². Perioada de înflorire a acestei literaturi se încadrează între 200 î.H. și 100 d.H. în mediul ebraic și iudeo-creștin de limbă semitică; în vreme ce creștinismul se instalează în mediile de

¹ Cf. Koch K., *Difficoltà dell'Apocalittica*, Paideia, Brescia 1977.

² Apocaliptica nu a avut niciodată un loc important în studiul biblic. Astăzi, însă, grație mai ales studiului unor eminenți exegeți și teologi, s-a ajuns până la a se spune că a devenit mama oricărei teologii, întrucât este strâns legată de Vechiul Testament și formează o continuitate cu Noul Testament. În ultimii două sute de ani, cercetarea istorică a extins acest termen și la cărțile Vechiului Testament care vorbesc despre lucrurile de pe urmă (ex: Is 24-27; Zah 12-14). Pentru apocaliptica iudaică cf. clasicul Russell D.S., *L'apocalittica giudaica*, Paideia, Brescia 1991 (prima ediție englezească din 1964); cf. și Sacchi P., *L'apocalittica giudaica e la sua storia*, Paideia, Brescia 1990.

limbă greacă, interesul pentru această literatură se diminua, probabil pentru a descuraja iluziile unor fanteziste speranțe escatologice iminente.

În legătură cu fondul cultural, dată fiind lipsa de omogenitate a textelor, este greu de spus ceva sigur. Putem presupune că originea este plasată în interiorul mentalității semitice și se justifică în contextul sociologic și nu în experiența unei grup restrâns de persoane. Apocaliptica, de fapt, se recunoaște după modul tipic de a simți și de a gândi al colectivității: predomină chinuitoarea așteptare a unei totale schimbări a tuturor raporturilor umane. Vorbind, de asemenea, despre „restul”, se revine la timpul inițial unde se găsea „întreaga” umanitate, chiar dacă nu se vorbește despre universalism. Astfel, în viitor, „gloria” va corespunde transformării totale a omului și a structurilor sociale în care este inserat.

2.2. CARACTERISTICILE GENULUI LITERAR

Sunt câteva elemente specifice genului literar apocaliptic asupra cărora cad de acord toate studiile. Ținând cont de scrierile redade în ebraică și aramaică, cel puțin în spiritul lor (*Dar, 1 Enoc; Apocalipsa lui Avraam*), și de trăsăturile istorice particulare, literare și lingvistice, putem individualiza câteva caracteristici comune tuturor scrierilor apocaliptice:

- ies în evidență ample cicluri de discursuri, cu descrierea unor viziuni (precum: «Am văzut..., și iată...»); un fapt

curios este că în vremea dinaintea exilului vizionarul vorbește direct cu Dumnezeu;

- după experiența sa profetică, vizionarul cade pradă unui zbuțiu spiritual: acesta nu este descris, dar servește drept paraneză discipolilor vizionarului, chemați astfel să rămână statornici în ciuda persecuțiilor;

- sunt folosite pseudonime, adică nume cunoscute din antichitate: scrierile apocaliptice poartă deci nume ca cele ale lui Moise, Avraam, Enoh, toți oameni importanți care au avut un rol major în istoria mântuirii. Sub acest aspect, Apocalipsa lui Ioan ar reprezenta o notabilă excepție;

- abundă imagini mitice și simbolice, nu ușor de lecturat fără o temeinică exegeză;

- fiecare apocalipsă are un amplu fundal literar: Daniel folosește chiar două limbi (ebraică și aramaică).

Din aceste constatări putem afirma cu certitudine că la baza apocalipsei stă un gen literar specific, complex, dar cu siguranță sugestiv.

2.3. APOCALIPSA ȘI VECHIUL TESTAMENT

Ar putea părea ciudat, dar în literatura apocaliptică lipsesc citatele din Vechiul Testament, excepție Dan 9, 2 care face referire la Ier 25, 11. Această absență se explică prin lipsa de omogenitate dintre Vechiul Testament și apocaliptică sub aspect istoric. În vreme ce faptele Vechiului Testament sunt în mare parte istorice, literatura apocaliptică este plasată într-o ficțiune istorică: chiar dacă

citează nume și date, este vorba mai degrabă de un cadru care conține mesajul și nu informații credibile. Autorul scrierilor apocaliptice ignoră, la fel ca și contemporanii săi, viitorul, dar de un lucru e sigur: Dumnezeu este fidel și va acționa în viitor așa cum a făcut-o și în trecut. El, așadar, reface marile etape ale istoriei mântuirii pentru a găsi ideile cheie care au condus acțiunea divină și le proiectează în viitor. Nu este un ghicitor, ci un om credincios care știe că istoria se află în mâinile lui Dumnezeu.

Noutatea fundamentală a apocalipticii, în raport cu Vechiul Testament, constă în interpretarea de către autori a revelațiilor lui Dumnezeu: profeții intenționează să reactualizeze credința lui Israel făcând constant referire la tradițiile religioase fără a spune ceva cu totul nou, apocalipticii însă susțin că aduc o nouă revelație până atunci necunoscută. Noul adevăr, în acest fel, nu face apel doar la vechiul adevăr în vederea prezentului, ci, tocmai datorită faptului că este, cronologic, ultima revelație, substituie Vechiul Testament. Din acest motiv teologii iudei, fixând limitele canonului veterotestamentar, au exclus toate scrierile apocaliptice, permițând numai intrarea cărții lui Daniel, pentru amplele sale tradiții preapocaliptice, plasând-o printre „scrieri” și nu printre „profeți”³.

³ Tradiția catolică îl va număra pe Daniel printre *Profeți*, în vreme ce tradiția ebraică printre *Scrieri*. A se vedea însă plasarea lui Daniel în TOB (Traduction oecuménique de la Bible).

Mai mult, în timp ce profeții așteaptă uneori în prezent finalul decisiv al istoriei conduse de Dumnezeu, apocaliptica nu își pune speranțele în istorie, fiindcă aceasta este total privată de mântuire și supusă puterii Satanei. Doar dincolo de istorie și de toate posibilitățile istorice există pământul făgăduit. În privința lumii prezente, omul apocaliptic se opune omului veterotestamentar prin atitudinea sa pesimistă: el consideră că lumea trebuie schimbată și nu doar transformată. Astfel, în vreme ce Dumnezeul Vechiului Testament va interveni în mod definitiv, ducând la bun sfârșit istoria lui Israel, escatologia apocaliptică proclamă finalul acestei istorii și al acestei lumi și anunță apariția a ceva opus. Prin urmare, dacă Vechiul Testament nu disprețuiește efortul omului pentru istorie, apocaliptica speră doar în intervenția lui Dumnezeu.

Dacă am vrea să reprezentăm conceptul printr-o imagine, am putea face referire la o casă dărâmată, ruinată. În fața acesteia lumea profetică sau, în general lumea Vechiului Testament, ar avea o atitudine plină de speranță care va duce la refacerea casei, așa cum se întâmplă cu atâtea construcții care, după o grea și lungă intervenție, devin ca noi. Profeții cred în posibilitatea reabilitării unei istorii dezmembrate de trădări și necredință, îndeamnă poporul la convertire și propun o alianță susținută pe noi baze de credință. În fața aceleiași case dărâmate, lumea apocaliptică nu crede în posibilitatea unei restaurări. Construcția este prea compromisă și nu merită pentru

nimic efortul de a o reface. Mai bine să fie dărâmată de tot, pentru a face spațiu unei noi construcții. Iată deci semnificația distrugerii care caracterizează limbajul și uimește cititorul. Trebuie imediat adăugat că este vorba despre o distrugere în vederea unei reconstrucții. Această a doua parte, atât de importantă pentru adevărata și completa gândire apocaliptică, rămâne adesea uitată sau trecută sub tăcere, cel puțin în limbajul comun, astfel încât adjectivul apocaliptic păstrează doar un sens negativ. O greșeală care trebuie denunțată și înlăturată.

2.4. APOCALIPSA ȘI APOCALIPTICA

2.4.1. Asemănări și deosebiri

Apocalipsa lui Ioan este singura carte neotestamentară integral apocaliptică. Nu lipsesc din Noul Testament pasaje apocaliptice: să ne gândim la așa-zisa „apocalipsă sinoptică” (Mc 13 și paralelele), unde se înregistrează destul de multe motive ale apocalipticii, în special cu privire la semnele de la sfârșitul lumii (cutremure, foamete, catastrofe cosmice) care trimit la cartea lui Daniel; și 2 Tes 2, 2 dispune de material apocaliptic, chiar dacă așteptarea nu este bine indicată. Diferit de apocaliptică, cu tulburările sale cosmice, Paul concentrează întreg discursul asupra comuniunii personale cu Hristos⁴.

Apocalipsa constituie o notabilă excepție în interiorul Noului Testament și trebuie numărată printre

⁴ Cf. 1 Tes 4, 17: «Și astfel pentru totdeauna vom fi cu Domnul».

scrierile apocaliptice. În urma sa ia naștere și se dezvoltă o întregă literatură apocaliptică creștină, care amplifică apocalipsele iudaice și aduce noi teme⁵.

Cea mai evidentă asemănare dintre Apocalipsă și scrierile apocaliptice iudaice este conferită de forma literară: Apocalipsa prezintă o succesiune neîntreruptă de viziuni simbolice, pe care autorul le are în transă. Totuși autorul nu oferă întotdeauna explicația viziunilor din partea îngerilor sau a lui Dumnezeu⁶, și în acest sens se deosebește de apocaliptica iudaică.

O altă asemănare între Apocalipsă și apocaliptică privește conținutul: tema centrală în Apocalipsă o constituie evenimentele escatologice cu supremația Anticristului, judecata divină, întoarcerea lui Hristos și fericirea celor aleși. Apocalipsa se concentrează doar pe această temă, fără a persista în descrierea călătoriilor vizionarului prin lume, nici în a oferi argumente despre știință, așa cum fac apocalipsele iudaice⁷.

Constantă, la fel ca în scrierile apocaliptice, este exortația morală și religioasă, menită să întărească cititorii în răbdare în fața durelor persecuții; există, alături de secțiunea celor șapte scrisori, numeroase pasaje cu exortații și preveniri⁸.

⁵ Cf. *Apocalipsa lui Avraam, Apocalipsa lui Petru, Apocalipsa lui Paul, Păstorul din Herma, Apocalipsa lui Isaia*.

⁶ Intervenția unui înger se găsește doar o singură dată în viziunea femeii și a bestiei, cf. Ap 17, 7.

⁷ Cf. mai ales *1 Enoc*.

⁸ Cf. Ap 13, 9; 14, 3; 16, 15; 20, 6.

Alături de asemănări, găsim destul de multe diferențe, cauzate de particularitatea Apocalipsei, produs al unui spirit cu adevărat profetic și creștin. Autorul este un veritabil profet, cartea sa este rezultatul unei experiențe profetice extatice, și un adevărat creștin deoarece, chiar dacă în viziunile sale multe elemente sunt preluate din Vechiul Testament și din tradiția extrabiblică, esența cărții este cea de a vesti «Hristos răstignit, Fiul veșnic al lui Dumnezeu și Mântuitorul oamenilor care acum stă la dreapta lui Dumnezeu și la sfârșitul timpului va reveni pe pământ ca judecător»⁹.

Figura lui Mesia capătă în acest text o conotație foarte diferită față de apocalipsele iudaice: în unele dintre acestea lipsește deplin, ca în *Înălțarea lui Moise*, în altele oscilează între reprezentarea unui Stăpân pământesc și cea a unei ființe celeste; ca în *1 Enoch*. La fel de diferite sunt și trăsăturile din Apocalipsă: Mesia nu este o figură estompată, ci un om în carne și oase; este leul tribului lui Iuda și descendentul lui David (cf. Ap 5, 5; 22, 16). Lui îi sunt atribuite calități desăvârșite și la sfârșitul timpurilor va apărea pentru judecată ca Stăpân al lumii (cf. Ap 19, 11).

Din cele spuse devine clar că, dacă pe de-o parte autorul preia gândirea apocaliptică, pe de altă parte această preluare este critică și exclude planuri care pot genera viziuni contrare creștinismului.

⁹ WIKENHAUSER, 19. (Comentariile sunt citate cu numele autorului, scris cu majuscule, urmat de pagină; pentru titlul complet a se consulta bibliografia finală).

2.4.2. Apocalipsa și Vechiul Testament

Apocalipsa este, din punct de vedere literar, „plină” de Vechiul Testament, destul să ne gândim la datele statistice, conform cărora, dintr-un total de 404 versete, 278 conțin cel puțin o referință veterotestamentară. Nu există însă acord în privința naturii și a modului de utilizare a Vechiului Testament din partea autorului. Cu siguranță, Ioan reia vechile profeții, însă fără a le cita: le modifică, completându-le și schimbându-le cu libertate deplină. În multe cazuri, schimbările pe care le face sunt voite și servesc la realizarea planului său teologic. Să dăm câteva exemple de transformare:

- Ap 11 utilizează viziunile din Zah 2-4, pentru a-i descrie pe cei «doi martori profeți»; totuși, autorul corectează profeția care vorbea despre un singur candelabru, utilizând două, cu scopul de a indica faptul că ambii martori, fiind inspirați, se află sub acțiunea Spiritului Sfânt;
- Profeția judecății, conform Il 4, este clarificată prin intermediul Dan 7, 13, astfel încât este evident că judecata este făcută de Fiul Omului;
- Profeția despre paradisul final (cf. Ap 22, 1-5) își are originea în Fac 2; descrierea, totuși, provenind din Ez 47, dovedește că autorul nu visează deloc la un asemenea paradis ca reîntoarcere la grădina originală, ci ca o complinire a întregii istorii a mântuirii.

Cele spuse scot în evidență că Spiritul Sfânt dezvăluie acum adevăratul scop al profețiilor Vechiului Testament: după venirea lui Hristos, împlinirea lor este

evidentă și este datorită profetului să prezinte actualitatea. Iată de ce nu găsim o singură citare în Apocalipsă, deși autorul pretinde în fiecare pagină că prezintă o lectură autorizată a Vechiului Testament: este noutate în continuitate.

Acest tip de reinterpretare este una dintre activitățile pe care creștinismul primar pare să le fi considerat ca specific profetice. Și Ioan se declară profet, adică mesager și interpret al Cuvântului. Apocalipsa se înscrie în această linie, folosind prezentul pentru a privi înainte, și căutând sensul spiritual al evenimentelor, adică sensul prezenței lui Dumnezeu în istorie¹⁰.

Dincolo de influențele veterotestamentare, Apocalipsa conține și trăsături sapiențiale. Genul literar al Apocalipsei are un *humus* propriu în capitolele 7-12 din Daniel, unde, într-o serie de viziuni, autorul prevede cursul evenimentelor istorice care culminează cu dura persecuție din partea regelui Siriei, Antioh IV Epifan, în vremea Macabeilor. Daniel prezice că asemenea evenimente vor avea un final fericit și că poporului de sfinți ai Celui Preaînalt îi va fi dată puterea asupra tuturor popoarelor și domniilor. Daniel are scopul de a revigora credința celor care se găsesc în grele încercări și interpretează evenimentele istorice în lumina loialității lui Dumnezeu

¹⁰ A se vedea ca exemple pasajele din Is 27, 27 și Zah 9, 14 și încă lungile pasaje din Ezechiel, ca viziunea carului lui Dumnezeu (cf. 1, 4.28), oasele morților (cf. 37, 1.14) și vremea cea nouă (cf. 40, 1).

față de alianță. În acest demers de interpretare se inserează lectura sapiențială a realității.

Concluzionând acest punct, putem afirma că în Apocalipsă converg două linii, cea profetică și cea sapiențială, îmbogățite de noutate: speranța în pământul unde curge lapte și miere devine speranța în împărăția în care toți vor și sătui și vor putea trăi ca oameni transformați. Elementul cel mai nou și original îl constituie credința în Isus Hristos, fiindcă în El suveranitatea lui Dumnezeu s-a făcut om, și El este Stăpânul istoriei.

2.4.3. Apocalipsa și Noul Testament

Despre raporturile dintre Apocalipsă și alte scrieri neotestamentare, se poate spune puțin. Nu lipsesc anumite similitudini, dar nu se poate vorbi despre dependență. Poate doar că la bază există o tradiție comună¹¹.

O atenție în plus merită raportul dintre Apocalipsă și scrierile lui Ioan:

- Unele cuvinte și expresii de mare importanță se regăsesc în Evanghelia a IV-a canonică; a se vedea, de exemplu, ideea lui Hristos ca Miel (28 de ori în Ap; cf. In 1, 29.36); imaginea Miresei pentru a reprezenta poporul lui Dumnezeu (cf. Ap 21, 29; 22,17 și In 3, 29), viața simbolizată de apă (cf. Ap 7, 17 și In 4, 10).

¹¹ De exemplu, se observă o structură literară comună între apocalipsa sinoptică din Mc 13 (și paralelele) și Ap 1, 3-7 și 3, 21.

- Există apoi afinități mai puțin evidente privind gândirea care stă la baza tuturor scrierilor lui Ioan și care conduc la ideea unei strânse legături între Apocalipsă și literatura lui Ioan: Hristos apare ca Cel care a obținut victoria, prin intermediul crucii, morții și învierii. Judecata finală a fost pronunțată, Satana a fost doborât și nu mai este principele de contestat al acestei lumi (cf. Ap 11, 15 și In 14, 30). Pe urmele stăpânului lor, creștinii sunt învingători; trebuie însă să știe să-și piardă propria viață, dacă vor să moștenească viața (cf. Ap 12, 11 și In 12, 25).

3. AUTORUL

Observațiile literare precedente deschid calea către legitima și recurenta întrebare în legătură cu autorul.

Încă de la primele versete găsim detalii despre autor: numele său este Ioan (cf. vv. 1, 1.4.9; 22, 8); se include printre profeți (cf. 22, 9) și își atribuie diferite titluri, precum «servul» lui Dumnezeu (1, 1) și «fratele vostru și părtaș la necaz» (1, 9). Scrisorile către cele șapte biserici demonstrează că este o persoană foarte cunoscută comunităților creștine, chiar dacă autorul nu își atribuie niciodată titlul de „apostol”, ci numai pe acela de „mărturisitor”.

Cine este deci Ioan? Este apostolul? Este același autor al Evangheliei și al epistolelor? Tradiția ecleziastică reprezentată de Papia și de Iustin îl identifică cu apostolul Ioan, fiul lui Zevedeu. Mărturii asemănătoare se găsesc în

prima jumătate a celui de-al treilea secol la Irineu, Clement Alexandrinul, Origene, Tertulian. E. B. Allo, un exeget dominican, rezumă astfel informațiile tradiției: «Autorul vorbește cu deplină autoritate, nu permite nimănui să-i revizuiască mesajul, nici să-l corecteze și să-l perfecționeze. Este clar că nu e vorba despre un profet obișnuit: faptul că se numește simplu Ioan arată că nu mai exista în regiune niciun alt Ioan cu aceeași reputație»¹².

O asemenea identificare uimește și iscă disensiuni deja din secolul trei. În Occident se limitează cel mult la preotul Caius și la Alogi. Caius răspândește zvonul că este vorba despre gnosticul Cerinthus, dar nu găsește adepți. Mai multe sunt argumentele opozanților din Orient. Cel mai important, Dionisie din Alexandria, pentru a combate radical doctrina milenară a lui Nepos, episcop din Arsinoe, ajunge să nege identificarea lui Ioan cu apostolul, autor al celei de-a IV-a Evanghelii: pe baza unei comparații exacte în privința limbajului, stilului și gândirii din In și din 1 In cu Apocalipsa, afirmă că aceasta din urmă nu ar fi opera apostolului, ci a lui Ioan preotul, identificat de Papia¹³. Dincolo de polemici, dubiile vor rămâne până când, sub Atanasie, în Orient se va ajunge încet la o oarecare unanimitate în a-l recunoaște pe apostolul Ioan ca autor al scrierii.

¹² ALLO, 15.

¹³ Menționat de Eusebiu, *HE*, 7, 24.

În secolul XVI, Erasmus readuce în discuție identitatea autorului. Începând cu secolul XVIII, învățații neagă tot mai mult originea apostolică și legătura cu Ioan.

Astăzi, exegeții îmbrățișează un spectru larg de opinii:

- Apocalipsa este opera apostolului Ioan, de asemenea autorul celei de-a IV-a Evanghelii;
- Un grup de non catolici respinge apostolicitatea Apocalipsei, dar afirmă că aceasta ar fi fost editată de autorul Evangheliei;
- Alții sunt de părere că apostolul Ioan a scris Apocalipsa, dar nu și Evanghelia;
- Alții neagă orice legătură între fiul lui Zevedeu și Apocalipsa sau Evanghelia.

Chestiunea nu este ușor de gestionat, și pentru că, dacă numeroase analogii par să pună în strânsă legătură Apocalipsa și Evanghelia IV, unele diferențe separă cele două opere¹⁴. Nici problema numelui nu își găsește o soluție definitivă: în vreme ce nu demult Charles putea

¹⁴ Cu titlu de exemplu prezentăm următoarele diferențe:

- diferența de limbaj: greaca lui Ioan este simplă și corectă, cea a Apocalipsei este plină de barbarisme, ca și cum autorul ar fi un iudeu creștin care gândea în aramaică și își traducea în greacă ideile;
- escatologia din Apocalipsă este dominată de simboluri ale apocalipticii care speră într-un viitor pe care Dumnezeu urmează să-l dea poporului; Ioan demonstrează că este independent și consideră salvarea ca ceva deja deținut de către cel credincios;
- unele noțiuni centrale ale evangheliei apar rareori în Apocalipsă sau nu apar deloc, ca de exemplu „lume”, „adevăr”, verbul „a crede” (de 98 de ori la Ioan și nici măcar o dată în Apocalipsă).

afirma că «nu există nici cea mai mică dovadă, nici umbra unei posibilități, în favoarea ipotezei că Apocalipsa ar fi o scriere pseudonimă»¹⁵, alți autori acceptă numele, diferențiindu-l atât de apostol cât și de preotul Ioan¹⁶. Și totuși mărturia tradiției este atât de veche și bogată încât nu poate fi ușor respinsă.

În așteptarea unei soluții clare și definitive, se poate adopta propunerea unui mic grup de autori catolici recentți (de exemplu Braun și Feuillet): Ioan ar fi o mare autoritate în Asia la finele secolului I; el ar fi inspirat toate scrierile atribuite lui Ioan, poate prin intermediul unei școli catehetice în Efes; redactarea fiecărei opere ar fi fost realizată de diferiți discipoli care ar fi preluat ideile sale. După O. Culmann, această școală ar putea fi numită „cercul lui Ioan”: ar putea fi vorba despre o serie de tendințe, un mod comun de a simți și de a gândi, cristalizat în grupurile existente în interiorul diferitelor comunități primare. Acest lucru ar explica și diferențele dintre variile teologii, datorate, printre altele, contextului istoric diferit.

4. LOCUL ȘI DATA COMPUNERII

Intim legate de problema autorului și dependente de aceasta, sunt indicațiile despre locul și data compunerii.

Exegeții plasează Apocalipsa în perioade care se distanțează enorm. Unii au propus o dată îndepărtată

¹⁵ CHARLES, II, 39.

¹⁶ Cf. GIESEN, 9-10.

(41-54), alții una posteroară domniei lui Nerva (96-98) sau a lui Traian (98-117). Marea majoritate, însă, a optat mereu pentru perioada persecuției, spre sfârșitul domniei lui Domițian (90-96). Multe mărturii primitive sunt în favoarea acestei teze: Irineu, Clement Alexandrinul și, în secolul IV, Eusebiu și Victorinus.

Analizând Ap 17, 9-11, s-ar părea că Ioan scrie în timpul lui Vespasian: de fapt, dacă șirul împăraților romani începe cu Augustus, lăsându-i la o parte pe succesorii lui Nero (Galba, Otto și Vitellius), care nu sunt recunoscuți în întreg imperiul, Vespasian pare să se afle la domnie; al șaptelea ar fi Titus și al optulea Domițian, Anticristul, *Nero redivivus*. Analizând capitolele 2 și 3 se observă cum cele șapte biserici destinate ale scrisorilor au deja o istorie în spate. La Pergam, ura față de creștini a făcut cel puțin o victimă: Roma, „prostituata”, este «beată de sângele sfinților și de sângele martirilor lui Isus» (Ap 17, 6). Cronicarii antici transmit că Nero a fost cel dintâi persecutor, însă este probabil ca furia lui să se fi limitat la Roma și împrejurimi. Cu Domițian, în schimb, cultul personal ajunge la apogeu și pretinde ca toți să îl omagieze cu apelativul *Dominus et Deus noster*¹⁷.

Fără a putea concluziona și lăsând deschisă calea unor studii ulterioare, putem accepta data cel mai frecvent vehiculată care fixează redactarea finală a Apocalipsei prin 90-96, deci spre sfârșitul primului secol al erei creștine.

¹⁷ Suetonius, *Domitiani vita*, 13, 4.

În privința locului, Ap 1, 9 vorbește explicit despre insula Patmos, în Marea Egee, o insulă stâncoasă de 26 km², din grupul Dodecanez, la circa 80 km la sud-vest de Efes. Dacă nici acest lucru nu poate fi demonstrat cu certitudine, rămâne în afara discuției originea asiatică a scrierii lui Ioan.

5. DESTINATARI ȘI SCOPUL

Apocalipsa pare anume redactată pentru niște destinatari bine determinați: «Celor șapte Biserici care sunt în Asia» (Ap 1, 4). Sunt comunități din Asia proconsulară, care, mai mult decât altele, erau legate de Ioan. Totuși cititorul nu trebuie să se lase amăgit; chiar numărul șapte presupune o totalitate: nevoile celor șapte biserici le reflectă pe cele ale bisericii universale și, prin urmare, către toți credincioșii, fără deosebire, este adresat cuvântul profetic a lui Ioan. Pe bună dreptate deja comentatorii antichi observaseră că mesajul privea toată Biserica¹⁸.

În capitolele 2 și 3 se pot deduce scopurile care l-au împins pe autor să scrie Apocalipsa: a alerta comunitățile în legătură cu pericolele serioase care le amenință și a le aduce un cuvânt de mângâiere și consolare. Putem individualiza pericole interne și externe. În interior se porneau mișcări eretice, precum cea a

¹⁸ Se poate citi în Codul Muratorian: «Joannes licet septem ecclesiis scribat, tamen omnibus dicit» (Ioan poate că a scris celor șapte biserici, totuși s-a adresat tuturor).

Nicolaiților (cf. Ap 2, 7), care profesau o specie de compromis cu idolatria; mai mult, comunitățile din Asia erau mai degrabă „reci” în efortul lor de practicare a carității (cf. Ap 3, 2), pierzând feroarea inițială (cf. Ap 2, 4). La exterior trebuie amintită tradiționala ostilitate a iudeilor care alimentau tot mai mult ura contra creștinilor (cf. Ap 2, 9-10); pericolul cel mai mare era cel al persecuțiilor din partea romanilor. Nero este amintit în Ap 6, 9-11 și în Ap 17, 6, chiar dacă asemenea persecuție rămâne împrejurul Romei. Cu Domițian se întrevide pentru Biserică o luptă mai amplă, prima dintr-o lungă serie care se va termina doar în secolul IV cu pacea lui Constantin. În aceste situații, mesajul lui Ioan ține aprinsă flacăra speranței până la moarte (cf. Ap 2, 10), prin viziunea încurajatoare a celei de-a doua veniri a lui Hristos.

6. STRUCTURA LITERARĂ

6.1. CÂTEVA TEORII DINTRE MULTELE PROPUSE

Și în privința structurii generale a Apocalipsei nu s-a ajuns la un acord între exegeți. Enumerăm câteva dintre numeroasele posibilități.

M.B. Boismard individualizează în lucrare multe niveluri editoriale, relevând prezența numeroaselor suprapuneri în secțiunea apocaliptică (cf. Ap 4, 1-21, 4), stabilește că, în forma sa actuală, cartea este compusă din trei unități literare mai vechi: două apocalipse complete,

scrise de Ioan (capitolele 4-9 și 12-16) și scrisorile către cele șapte biserici; prin urmare, cele trei compoziții ar fi fost comasate în forma actuală.

Această teorie este refuzată, fiind considerată o încercare iluzorie de a secționa Apocalipsa.

Unii cercetători afirmă că se poate recunoaște în Apocalipsă o structură unitară și perfect armonioasă: Lohmeyer susține că Ioan organizează cartea în șapte mari secțiuni, la rândul lor divizate în șapte părți, subliniind fundamentală importanța a numărului șapte. Se conturează o structură astfel delimitată:

- Introducere: cap. 4-5;
- Șapte părți care prezintă următoarele viziuni:
 - Viziunea sigiliilor 6, 1-8,1;
 - Viziunea trâmbițelor 8, 2-11, 15;
 - Viziunea împărăției dragonului 11, 16-13, 18;
 - Viziunea venirii Fiului omului 14, 1 – 20;
 - Viziunea cupelor 15, 1-16,21;
 - Viziunea căderii Babilonului 17, 1-19,10;
 - Viziunea împlinirii 19, 11-21,4.

Evaluarea generală a unei astfel de ipoteze este că ea depășește datele furnizate de textul Apocalipsei și deci nu reflectă, cu toată probabilitatea, intenția autorului.

O altă teorie demnă de a fi luată în considerație se regăsește într-o serie de articole scrise de Feuillet¹⁹. El

¹⁹ Cf. Feuillet A., *Johannine Studies*, Stantem Island, New York 1965, 185-256.

observă că Apocalipsa este compusă în stilul cărților profetice din Vechiul Testament, care conțin blesteme împotriva lui Israel și a popoarelor străine (cf. Ez 25, 32): capitolele 4-11 ar fi manifestarea mâniei lui Dumnezeu față de Israel pentru respingerea lui Isus și s-ar referi la distrugerea Ierusalimului (70 d.H.); capitolul 12 și următoarele ar face referire la distrugerea Romei, persecutoarea. Așa cum Dumnezeu a distrus Ierusalimul, va distruge și Roma. Acesta ar fi mesajul mângâietor al Apocalipsei.

Pare însă că, dincolo de aspectul sugestiv, teza sa este puțin cam generală, dorindu-se a fi literară și teologică în același timp; pare apoi forțată divizarea în două mari părți.

Ar putea continua lista, îmbogățind colecția de ipoteze. Ne oprim și indicăm propria preferință. Prin ea intenționăm să depășim două incongruențe care, mai mult sau mai puțin semnificativ, stau la baza teoriilor multor exegeți. Prima privește faptul că adesea se fac abordări literare, fără o metodă exclusiv literară: se realizează studiul Apocalipsei pornind de la idei preconcepute, cu scopul de a determina o structură completă²⁰. A doua este încercarea de a recurge la o formulă perfect definită, careia îi stă la bază o mentalitate raționalistă, constrângând și forțând textul potrivit alegerilor arbitrare ale autorului.

²⁰ De exemplu: diviziune septenară, dublă prezentare, formule chiasmice...

Criteriile care determină alegerea noastră vor să țină cont de o metodă pur și riguros literară, care să excludă preconcepții, care să respecte caracteristicile literare ale operei regrupându-le după afinitatea lor spontană. Ni se pare că Ugo Vanni se menține în cadrul literar, individualizând fenomenele literare proprii ale operei, cum ar fi: gramatica autorului, modul său de a exprima și a concepe simbolistica, tehnica rafinată de inserare a Vechiul Testament fără a-l cita direct. De aceea, îl urmăm și îl propunem²¹.

6.2. STRUCTURA ÎN OPINIA LUI U. VANNI

PROLOG: 1, 1-3 Cartea apare ca o revelație făcută de Isus Hristos, dar care pornește de la Dumnezeu, ca dar al său. Are ca obiect «lucruri care trebuie să se întâmple foarte curând» (1, 1), adică evenimente din lumea oamenilor în lumina planului mântuitor al lui Dumnezeu.

PARTEA I: **Septenalul scrisorilor** 1, 4 – 3, 22:

Introducere liturgică 1, 4-8: între cititorul care prezintă mesajul și grupul său de ascultători, se înfiripă un dialog: salutului, cuprinzând binecuvântările din partea lui Dumnezeu, a Spiritului Sfânt și a lui Hristos, îi răspunde o explozie de laude și de mulțumiri din partea adunării.

Experiența lui Hristos înviat 1, 9-20: experiența este prezentată conform stilului apocaliptic, în stilul literar al

²¹ Cf. Vanni U., *La struttura letteraria dell'Apocalisse*, Queriniana, Brescia 1980.

unei viziuni. Ea este mai întâi pregătită atent: este indicat locul (insula Patmos), timpul (în ziua Domnului), modalitățile personale (Ioan se află în legătură cu Spiritul Sfânt).

Scrisorile adresate celor șapte Biserici 2, 1-3, 22: formează un unic mare mesaj articulat în șapte părți (pentru biserica din Efes 2, 17; Smirna 2, 8-11; Pergam 2, 12-18; Tiatira 2, 18-29; Sardes 3,1-6; Filadelfia 3, 7-13, Laodicea 3, 14-22), cu o schemă literară rafinată: adresă, autoprezentarea lui Hristos («Astfel vorbește Cel care...»), judecata asupra bisericii cu evaluarea elementelor pozitive și negative, exortatie personală («adu-ți aminte, nu te teme»), exortatie generală, promisiunea unui dar în perspectiva escatologică. Mesajul se adresează tuturor bisericilor (șapte); referirile la situațiile particulare sunt generalizate prin simbolistica numelor (Isabela=Nicolaiți).

PARTEA II: Interpretarea profetică a istoriei 4, 1-22, 5;

Cu cap. 4 începe a doua parte a Apocalipsei, care se derulează în patru secțiuni.

a) Citirea faptelor care urmează să se întâmple 4, 1-5, 14: aceste capitole reprezintă prima secțiune și au un rol introductiv; Dumnezeu «șede pe tronul său», stăpânul absolut al istoriei. Cartea care conține planul detaliat al lui Dumnezeu pentru întreaga lume, este sigilat, dar este în măsură să dezvăluie și să pună în acțiune proiectul lui Dumnezeu, care se împlinește prin Hristos Mielul.

b) Revelarea treptată a semnificației istoriei 6, 1-7, 17: este septenalul sigiliilor, care articulează structura întregii secțiuni. Aici sunt prezentate elementele religioase fundamentale pentru interpretarea istoriei omenirii: starea de fapt, îndemnul dat de rugăciunile sfinților, intervenția finală a lui Dumnezeu, atât sub aspect punitiv, cât și ca răsplată, o anticipare funcțională referitoare la această condiție ultimă, constituie trama teologică a secțiunii.

c) Istoria mântuirii se pune în mișcare 8, 1-11, 14: este secțiunea trâmbițelor: aici elementele constitutive esențiale ale mântuirii, văzute mai întâi ca blocuri izolate, încep să se pună în mișcare. Cele șapte trâmbițe, în succesiunea lor articulată, îi determină evoluția și preced, anunțând-o, venirea lui Dumnezeu. A șaptea trâmbiță include secțiunea următoare, în care se ajunge la apogeu.

d) Înfruntarea dintre bine și rău: cele trei „semne”: 11, 15-16, 16: această a patra secțiune durează până la sfârșitul seriei septenale a cupelor. Se numește secțiunea celor trei semne, fiindcă apar «femeia» (12, 1), «dragonul» (12, 3), «cei șapte îngeri cu pocalele» (15, 1). Este prezentat apogeul istoriei mântuirii; înfruntarea dialectică dintre bine și rău, care o constituie, atinge aici expresia cea mai clară și totală.

e) Concluzia istoriei mântuirii 16, 17-22, 5: această secțiune prezintă condamnarea „prostituției” și triumful „miresei”. Cu al șaptelea element al septenalului cupelor începe această secțiune concluzivă, dominată de o

schemă ideologico-literară simplă și clară: de la marea prostituată se trece, prin intermediul lui Hristos, la mireasă, care apoi se identifică cu Ierusalimul ceresc. Se face prezentarea și interpretarea simbolică a Babilonului; apoi este proclamată distrugerea sa, lăsând să se întrevadă triumful miresei și introducând intervenția lui Hristos.

EPILOG: 22, 6-21: face referire la scopul liturgic al cărții: autorul ne prezintă un dialog articulat, ai cărui protagoniști sunt Hristos, îngerul interpret, Ioan și adunarea liturgică. Dialogul începe cu atestarea solemnă a îngerului, interpretul lui Hristos, care garantează importanța revelației și amintește de venirea Sa.

Urmează atestarea autorului în privința veridicității și confirmarea din partea îngerului interpret.

«Vino Doamne Isuse» (22, 20) este invocația cu care se încheie Apocalipsa; ea reia probabil invocația aramaică *Maranatha*. Biserica Mireasă își exprimă dorința de a-l întâlni pe Hristos; asemenea întâlnire, care deja are loc prin Euharistie, reprezintă dorința Bisericii-Mirese de a-l întâlni pe Hristos, care se va realiza în faza escatologică.

6.3. PROCEDEE LITERARE ALE COMPOZIȚIEI

După cum se poate deduce din planul operei mai sus expus, se disting câteva procedee literare sau reguli, caracteristice scrierilor lui Ioan în general, dar mai ales Apocalipsei. Să le enumerăm pe cele principale:

6.3.1. Grupări de „câte șapte”

Numărul șapte are o mare importanță în întregul Orient Mijlociu și în Vechiul Testament; capătă o relevanță particulară în apocaliptică în general, și în Apocalipsă în particular. Numeroase sunt pasajele care prezintă această structură: cele șapte scrisori (cap. 2 și 3), cele șapte sigilii (cap. 6 și 7), șapte trâmbițe (cap. 8-11); alte septenalii sunt latente. De fapt, toată trama are la bază cifra șapte²².

6.3.2. Regula recapitulării (sau evoluția concentrică)

În Apocalipsă, ca și în alte părți în scrierile lui Ioan (de exemplu prologul la In), nu trebuie căutată o evoluție lineară, ci una „în spirală”, cu unde concentrice. Constă într-o continuă revenire la aceleași fapte, descriind-le cu forme și precizări noi, fără a se preocupa de ordinea cronologică. Un exemplu pot fi cele două părți prezente în secțiunea profetică, în care se face referire, mai mult sau mai puțin, la aceleași fapte, cu diferența că, în vreme ce în prima parte există un interes mai general, în cea de-a doua unghiul vizual este mai bine definit.

6.3.3. Regula încastrării (sau a anticipației)

Aceasta constă în anunțarea într-o secțiune precedentă a unei teme care va fi dezvoltată ulterior. De exemplu,

²² Septenarele sunt elemente structurale pentru Apocalipsă, cf. Biguzzi G., *I settenari nella struttura dell'Apocalisse*, EDB, Bologna 1996.

anunțarea căderii Babilonului în Ap 14, 8 este dezvoltată pe larg în capitolele 17 și 18. La fel, victoria finală a celor drepti este anunțată ca împlinită încă de când ne aflăm în mijlocul dureroaselor încercări ale Bisericii peregrine.

6.3.4. Regula antitezei

Este vorba despre un procedeu care rezultă din însăși tema cărții, totul concentrat pe opoziția dintre cele două planuri contrare, binele și răul. Acest fenomen are o relevanță aparte în antiteza plasată între al șaselea și al șaptelea element din seria care se repetă la fiecare septenal. De exemplu, în seria care merge de la al șaselea la al șaptelea capitol, cavalerii, primele cinci sigilii rupte și rugăciunea sfinților produc o foarte puternică reacție din partea justiției răzbunătoare a lui Dumnezeu. La ruperea celui de-al șaselea sigiliu, vizionarul poate prevedea, într-o viziune anticipată, care va fi rezultatul împlinirii poruncilor divine (cataclisme, distrugere, ecou: cf. 6, 12-17). Acestei prime părți a antitezei îi urmează a doua cu slujitorii Domnului care îi cântă laude (cf. 7, 1-17).

6.3.5. Simbolistica

6.3.6. Doxologia

Simbolistica și doxologia caracterizează și califică Apocalipsa. Datorită importanței lor capitale, merită o aprofundare care se va face ulterior.

7. CONCLUZIA

Concluzionăm reluând pe scurt mesajul teologic. Apocalipsa, ultima carte a Noului Testament, încheie revelația biblică. Plasarea sa la sfârșitul „lungii scrisori a lui Dumnezeu către oameni” nu este arbitrară, fiindcă, într-adevăr, în Apocalipsă se vede realizat planul divin anunțat și pregătit în Vechiul Testament, pus în aplicare în Noul Testament și dus efectiv la final prin liturghie, escatologie realizată care anticipă pe pământ sfârșitul lumii. Se poate spune că Apocalipsa este sinteza Vechiului și Noului Testament, liturghie și escatologie, căci ea anunță noua creație, realizată din «ceruri noi și pământuri noi». Nu este așadar greu să deducem că artizanii mântuirii și deci protagoniștii cărții sunt Dumnezeu, Hristos și, într-un anumit sens, Biserica.

7.1. DUMNEZEU AUTORUL MÂNTUIRII

Dumnezeu este cel care domină întreaga acțiune mântuitoare exprimată în carte. El este «Cel care este, care era și care vine» (1, 4), formulă care evocă și dezvoltă prezentarea lui Dumnezeu către Moise (cf. Ieș 3, 14). Dumnezeu este de asemenea «Alfa și Omega, începutul și sfârșitul», *pantocrator* (cf. 1, 8), stăpânul universului în ale cărui mâini adastă destinul oamenilor și al istoriei. El este, înainte de toate, cel care mântuiește pe aleșii săi și cel răspunzător de reînnoirea totală la sfârșitul veacurilor.

7.2. HRISTOS, MIJLOCITORUL MÂNTUIRII

Indiscutabil este rolul central al lui Hristos. El este Mielul ucis care, prin moartea sa, i-a răscumpărat pe oameni (cf. 5, 9). Atributele care în Noul Testament îi erau rezervate lui Dumnezeu, acum sunt și ale sale: și el este «Primul și Ultimul» (1, 17), «Alfa și Omega, Primul și Ultimul, Începutul și Sfârșitul» (22, 14). El este de asemenea Cel Viu, Sfântul, Credincios și Adevărat și mai ales Domnul. Însă Isus este prezentat și ca om adevărat (cf. 2, 8; 11, 8), așa încât el este atât Isus aparținând istoriei cât și Hristosul credinței.

7.3. BISERICA, NOUL ISRAEL

Ea este comunitatea celor răscumpărați, Mireasa Mielului, imaginea terestră a Ierusalimului ceresc. Ea este mijlocitoarea care face posibilă întâlnirea cu Cel care ne-a creat, cu Cel care ne salvează și ne iubește. Ioan ne avertizează: «Eu sunt slujitor, la fel ca tine și ca frații tăi, profeții, și ca cei care păzesc cuvintele acestei cărți. Este Dumnezeu cel pe care trebuie să-l adori» (Ap 22, 9). Și aceasta este de luat în calcul printre marile învățături ale Apocalipsei: chemarea la a nu înlocui niciodată cu idoli pe adevăratul Dumnezeu, la a nu adora ceea ce omul vede, a nu pleca urechea la orice cuvânt. Avertismentul este grav deoarece timpul se apropie (Ap 22, 10), Dumnezeu este la ușă, ba chiar este prezent aici. De acum nu mai există timpul care separă revelația de

înfăptuire: ascultând aceste cuvinte, iată că se produce evenimentul, ne aflăm înaintea sfârșitului, înaintea lui Hristos însuși. Și acest lucru se întâmplă zilnic, în timpul consacării liturgice: este creația care se revarsă în Hristos, care-l întrupează pe Fiul Omului și ne permite tuturor să ne transfigurăm în El.

VIZIUNEA ÎNIȚIALĂ (Ap 1, 9-20)

Cititorul Apocalipsei este imediat pus în contact cu un text bogat. Primul capitol este compus dintr-un prolog, o adresă și o viziune inițială. Primele trei versete sunt indicate de regulă de către comentatori ca „prologul” întregii scrieri. Este evident că formează o mică unitate literară, cu o clară funcție introductivă. Apoi o adresă cuprinzând expeditorul, destinatarii și o doxologie care dă de la început cărții un ton liturgic. Urmează viziunea care oferă un prețios cadru de referință atât teologic, cât și simbolic și care are o valoare fundamentală pentru întreaga operă: «Întâlnirea dintre Ioan și Hristos Înviat, de fapt, este elementul decisiv care permite autorului și comunității sale să înțeleagă în profunzime sensul misterului pascal și al stăpânirii universale pe care a obținut-o Mielub»²³.

După cum bine se poate observa, sunt oferite premisele pentru o lectură bogată și fascinantă.

Vom comenta pe scurt fragmentul care urmează (vv. 9-20), mai întâi prin câteva note exegetice și apoi prin câteva considerații concluzive.

²³ DOGLIO, 40.

1. CÂTEVA NOTE EXEGETICE

Fragmentul are ca temă chemarea la serviciul profetic a prizonierului din Patmos, de către Hristos glorificat: a pune în scris tot ceea ce i-a fost dezvăluit într-o viziune și a trimite celor „șapte biserici”. Fiul omului este descris cu trăsături proprii *Celui vechi de zile* și ale misteriosului personaj «asemănător fiului omului» din Dan 7, 13. Ioan pare mai mult un contemplativ decât un vizionar: el transmite o experiență de credință, cu atât mai prețioasă, cu cât ne amintim că ne parvine în contextul unei crude persecuții.

Versetul 9

«Eu Ioan, fratele vostru și împreună cu voi părtaş la suferința și la împărăția și la răbdarea lui Isus Hristos, fost-am în insula ce se cheamă Patmos...».

După adresă, începe corpul scrisorii, în stilul profetic tradițional; îl preced, la fel ca în Vechiul Testament, circumstanțele viziunii și misiunea (cf. Ier 1; Ez 1). Ioan se prezintă în cel mai simplu mod, ca frate care suferă împreună cu ceilalți frați din același motiv, dar și în cel mai important mod, cel de martor. Ne aflăm în prezența unui concept relevant pentru teologia lui Ioan: Isus este martorul fidel și veridic (1, 5; 3, 14; cf. In 18, 37), deci model pentru orice mărturie. Aceasta este mai mult decât povestirea obiectivă a unui fapt sau a unui cuvânt: este angajamentul în serviciul adevărului. Martorul nu doar

relatează, ci și intervine. Și chiar dacă nu ajunge la vărsare de sânge, rămâne totuși „martiriul”, participarea completă, cu suferință și iubire. De fapt, se dovedește original modul de prezentare a condițiilor externe ale viziunii, fiindcă, în locul tradiționalei fixări cronologice ²⁴, găsim unele precizări referitoare la identitatea vizionarului²⁵ și statutul său de duhovnic al credinței. Trebuie dedus că acest lucru este ceea ce autorul nostru consideră foarte important de amintit; este și punctul care dă valoare și autoritate mesajului său, mai mult decât o detaliată povestire despre vocație.

Frații și tovarășii lui Ioan sunt, în mod evident, creștini; dar utilizarea termenilor în continuarea cărții demonstrează că, pentru Apocalipsă, termenul de creștin implică martiriul ca pe ceva destul de natural²⁶. Iată motivul precizării *tovarăș în restriște*. Este vorba despre tulburări escatologice, care se pot concretiza în tulburările înfruntate acum, în special în persecuții.

«...pentru cuvântul lui Dumnezeu și pentru mărturisirea lui *Isus*».

Nu este ușor de determinat motivul prezenței lui Ioan la Patmos. Prepoziția nu indică *pentru ce*²⁷, ci cauza: Ap 6, 9

²⁴ De exemplu, o referire istorică de tipul „sub cutare rege...”

²⁵ «Eu, Ioan» este un început care se regăsește de obicei în scrierile cu caracter apocaliptic, cf. Dan 7, 28; 8, 1.15; 1 Enoch 12, 3; 4 Esdra 1, 1...

²⁶ Cf. Ap 6, 11 și 12, 10, pasaje în care se subliniază foarte clar aspectul de martiriu.

²⁷ Prepoziția grecească *dià*, de fapt nu are niciodată un astfel de sens în Apocalipsă.

și 20, 4 stabilește un raport direct între cuvânt și mărturie pe de-o parte, și martiriu, pe de alta. Prima parte a v. 9 abia ce a atras atenția, într-un mod cu totul particular, asupra participării la suferințele lui Hristos. De altfel, tradiția cea mai răspândită păstrează amintirea unei izolări la Patmos a lui Ioan, din cauza unei decizii speciale a lui Domițian și a administrației sale²⁸. Această tradiție poate reflecta pe deplin realitatea istorică. Dacă Domițian, împotriva celor repetate adesea, nu pare să fi luat măsuri generale în contra creștinilor, rămâne faptul că Asia Mică, sub domnia sa, a fost regiunea imperiului unde creștinii au avut cele mai mari dificultăți.

Versetul 10

«Fost-am răpit întru Spiritul ...»

Indicația orientează pe dată și cu precizie spre o experiență excepțională, supraumană, un fel de extaz. Extazul apare în marile momente de revelație. Așa și Petru, după ce s-a rugat, cade în extaz și are o viziune (cf. Fap 11, 5). La fel se întâmplă cu Paul (cf. Fap 22, 17, povestirile despre convertirea sa și 2 Cor 12, 1). A se observa totuși moderația tonului: felul extazului nu este deloc pus în relief, nici fenomenul nu lasă loc vreunei aprecieri. O mare importanță capătă viziunea dezvăluită și realitatea inspirație acesteia.

²⁸ Documentat de Tertulian, *Sulla prescrizione contro gli eretici* (Despre prescripția contra ereticilor) 36,2 și de Ieronim, *Commento a Mateo* (Comentariu la Matei) (20.23), PL 26,49.

«...în ziua Domnului...»

Este ziua de duminică, literal *ziua kyrială*, de la *Kyrios, Domn*²⁹, ziua «memorabilă a Paștilor învierii, când comunitatea creștină este adunată pentru a celebra liturghia euharistică»³⁰. Cu această observație cronologică, este pus în lumină contextul eclezial și liturgic al revelației. Nu există nicio aluzie la ziua judecării (numită și *ziua lui JHWH*), dimpotrivă, este prima atestare a izvoarelor creștine despre uzanța, introdusă încă de la prima generație creștină, de a conferi duminicii caracterul sfânt al sâmbetei ebraice.

- «am auzit, în urma mea, glas puternic ca de trâmbiță...»

O voce puternică, ilustrată printr-un instrument muzical puternic, în mod necesar, se face auzită. Nu se vor putea invoca scuze de tipul: „Nu am auzit!”. Este vorba despre un limbaj teologic și tradițional, și nu descriptiv sau pictural, și cu atât mai puțin estetic. Această evidențiere este importantă: explicând Apocalipsa va fi nevoie mereu de căutarea sensului, fără a te lăsa prea impresionat de falsele aspecte ale termenilor cuprinși în text. În toată tradiția iudaică, trâmbița reprezintă un instrument cultural care anunță teofania (cf. Ieș 19, 16).

Este mai important de observat că Ioan, grație revelației, este pus în situația de a vedea și de a asculta.

²⁹ În tot Noul Testament apare doar aici expresia *en te kyriaké hemèra* (în ziua Domnului). Se întâlnește de regulă formularea «prima zi a săptămânii» Lc 24, 1 cf. In 20, 19. Adjectivul *kyriakós* apare încă o dată în 1 Cor 11, 20.

³⁰ BIANCHI, 49.

Versetul 11

«Ceea ce vezi scrie în carte și trimite celor șapte Biserici: la Efes, și la Smirna, și la Pergam, și la Tiatira, și la Sardes, și la Filadelfia, și la Laodiceea»

Experiența singulară a lui Ioan are funcționalitate socială sau, mai bine zis, eclezială. Vizionarul primește misiunea precisă de a scrie și de a comunica experiența sa. A scrie echivalează, pe de-o parte, cu a împiedica pierderea mesajului, pe de altă parte, cu a permite multora, practic tuturor, să participe. Într-o carte atât de atentă la simbolistica numerelor în general și la cifra șapte în special³¹, nu va mira pe nimeni că se vorbește despre șapte biserici, indicând aici totalitatea și plinătatea reprezentată de ecumenicitate. Apare spontan o întrebare: „De ce aceste șapte biserici și nu altele?” Știm că existau alte biserici în regiune³². O explicație foarte răspândită³³ susține că cele șapte biserici ar fi numite după ordinea în care un mesager, debarcat în Efes, ar fi ajuns la ele urmând

³¹ Semnificația numinoasă a numărului șapte este fundamentată, cu siguranță, pe observația fenomenelor naturale. O să vorbim ulterior, când vom discuta despre simbolistică.

³² Sunt numeroase comunitățile creștine ale regiunii care se cunosc prin intermediul textelor atât din Noul Testament (de exemplu, Col 1, 2; 4, 13; Fap 20, 5), cât și din scrisorile lui Ignațiu din Antiohia; Milet, Troas, Colose, Hierapolis, Trallo, Magnesia...

³³ Este cea clasică ce merge până la Ramsay W.M., *The Letters to the Seven Churches* (Scrisorile către cele șapte biserici), London 1909, 191. Ramsay pleca de la presupunerea nedemonstrată și nedemonstrabilă că Asia era divizată în șapte districte ecleziastice, modelate după districtele poștale.

ruta circulară care unea pe atunci diferite părți ale provinciei. Rămâne o ipoteză care, pe cât e de sugestivă, nu depășește pragul posibilității. Asupra punctului următor avem însă certitudini: în fiecare scrisoare trimisă bisericilor, într-o manieră mai mult sau mai puțin vizibilă, se întrebă despre eretici, pentru care Autorul nu cere excluderea din comunitate. Rezultă că alegerea celor șapte biserici este direct legată de problema combaterii ereziei.

Versetul 12

«Și m-am întors să văd al cui este glasul care vorbea cu mine și, întorcându-mă, am văzut șapte sfeșnice de aur»

Vocea precede viziunea, conform unei scheme clasice din Biblie. După ce aude, Ioan se întoarce pentru a vedea și primele lucruri pe care le vede sunt cele șapte candelabre de aur. Numărul ne este de acum familiar, însă nu și candelabru. Știm că un candelabru de aur cu șapte brațe se găsea în „sfânta” templului din Ierusalim (cf. Zah 4, 2), sau în afara celui de-al doilea văl al tabernacolului (cf. Ieș 25, 31). În orice caz apare întotdeauna într-un context liturgic. Înaintând puțin, la versetul 20, se va explica faptul că cele șapte candelabre sunt cele șapte Biserici. Putem deci concluziona că viziunea celor șapte candelabre, care pregătește viziunea lui Hristos, semnifică faptul că este Biserica cea în care Ioan îl vede pe Hristos, Stăpânul înviat și glorios. Mesajul este valabil și pentru noi astăzi: doar în comunitatea eclezială, în comuniune cu toți frații, se poate întâlni Hristos cel adevărat.

Versetul 13

«Și în mijlocul sfeșnicelor pe Cineva asemenea Fiului Omului, îmbrăcat în veșmânt lung până la picioare și încins la piept cu brâu de aur»

În personajul care apare, provenit direct din Dan 7, 13, și a cărui descriere vrea în primul rând să-i sublinieze aspectul uman, se vede clar figura lui Mesia cel cu nerăbdare așteptat, prezentat ca o ființă supranaturală și transcendentă.

Textul îl prezintă pe Fiul Omului cu trăsături care îl descriu cu mare precizie: purta un veșmânt lung și un brâu de aur. De la Irineu³⁴, comentatorii antici și marea majoritate a celor moderni repetă că trebuie văzute însemnele marelui preot și rege. Efectiv, marele preot purta un veșmânt lung³⁵ (cf. Ieș 28, 4 LXX; Sir 45, 8), și brâul de aur îi conferă o autoritate regală (cf. 1 Mac 19, 89; Dan 10, 5). Misteriosul personaj are deci trăsăturile unei persoane cu o mare demnitate și autoritate.

Versetele 14-15

«Iar capul Lui și părul Lui erau albe ca lâna albă și ca zăpada; și ochii Lui, ca para focului; și picioarele Lui asemenea cu arama topită în cuptor, iar glasul Lui era ca un vuiet de ape multe».

³⁴ Cf. *Adversus Haereses* 4,20,11.

³⁵ Unii autori invită la prudență deoarece un astfel de veșmânt nu aparține doar marelui preot, cf. PRIGENT, 53.

Continuă descrierea persoanei apărute în viziune. Părul alb amintește de Cel vechi de zile al lui Daniel (cf. Dan 7, 9) și este simbol al eternității. Culoarea albă conduce imediat la lumea divină. Tot de la Daniel sunt preluate simbolurile ochilor de foc, semn al unei vederi pătrunzătoare, și picioarele de bronz, semn al stabilității. Apare rarul termen *chalkollbanon*³⁶, care ar putea fi un aliaj particular, cunoscut pentru splendoare și preț. Poate cuvântul a fost ales mai mult pentru puterea sa în mod misterios evocatoare decât pentru caracteristicile materialului reprezentat. *Vocea*, adică porunca Fiului Omului, evocă puterea vocii înseși a lui Dumnezeu.

Versetul 16

«În mâna Lui cea dreaptă avea șapte stele; și din gura Lui ieșea o sabie ascuțită cu două tășuri, iar fața Lui era ca soarele, când strălucește în puterea lui».

Fiul Omului ține în mână șapte stele: valoarea simbolică a acestei fraze denotă puterea suverană pe care o are Hristos asupra Bisericii. El ține cele șapte stele strâns în mâna dreaptă, cea a forței (cf. Ieș 15, 6), dar și a binecuvântării și a vieții (cf. Fac 35, 18; Mt 25, 34), conform catalogării biblice și antice. Spada ascuțită amintește de profeția mesianică din Is 11, 4, afirmând puterea justițiară a lui Hristos, în măsură să dea o judecată dreaptă și infailibilă.

³⁶ Doar aici și în 2, 18.

Versetul 17a

«Și când L-am văzut, am căzut la picioarele Lui ca un mort»

Reacția provocată vizionarului este prezentată după schema tradiției profetico-apocaliptice (cf. Dan 10, 9-10; Ez 1, 18). Este de observat contrastul voit: Hristos, stăpânul lumii, este același care are grijă de slujitorii săi. Vine spre un om, îi vorbește, îl mângâie și îl atinge cu aceeași mână dreaptă care – în v.16 – conduce stelele. Sub acest aspect, abordarea din versetele 16 și 17 este surprinzătoare: cu aceeași mână cu care domină elementele, Hristos îl ridică și pe servul său. Puterea și mila, forța și compasiunea se unesc în persoana sa și au omul ca destinatar privilegiat.

Versetele 17b-18

«Și El a pus mâna dreaptă peste mine, zicând: Nu te teme! Eu sunt Cel dintâi și Cel de pe urmă. Și Cel ce sunt viu. Am fost mort, și, iată, sunt viu, în vecii vecilor, și am cheile morții și ale iadului»

În primul rând, autoprezentarea personajului prin titluri divine (primul și ultimul amintesc de alfa și omega, titlu atribuit lui Dumnezeu în 1, 8) și prin particularitatea Înviat care se regăsește în titlul *Cel Viu*. Titlul *ho zon* are calitatea unui nume propriu³⁷. Nu există realitate umană care să

³⁷ Îl găsim și în Lc 24, 5: *Ti zeteite ton zonta care ar fi mai bine tradus «De ce-l căutați printre morți pe CEL CARE TRĂIEȘTE», decât «cel care e viu».*

poată opri puterea lui Hristos. Însăși moartea trebuie să cedeze în fața lui. Cu alte cuvinte, nu există nimic în măsură să limiteze puterea eliberatoare și dătătoare de viață a Evangheliei. Dacă moartea nu poate opune nicio rezistență, atunci mesajul devine o mare consolare și este plin de speranță promițătoare. Cu adevărat, Cel Înviat a inaugurat o condiție nouă, distrugând frica pe care oamenii o simțeau în fața morții, considerând-o ultima și definitivă etapă a existenței.

Versetele 19-20

«Scrie, deci, cele ce ai văzut și cele ce sunt și cele ce au să fie după acestea. Taina celor șapte stele, pe care le-ai văzut în dreapta Mea, și a celor șapte sfeșnice de aur este: Cele șapte stele sunt îngerii celor șapte Biserici, iar sfeșnicile cele șapte sunt șapte Biserici»

Fraza din v. 19 pare să rezume întreg conținutul cărții³⁸.

Revine în scriere imperativul, deja întâlnit în v. 11.

Repetiția indică importanța capitală a mesajului.

- *«Îngerii bisericilor»*

Marea dificultate constă în descifrarea identității acestor îngerii³⁹. Apocalipsa utilizează adesea termenul și de fiecare

³⁸ De altă părere este Van Unnik W.C., *A Formula Describing Prophecy*, NTS 9 (1963) 86-94, care interpretează formula caracteristică drept exercitare a profeției; profetul este cel care se prezintă ca revelator al misterului istoriei și al existenței în totalitatea sa.

³⁹ Termenul apare de 175 de ori în Noul Testament, dintre care 67 în Apocalipsă. Derivă din grecescul *aggelos* care înseamnă „trimis, mesager”; poate face referire atât la ființe spirituale, cât și la oameni. Corespondentul

dată este vorba despre îngerii în sensul propriu, adică de creaturi celeste și supranaturale. Este nevoie deci de un serios semn de întrebare în fața diferitelor încercări de a-i identifica cu oameni simpli⁴⁰. Este vorba deci despre îngerii în sensul propriu, și totuși mesajele adresate lor au ca adevărați destinatari bisericile. Între acestea și îngerii trebuie să fie așadar o relație foarte strânsă. Ne putem gândi în acest caz la acei îngerii care, în iudaism nu mai puțin decât în creștinismul primitiv, au misiunea de a supraveghea lucrurile, fenomenele sau oamenii⁴¹. Noi suntem obișnuiți să-i numim îngerii păzitori.

Avem de asemenea două imagini, stele și candelabre, care trimit la una și aceeași realitate: bisericile. Imaginile, una din spațiul celest și cealaltă mai legată de

ebraic este *ma'lak*. Inițial termenul indica exclusiv funcțiunea, dar în folosirea sa actuală exprimă și natura angelică. Biblia ne vorbește adesea de îngerii, mesageri ai lui Dumnezeu și miniștri ai providenței sale. Însă, din moment ce, dincolo de datul obiectiv, uneori intervin și credințe populare, elemente mitologice (cf. Ez 1, 5-14; 10, 1-16), sau simple argumente literare, devine foarte dificil să aflăm adevăratul mesaj. În fiecare caz trebuie luat în calcul genul literar al pasajului în chestiune: dacă este vorba despre o simplă veste (cf. Evr 1, 14), sau despre o pildă care elaborează o gândire populară (cartea lui Tobia), sau despre conjuncturi legate de concepția pe care anticii o aveau despre cosmos, sau despre viziuni simbolice, ale căror reală interpretare poate fi înțeleasă doar trecând peste simbolistica lor (cf. Iud 6; 2 Pt 2, 4). Pentru o tratare pertinentă din perspectiva mai multor autori, se poate merge la GLNT, I, 195-230; pentru o privire mai sumară la un dicționar biblic, de exemplu Rienecker F. – Maier G. (Hrsg.), *Lexicon zur Bibel*, Borckhaus, Wuppertal-Zürich 1994, 401-403.

⁴⁰ Fie că este vorba despre mesageri, de delegați sau de episcopi.

⁴¹ Cf. Dan 10, 13.20.21; 11, 1; 12, 1.

pământ, descriu dublul caracter al Bisericii, care încearcă cu fidelitate să-și păstreze aprinsă candela în mijlocul lumii, și care apare de asemenea și ca o realitate escatologică⁴².

2. CONSIDERAȚII FINALE

După ce am lămurit unele puncte și am admis cu umilință că altele au rămas nelămurite, încercăm să refacem câteva momente importante⁴³.

Ioan se deosebește de toți ceilalți profeți ai Vechiului Testament prin vocația sa excepțională: trebuie să transmită o revelație primită de la Isus însuși, care se prezintă în demnitatea uman-divină a Celui Dintâi și a Ultimului și în statutul său pascal de Viu, adică Înviaț. Extraordinara autoprezentare a lui Hristos poate ușor prevesti extraordinarul mesaj al cărui purtător va fi Ioan.

Întâlnirea cu divinul este în mod normal copleșitoare pentru om. Și Ioan leșină, dar imediat mâna iubitoare a lui Hristos îl prinde. Mesagerul este astfel salvat de harul Celui care are grijă de el, îl reînsuflețește, îl încurajează. Niciun mesager și nicio comunitate nu trebuie să se teamă, fiindcă este strânsă bine în mâna dreaptă a lui Hristos, care pentru ei și-a dat viața, ca maximă expresie a iubirii.

⁴² «Toutes les Églises sont autant de candélabres et il n'en est point en dehors d'elles: seules les Églises sont les porte-flambeaux de la lumière du Verbe», CHARLIER, I, 77.

⁴³ Cf. CORSANI, 43.

Persoana chemată este un credincios, deja practicant al vieții creștine, care celebrează liturgia (domestică) și prin suferința pe care o suportă în numele lui Hristos. Mărturia sa este disponibilitatea de a se declara al lui Hristos, mereu și cu fiecare ocazie, chiar și atunci când poate fi compromisă integritatea sa fizică. Credinciosul este mereu mărturisitor și, la nevoie, martir.

Credinciosul este un individ care aparține unei mari familii, Biserica. Este astfel pusă în valoare dimensiunea comunitară. Viziunea ajunge la un individ și, prin intermediul său, la întreaga comunitate, bine exprimată prin numărul șapte care indică totalitatea. Nu ne aflăm în prezența unui grup sau a unei asociații oarecare: legătura sa cu Hristos și dimensiunea sa liturgică fac din ea o comunitate care, la fel ca și candelabrul și mai mult chiar decât stelele, se află în lume pentru a aduce lumină. Aceasta își va desfășura în mod deosebit misiunea în măsura în care va rămâne în mâna dreaptă a lui Hristos și va fi atentă la mesajul său pe care vizionarul Ioan îl transmite⁴⁴.

⁴⁴ Strânsa legătură dintre Hristos și comunitățile creștine îi dă dreptul lui Hristos de a se adresa lor pentru a le mântui, a le reproșa, a le pedepsi, a le răsplăti. Acesta va fi conținutul mesajului pentru cele șapte biserici, prezentat în Ap 2-3.

SCRISORILE: UN MESAJ DULCE-AMĂRUI (Ap 2-3)

1. INTRODUCERE ȘI CONTEXT

După prologul cu funcție introductivă (cf. 1, 1-4), autorul începe prima parte a operei cu un dialog liturgic între „cititor” și „ascultători”: la salutul de binecuvântare din partea lui Dumnezeu, al Spiritului și al lui Hristos, răspunde o explozie de laudă și de mulțumire din partea adunării; la prezentarea lui Hristos care conduce istoria mântuirii, adunarea răspunde cu o rugăciune, recunoscând omnipotența copleșitoare a lui Dumnezeu (secțiunea introducerii din 1, 4-8).

Experiența lui Hristos înviat este introdusă și încheiată cu ordinul de a scrie celor șapte biserici din Asia. El se prezintă într-un prim moment ca membru activ în biserica sa prin rugăciune, apoi ca Hristosul misterului pascal (secțiunea primei viziuni 1, 9-20).

Ioan trece în acest moment de la viziune la mesaj. Hristos își exercită funcțiunile jurisdicționale asupra bisericilor, în maniera unui întâi stăpător al comunității: laudă, reproșează, îndeamnă, amenință, pune în gardă în privința pericolelor iminente, îi asigură de răsplată pe cei care perseverează în credință și în fapte (cf. 2, 1-3, 22).

2. PREZENTARE LITERARĂ

2.1. SECȚIUNEA SCRISORILOR

A devenit un lucru obișnuit ca cele două capitole, 2-3, să fie definite ca „secțiunea scrisorilor”. Remarcăm de îndată nepotrivirea unui astfel de titlu, chiar dacă apoi îl vom păstra, deoarece este consacrat de uzanță. Nu suntem, vorbind foarte riguros, în prezența unui gen epistolar, fiindcă lipsesc elementele definitorii: așa-zisele scrisori nu se deschid cu indicarea emițătorului și cu salutul său de început; la final sunt lipsite de cuvintele de încheiere și de salut. Unicul motiv care justifică numele de scrisoare este formula «Îngerului bisericii din ... scrie-î». Nu sunt scrisori mai ales pentru că lipsește schimbul de vești, referirea la persoane cunoscute celui care scrie și cititorilor săi. Ar fi mai potrivit să vorbim despre „mesaje” sau despre „oracole”⁴⁵. Numărul are cunoscuta simbolistică a totalității: mesajul lui Ioan nu se limitează la aceste comunități, ci la întreaga comunitate eclezială, în mod ideal prezentă în numărul șapte.

Sunt multe elementele care stabilesc coeziunea septenalului scrisorilor cu ceea ce îl precede. În primul rând, legătura directă între viziune și scrisori este asigurată de versetul 20; apoi acel „scrie” din versetele 11 și 19, repetat la începutul fiecărei scrisori; în fine, autoprezentarea lui Hristos în scrisori este adesea paralelă cu cea din viziune. Nu lipsesc autorii care demonstrează

⁴⁵ Cf. CORSANI, 45-46.

legătura și cu ceea ce urmează, făcând din scrisori o parte vie a operei⁴⁶.

Toate cele șapte scrisori au legătură directă cu Hristos, care vorbește și poruncește să se scrie; porunca, de fapt, făcând referire în sens global la întreg corpul scrisorilor, este reluată punctual, la începutul fiecăreia. Există deci o mișcare ce, pornind de la Hristos, ajunge la fiecare dintre Biserici, pentru a reveni la Hristos și a porni din nou. Reiese o structură numită „radială”, deoarece Hristos care vorbește este în centru și fiecare scrisoare constituie o „rază” care pornește de la El⁴⁷.

2.2. DISPUNEREA SCRISORILOR

Dispunerea scrisorilor răspunde probabil unei logici pe care unii autori au încercat să o descopere. Conform opiniei unui cercetător, comunitățile cărora le sunt adresate scrisorile pot fi clasificate, alternativ, în „vinovate” și „nevinovate”, pe baza prezenței sau lipsei din corpul scrierii ce cuprinde reproșuri, amenințări și invitații la convertire⁴⁸.

Urmând schema de mai jos

1	2	3	4	5	6	7
	Smirna		Tiatira		Filadelfia	
Efes		Pergam		Sardes		Laodicea

⁴⁶ BEALE, 223: “The body of the letters is integrally related to the body of the book”. Cf. PIKAZA, 54.

⁴⁷ Cf. Vanni U., *La struttura*, 303.

⁴⁸ Cf. Hubert J., *L'architecture des lettres aux sept Eglises (Ap 2-3)*, RB 67 (1960, 349-353).

rezultă că: 1, 3, 5, 7 sunt comunități vinovate

2, 4, 6 sunt comunități nevinovate.

Trebuie adăugat faptul că cele patru biserici vinovate sunt în ordine descrescătoare în raport cu pozitivitatea lor deja foarte scăzută (cazul comunității din Laodicea este exemplar: nicio apreciere!); comunitatea din Filadelfia este cea mai sfântă între cele nevinovate⁴⁹.

Oricât de sugestivă ar putea fi, propunerea rămâne o ipoteză de lucru.

2.3. O SCHEMĂ COMUNĂ

Trecând acum de la ipoteze la datele obiective care se regăsesc în text, putem cu ușurință observa o schemă bine conturată care constituie trama fiecărui mesaj. Sunt șase punctele care apar mereu: adresare, autoprezentarea Domnului, hotărârea asupra bisericii, îndemnul către aceeași biserică, promisiunea finală a învingătorului, exortația generală. Să le vedem mai de aproape.

1. *Adresare* (ex. «Îngerului din ...»). Inspirat de misterul lui Hristos și de prezența sa în Biserică, Ioan vrea să-i comunice „îngerului” uneia dintre Bisericile date mesajul pastoral, o reflecție asupra situației istorice și religioase a Bisericilor din Asia spre finele secolului I d.H.⁵⁰, o evaluare necesară datorită prezenței păcatului în interiorul vreunei

⁴⁹ Cf. propunerea lui PIKAZA, 58-59.

⁵⁰ Cf. DOGLIO C., *Apocalisse di Giovanni*, în *La Bibbia*, Piemme, Casale Monferrato (AL) ²1996, 3083.

dintre comunitățile creștine. Îngerul, prin intermediul căruia este adresat mesajul, este un mesager pentru respectiva Biserică, poate un mesager uman⁵¹, sau mai bine, conform limbajului apocaliptic, desemnează emisarul „celest” al Stăpânului însuși care își asumă și exprimă o manifestare concretă și complexă a lui Dumnezeu și a acțiunii sale, colaborează sau se opune procesului mântuirii. Îngerii «reprezintă o întreaga grupare de forțe active situate în mod ideal deasupra oamenilor și dedesubtul lui Dumnezeu»⁵².

2. *Autoprezentarea Domnului însoțită de predicate cristologice* (ex. «Așa vorbește cel care...»). Sunt reluate imaginile viziunii introductive și sunt îmbogățite. Cea mai mare parte a atributelor repetă părți prezente în Cea de-a Patra Evanghelie (cf. 1, 13-18). Expresia din greacă - *tade legei* - posedă izul antic al formulei clasice «așa zice Domnul»⁵³.

3. *Hotărârea lui Hristos în legătură cu situația Bisericii* (ex. «Îți cunosc faptele...»). O primă parte, introdusă prin

⁵¹ Cf. GIBLIN, 39.

⁵² VANNI U., *Apocalisse – Una assemblea liturgica interpreta la storia*, Queriniana, Brescia ⁶1990, 16. În apocaliptica iudaică îngerii erau uneori reprezentați ca și gardieni ai unor popoare; cf. Dan 10, 12-13; 10, 20-11, 1; 12, 1. La fel ca acei îngeri care execută planul lui Dumnezeu în Ap 8, 2-16, 21, în special în septenalele trâmbițelor și potirelor, așa și aici mediatorii edictelor Stăpânului bisericilor locale sunt în mod oportun reprezentați ca îngeri.

⁵³ Cf. GIBLIN, 40.

„cunos”, amintește de felul în care Domnul comunica propria cunoaștere a situației în care se găsește fiecare biserică, cunoașterea absolută. A doua parte conține punctele detaliate ale laudei și/sau reproșului (mai puțin pentru Smirna). Apare formula de judecată și/sau mântuire.

4. *Îndemnul particular al lui Hristos către Biserică* (ex. «Convertește-te»). Exortația particulară, pe baza situației comunității, este introdusă de fiecare dată printr-un verb la imperativ. Exortația generală, sau „invitația de a asculta”, este aceeași formulă pentru toate comunitățile⁵⁴.

5. *Promisiunea finală făcută învingătorului* (ex. «Învingătorului...»). Învingător este cel care rămâne fidel lui Hristos în orice încercare și dă totală ascultare cuvintelor sale de solicitare, de învinuire și de îndemn. «Învingătorul nu va fi lovit de cea de-a doua moarte» (2, 11) este ceea ce afirmă, de exemplu, oracolul. Folosirea absolută a verbului „a învinge”⁵⁵ este tipică orizontului gândirii apocaliptice. Victoria despre care se vorbește este obținută prin reînnoire morală. Prin intermediul promisiunii este

⁵⁴ Îndemnul de a asculta amintește de cel din literatura sapiențială, în special vorbele lui Isus conținute în parabole (cf. Sir 6, 33; Mc 4, 9.23; Mt 11, 15). „A asculta”, și în special „a fi atent”, semnifică mult mai mult decât simplul „a auzi”; este ca a lăsa mesajul să ajungă la tine și a-l pune în practică în viața cotidiană.

⁵⁵ În greacă *nikào*, apare de 28 de ori în Noul Testament și de 17 ori în Apocalipsă.

anticipată viața în „noul Ierusalim”, „noua creație” pentru învierea generală (cf. 21, 9-22, 6a)⁵⁶.

6. *Exortarea generală la ascultarea Spiritului Sfânt* (ex. «Cine are urechi să asculte...»). Refrenul Spiritului este plasat la finalul discursului. Este anticipată promisiunea făcută învingătorului, care este aici identificat cu cel care *păzește până la capăt faptele* prin care ia parte la viața activă a lui Hristos cu participarea la două prerogative anunțate pentru timpul mesianic: a) *autoritatea asupra popoarelor* deja prezisă pentru Mesia în Ps 2, 9⁵⁷ și deja primită de Hristos. *Toiagul de fier* este cel cu care supremul rege-judecător comandă, subjugă și distruge, putere care va fi distribuită celor fideli⁵⁸; b) *steaua dimineții*, conceptul este clarificat doar în 22, 16⁵⁹. În iudaismul contemporan, steaua este simbolul mesianic înrădăcinat în profeția din Num 24, 17⁶⁰. *Steaua dimineții*, pe care Hristos o va dărui alor săi, este Hristos însuși care anunță lumina mării zilei a Domnului⁶¹. A-l avea pe

⁵⁶ Cf. Vögle A., *Il libro dei sette sigilli. Commento all'Apocalisse di Giovanni*, Elle Di Ci, Leumann (TO) 1990, 25-26.

⁵⁷ «Le vei distruge cu sceptrul de fier, ca pe niște vase de lut le vei zdrobi», cf. BONSIRVEN, 114.

⁵⁸ Cf. Ap 20, 4; Mt 19, 28; 1 Cor 6, 2.

⁵⁹ Imaginea face aluzie și la un alt text mesianic, Is 11, 1: «O mlădița va ieși din tulpina lui Iesei, și un lăstar din rădăcinile lui va da».

⁶⁰ «Îl văd, dar acum încă nu este; îl privesc, dar nu de aproape; o stea răsare din Iacob; un toiag se ridică din Israel și va lovi pe căpeteniile Moabului și pe toți fiii lui Set îi va zdrobi».

⁶¹ Cf. PRIGENT, 61.

Hristos semnifică dobândirea vieții veșnice: «Cine-l are pe Fiul, are viața; cine nu-l are pe Fiul lui Dumnezeu, nu are viață» (1 In 5, 12).

Unica variație a schemei o constituie schimbarea exortației generale, care în primele trei scrisori precede promisiunea finale, urmând-o în celelalte.

La nivel general și complex, observăm încă o dată că titlurile atribuite lui Hristos sunt aceleași din viziunea inițială (cf. 1, 9-20): o asemenea reluare denotă că toate comunitățile se află sub domnia lui Hristos mort și înviat. Apoi, fiecare comunitate este revăzută printr-un examen de conștiință condus de Hristos însuși; dacă nu lipsesc elemente pozitive și încurajări, sunt totuși puse în lumină concepții și comportamente incompatibile cu adevărata credință creștină, și amenințarea insidioasă a elementelor lumești care duc la pierderea iubirii inițiale.

Mesajul păstrează o profundă valoare prin caracterul său exortativ. Comunitatea, revăzută de Hristos, este chemată să revină la o deplină și perfectă reconciliere cu El. Creștinii sunt chemați prin multe recomandări pe care le rezumăm în această trilogie: fidelitate față de tradiție în ciuda răspândirii unor noutăți deșarte, reîntoarcerea la credință și la entuziasmul de la început, înfruntarea fără teamă a greutăților.

3. MESAJUL PENTRU CELE ȘAPTE BISERICI (2, 1-3, 22)

Există elemente generale în jurul cărora se construiește argumentarea din mesajele lui Hristos glorios. Este mereu El, Hristos al experienței inițiale, care vorbește direct. Se adresează Bisericii sale, o judecă și o purifică prin cuvintele sale, preocupându-se de viața sa interioară. Mesajul are un caracter general și permanent, este direct și pentru toate bisericile și aluziile la situații particulare sunt generalizate prin intermediul simbolisticii numelor.

Este cuvântul viu al judecății, al purificării, al exortației, adresat de Hristos Bisericii sale din toate timpurile.

3.1. EFES (2, 1-7)

Seria începe cu Efesul, orașul principal și trece prin celelalte astfel încât, la final, este creat un cerc perfect⁶². Orașul se putea lăuda cu un trecut prestigios⁶³, fiind plin de o istorie ale cărei ruine, vizibile și azi, sunt martori muți. Chiar și un turist necunoscător și grăbit rămâne uimit de grandoarea și de luxul ce caracteriza orașul, populat probabil de peste 250.000 de locuitori. Un adevărat megalopolis al epocii. Opulența se observa încă de la sosirea în orașul cu case de patru sau chiar cinci etaje, un teatru cu 25.000 de locuri, terme, două *agora*, echivalentul

⁶² Cf. DOGLIO, 48.

⁶³ MOUNCE, 66: «It is appropriate that the first letter should be sent to Ephesus. It was the most important city of the proconsular Asia».

principalelor noastre piețe, loc obligatoriu de întâlnire. Somptuosul templu al Artemisei, una dintre cele șapte minuni ale antichității, atrăgea continuu pelerini. Strâns legat de cultul Artemisei și de vizita la sanctuar, prospera artizanatul și mai ales aurăria; Paul însuși în timpul vizitei sale în oraș a avut posibilitatea de a avea o experiență, deloc măgulitoare (cf. Fap 19, 23-41).

La fel ca în celelalte șase cazuri, mesajul se deschide prin cuvintele: «Îngerului Bisericii Efesului scrie-î». De ce este introdus îngerul și nu se adresează direct comunității? Cei doi termeni, îngerul și Biserica, sunt interschimbabili, așa cum se vede și din continuarea mesajului. Începutul se adresează îngerului deoarece, fiind de natură celestă, personifică Biserica în starea sa de împlinire; el amintește de ceea ce Biserica trebuie să devină: «Pentru a-și modela mai bine comportamentul, Biserica din Efes trebuie să privească spre cer, fără să aspire la o bunăstare pământească»⁶⁴.

Hristos este prezentat ca cel care determină, cu deplina sa autoritate, destinul întregii Biserici, simbolizată de cele șapte stele. Așa cum s-a văzut în 1, 20, stelele reprezintă îngerii. Conform gândirii iudaice, atât lumea cât și persoanele erau protejate de câte un înger (cf. Ieș 23, 20). Fiecare comunitate eclezială este deci imaginată ca ghidată de către un înger, responsabil de ea. Dar bisericile se află în mâna lui Hristos, care le ține în mâna dreaptă,

⁶⁴ CHARLIER, I, 85.

semn al puterii și al protecției sale. Legătura dintre Hristos și Biserică este întărită de simbolul celor șapte candelabre de aur⁶⁵: este vorba încă despre comunitățile ecleziale, acum considerate în contextul lor liturgic și reprezentate celor care așteaptă cu încredere (cf. Mt 25, 1-13 parabola celor zece fecioare). Hristos care merge în mijlocul candelabrelor este răspunsul Celui Înviat („merge”) la această așteptare.

Șase sunt motivele care au condus autorul la plasarea Efesului pe primul loc. În ordine, acestea sunt: „faptele”, adică o credință activă și asumată, care se concretizează în cotidian; „efortul” care trebuie interpretat ca implicarea apostolică sau misionară de care comunitatea a dat dovadă; „statornicia” înțeleasă ca și capacitatea de a rezista în încercări și adversități; refuzul „celor răi”, adică a celor care se aliază cu Satana; capacitatea de a pune „la încercare” pe diferiții profeți care roiau în cosmopolitul Efes: este un mod inteligent de a le verifica ideile și, prin urmare, ortodoxia; în fine, suportarea, nu este menționat a ce, dar sigur este vorba despre persecuții, așa cum amintește expresia «ai suportat mult în numele meu, fără a obosi» (2, 3). Comunitatea a ales să fie de partea lui Hristos, în ciuda dificultăților.

Tot ca un elogiu, apare recunoașterea faptului că Efesul nu a urmat învățătura Nicolaiților. Nu suntem în

⁶⁵ Candelabrul de aur cu șapte brațe se afla în templul din Ierusalim; pentru realizarea sa avea detalii în Ieș 37, 17-24. Apocalipsa pare să depindă în parte de viziunea din Zah 4, 2-10.

măsură să identificăm cu precizie la cine se face aluzie cu acest nume. Ar putea fi vorba despre un grup de falși profeti, care răspândeau idei și comportamente pe care comunitatea le-a demascat (cf. 2, 2) și apoi le-a refuzat fățiș.

Comunitatea nu este nedemnă de reproș. Hristos amintește că s-a depărtat de iubirea de odinioară. Prin iubire trebuie să înțelegem dragostea fraternă, demonstrată prin gesturi gratuite, mărunte sau mari, prin ospitalitate și înțelegere, toate semne care denotă comuniunea creștină, caritatea fiind trăsătura sa distinctivă (cf. 1 Cor 13, 1-3). Acest lucru este atât de important încât, dacă Biserica nu se pocăiește, riscă să fie exclusă din comuniunea liturgică (candelabru) cu Biserica totală.

Chemarea la o ascultare atentă comportă două evidențieri importante. Prima se referă la faptul că adresarea inițială este particulară («Cine are urechi...») pentru a aminti că orice creștin este chemat la convertire. Biserica este compusă dintr-o punere la un loc a creștinilor, fiecare dintre aceștia trebuie să trăiască cu responsabilitate propria viață ca botezat. A doua observație este că mesajul care trebuie ascultat și însușit nu este doar cel adresat Efesului, ci «ceea ce Spiritul spune Bisericilor» (2, 7a). Toate cele șapte mesaje trebuie primite ca parte integrantă a unei educații date de Hristos însuși (sau de Spiritul său) întregii comunități ecleziale.

Concluzia este pozitivă și întărește convingerea că victoria este posibilă. Învingătorului care depășește toate

dificultățile vieții creștine, Hristos îi promite în dar plinătatea vieții divine care, deja întrezărită în Facere (cf. 2, 9), se va împlini la sfârșitul timpurilor.

3.2. SMIRNA (2, 8-11)

Orașul⁶⁶, situat la nord de Efes, era numit încântarea Asiei. Deja în secolul al doilea avea un templu închinat zeiței Roma. Pentru fidelitatea sa față de puterea romană în timpul războaielor cu Mitridate, Cartagina și Antioh al Siriei, își câștigase titlul de *Smyrna fidelis*. Găzduia o înfloritoare colonie iudaică, a cărei ostilitate față de creștini ne este cunoscută datorită martiriului sf. Policarp, episcopul orașului.

Bisericii din Smirna Hristos i se prezintă în realitatea misterului său pascal ca mort și înviat. Așa cum indică și titlul de «Cel dintâi și Cel de pe urmă», el stă la începutul și la finele istoriei mântuirii și concentrează în sine condiția efemeră a omului și eternitatea lui Dumnezeu. Un astfel de titlu este ales în funcție de condiția comunității care se găsește într-o situație dificilă, caracterizată ca „necaz”. Termenul devine adesea sinonim cu „persecuție” și unește creștinul cu suferințele lui Hristos (cf. 1, 9). Necazul este principala cauză a „sărăciei”, de înțeles în sensul biblic de abandonare încrezătoare în

⁶⁶ Astăzi Izmir, al treilea oraș și al doilea port al Turciei; număra aproximativ jumătate de milion de locuitori dintre care circa două mii de creștini, fapt destul de neobișnuit pentru un ținut preponderent musulman.

Dumnezeu, conform fericirii evanghelice: «Feriți cei săraci cu spiritul, fiindcă a lor este împărăția cerurilor» (Mt 5, 3). Se înțelege prin urmare valoarea frazei «și totuși ești bogat» (Ap 2, 9): plin de Dumnezeu fiindcă ești lipsit de siguranța omenească și de orgoliu autarhic. Continuarea poate fi o concretizare istorică a tribulației; în acest caz, ar fi vorba deci despre persecutarea din partea unor iudei, a căror acțiune consta în „blasfemie”. Persecutând creștinii, ei se opun lui Dumnezeu și deci „blasfemiază”. Respingând mesajul evanghelic și opunându-se răspândirii sale în lume, Iudeii sunt astfel doar cu numele, fiindcă, în opinia lui Paul, nu este iudeu acela care este în afară, ci acela care este înăuntru (cf. Rom 2, 28-29); în plus, persecutând Biserica nu mai sunt «adunarea lui Dumnezeu» (Num 16, 3), ci o «sinagogă a Satanei» (Ap 2, 9). Își face apariția Satana care va reveni adesea în Apocalipsă cu nume diferite (diavol calomniator, adversar, șarpe antic, acuzator al fraților noștri) și mereu în rolul negativ de opozant.

În momentul în care este evocat marele Opozant, comunitatea are nevoie de mai mult sprijin. Iată de ce Hristos o asigură din nou printr-un puternic «nu te teme» (2, 10), amintind că, chiar dacă nu există ușurare a suferinței, aceasta are totuși o durată de «zece zile» (2, 10). Expresia nu trebuie luată ca un fapt cronologic exact, ci ca atestare a unei durate determinate, în orice caz limitată și nu foarte lungă (cf. Num 11, 19). În mod pozitiv, este amintită coroana gloriei, premiu pentru cel care a păstrat

crediința. În fraza finală există asigurarea că învingătorul va avea parte de viața fără sfârșit, cea care se deschide după moarte (prima moarte, diferită de cea de-a doua moarte, înțeleasă ca și condamnare eternă).

Mesajul se dovedește a fi profund consolator, căci Hristos ne asigură că știe («cunosc») situația dureroasă în care se află ai săi; prezentându-se ca Cel dintâi și Cel din urmă, face aluzie la moartea sa și la înviere, care devin garanție a victoriei creștinilor rămași pe drumul credinței.

3.3. PERGAM (2, 12-17)

Oraș la nord de Smirna, pretindea că rivalizează cu orașele Alexandria și Antiohia. Capitală a regatului elenistic în vremea dinastiei Attalide, fusese cedată ca moștenire Romei de ultimul dintre suveranii săi, Attalus III (133 a. H.). Romanii l-au dotat cu monumente gigantice, mai ales religioase, după cum atestă acropola sa, plină de temple magnifice. Și din punct de vedere cultural, era în avangardă datorită bibliotecii cu 200.000 de volume și inventării pergamentului care primise numele chiar de la acest oraș⁶⁷.

Hristos este reprezentat cu spada, simbol al Cuvântului lui Dumnezeu (cf. Is 49, 2; Evr 4, 12), așa încât Biserica este pusă imediat sub dubla semnificație a

⁶⁷ Alexandria, rivala Pergamului, decretase blocarea papirusul provenit mai ales din Egipt. Lipsa așadar suportul pentru scris. A fost descoperit pergamentul utilizându-se piei de animale, uscate și introduse într-o baie de var. Mult mai scump decât papirusul, avea marele avantaj de a fi mult mai rezistent; în plus putea fi refolosit pentru a scrie un text nou după procesul de răzuire a textului anterior.

Cuvântului și a luptei. Elogierea comunității este realizată prin verbul „a locui”: deși trăiește într-un oraș preponderent păgân, ea își păstrează credința. Prezența multor temple, printre care se remarcă cele ale lui Zeus⁶⁸, Dionysos și Esculap, favorizase înflorirea idolatriei. Unul dintre aceste temple sau întreaga cetate primește titlul de locuință a Satanei, locul „tronului” său. Trebuie amintit că Pergamul a fost primul oraș din Asia care a introdus oficial cultul imperial prin construirea unui templu dedicat lui Augustus și Romei. Biserica a rezistat bine și într-un moment de mare pierdere, ca martiriul unuia dintre fiii săi, Antipa. Nu știm nimic despre acest martir; putem totuși să spunem că persecuția devine sângeroasă, chiar dacă pentru moment nu este încă practică pe scară largă.

Elogierea Bisericii care a rezistat admirabil tuturor patimilor nu elimină faptul că păgânismul și-a făcut simțită contaminarea printr-o serie de ideologii sincretiste, menționate de autor prin termeni veterotestamentari. Acestea amintesc de contaminarea păgână din Israel și sunt o avertizare pentru Biserica din toate timpurile. Referirea la Balaam și Balak amintește de unele episoade din cartea Numerelor (cap. 22-25.31). Doctrina lui Balaam s-ar identifica aici cu erezia Nicolaiților, care declarau că este permis creștinilor să participe la banchete sacre, care adesea erau acompaniate de practici imorale. Este vorba despre interpretarea unor idei corecte, în vederea

⁶⁸ Superba construcție care se admiră și azi în Muzeul din Berlin.

schimbării unor comportamente. Pentru a combate astfel de erezii, este nevoie de Cuvântul lui Dumnezeu: iată spada care iese din gura lui Hristos.

Biruitorului îi sunt promise două premii, «mana ascunsă» și «pietricica albă» (2, 17). Mana este a altă imagine pentru Cuvântul lui Dumnezeu: dacă acesta, pe de-o parte se prezintă ca spada care „devorează” dușmanul (cf. Fac 34, 26) și restabilește adevărul, pe de altă parte este caracterizat ca pâine și hrană (cf. Am 8, 11; Is 55, 1-5). Nu pare oportună aici interpretarea manei ca euharistie, care și ea este pâine și hrană, fiindcă se vorbește despre mana ascunsă. Este o pâine căreia încă nu i se poate gusta pe deplin bunătatea, fiind rezervată celor aleși (din acest motiv este numită ascunsă), și face aluzie la deplina comuniune cu Dumnezeu, când El va deveni sensul și plinătatea fiecărei existențe.

Simbolismul pietricelei albe nu e ușor de înțeles și trimite la obiceiuri străvechi. Adesea se folosea o pietricică sau o piatră de mozaic pentru a vota, atribuind celei negre echivalentul lui „nu” și celei albe echivalentul lui „da”. O altă utilizare era în mediul teatral: pe o bucată de mozaic sau pe o pietricică se scria pe o parte numele, pe cealaltă numărul permis de intrări la teatru; astăzi l-am numi abonament. Faptul că pietricica este albă, trimite la semnificația transcendentă și divină pe care această culoare o implică atât în Apocalipsă cât și în toată tradiția biblică. Rezultatul imaginii: pietricica albă marchează dreptul apartenenței comunității la grupul celor aleși. Cu atât mai

mult cu cât numele scris este „nou”. Știm că „numele”, în limbaj semitic și biblic, este sinonim cu „natură”, „esență”. Darul lui Hristos constă deci în oferirea unei personalități noi, cea de botezat chemat la mântuire; acesta va trăi o experiență personală cu Cel Înviat, participând de asemenea la victoria lui Hristos.

Comunitatea primește o sentință pozitivă, chiar dacă are nevoie și de o verificare din punct de vedere teologic, de o aprofundare a doctrinei care să o conducă la clarificarea ideilor, premisă și condiție pentru îmbunătățirea vieții.

3.4. TIATIRA (2, 18-28)

Era în acea vreme un oraș al Lidiei, situată la o răscruce de drumuri în fertila vale a râului Lycus. Fondată de Seleucizi, fusese mereu renumită pentru rolul său militar și populația sa era considerată încă macedoneană, datorită garnizoanei care o cucerise. Rămăsese legată de Pergam, în special sub aspect juridic. În acea vreme probabil era un oraș agitat, însă încă modest, dedat meșteșugului textil⁶⁹ și comerțului. Originară din Tiatira este Lidia, vânzătoare de purpură, care îl găzduiește pe Paul în timpul șederii sale la Filipi (cf. Fap 16, 14-15).

Hristos se prezintă foarte direct: este „Fiul lui Dumnezeu”. Apelativul, care provine probabil din psalmul

⁶⁹ Și astăzi modernul Akhisar, urmaș al anticii Tiatira, trăiește din fabricarea covoarelor și comercializarea acestora.

2, 7, nu va mai apărea nicăieri în carte. Să nu fim surprinși că am găsit acest titlu solemn în acest punct, fiindcă suntem la scrisoarea centrală. El are și «ochi ca para focului», care indică spiritul și «picioare asemenea aramei strălucitoare» (2, 18) care indică stabilitatea și fermitatea.

Situația Bisericii este destul de complicată. Pe de o parte se observă elemente de agitație cu caracter pozitiv: caritatea nu doar că este prezentă, ci se află în creștere; este atestată prezența credinței și este menționată „perseverența” care amintește de suportarea unor încercări grele, sau chiar de persecuții; pe de altă parte este denunțată insinuarea unui păgânism materialist, bazat pe teorii strănii și pe practici idolatre. Amenințarea din partea acestui tip de păgânism este legată de circumstanțe și de persoane concrete, care există în Biserica din Tiatira. Într-o interpretare atemporală și idealizată, se întrupează realitatea istorică în numele simbolic al reginei Izabela. Aceasta, de origine feniciană și deci păgână, fusese luată de soție de regele Israelului, Ahab. Nu puțin a complotat pentru a le face viața dificilă profeților, mai ales lui Ilie, încercând să instaureze în Israel culte idolatre pentru a îndepărta poporul de credința în Dumnezeu (cf. 1 Re 18, 19; 21, 20-24; 2 Re 9, 22).

Intervenția lui Hristos cheamă la pocăință, amintind că timpul convertirii nu este infinit. Aproape ca o lege a talionului, patul, simbol al adulterului, se transformă în pat al durerii; amănții simt tulburare și lipsă de plăcere; fiii, simbol al vieții, devin aducători de moarte, după cum

s-a întâmplat cu cei ai Izabelei (cf. 2 Re 10, 7). Mesajul este cu siguranță o dură amenințare, de interpretat însă ca o ultimă încercare de chemare la pocăință și la convertire.

Ca întotdeauna, se întrevede victoria. Prima promisiune făcută biruitorului este preluată din Ps 2, 8-9: mica Tiatira, definită de Pliniu cel Bătrân ca un oraș fără faimă, va fi în schimb asociat lui Hristos în guvernarea lumii. Puterea pe care Hristos a primit-o de la Tatăl este transmisă comunității creștine, numite cu emfază «steaua dimineții» (2, 28). Acest apelativ era rezervat celei mai luminoase stele, cea care apunea ultima în zorii zilei. Alesă pentru a caracteriza puterea Babilonului (cf. Is 14, 12), îl indică în Apocalipsă pe Hristos însuși (cf. Ap 22, 6).

3.5. SARDES (3, 1-6)

Sardes, cu acropola sa fortificată, deținea un rol important în istorie deja cu multe secole înaintea erei noastre. Construită pe un pinten al povârnișurilor nordice ale muntelui Timolus, domina valea străbătută de drumul principal est-vest al Asiei. Situată la circa 50 de km la sud-est de Tiatira, fusese capitala Lidiei, mai întâi sub miticul rege Creso (560-546 î. H.), și apoi în vremea satrapiei persane. Deși în epoca romană decăzuse, totuși se bucura de o anume bunăstare datorită prosperității comerțului. De atunci datează un gigant templu al Artemisei, o bazilică romană și un gimnaziu, vizibile și azi mulțumită restaurării.

Bisericii din Sardes Hristos i se prezintă ca cel care posedă plinătatea Spiritului, cel care dă viață (cf. In 6, 63) și cel care are în puterea sa destinul glorios al comunităților creștine («cele șapte stele»): «Aceste două caracteristici amintesc de conceptele de viață, de acțiune și dinamism; cu atât mai mult cu cât judecata se anunță dură»⁷⁰.

Bisericii i se reproșează că trăiește într-o situație contradictorie: vitalitatea exterioară camuflează moartea spirituală din interior. Îi este de aceea recomandat să fie vigilentă. Vigilența este o virtute care trebuie practică mereu, mai ales noaptea (cf. Mt 24, 42-43; 25, 13). Tocmai în timpul nopții Hristos poate să apară pentru a cere o ultimă socoteală. Prin urmare, o diminuare a vigilenței necesare ar putea provoca o situație ireparabilă. O poate bine demonstra orașul Sardes care, sigur de invincibilitatea sa, a fost atacat și cucerit tocmai în timpul nopții; încrezându-se prea tare în siguranța sa, neglijase paza. Și a fost o catastrofă. Atenție deci să nu se repete, în plan spiritual, această tragică experiență istorică. Este o situație limită, din care Biserica își va reveni printr-un șoc puternic menit să o poarte la „salvarea a ceea ce se poate salva” și mai ales la a se întâlni, în stare de veghe, cu Cuvântul lui Dumnezeu pe care l-a primit de la început. Altfel, este amenințată cu o vizită punitivă, despre care nu se dau detalii.

Hristos recunoaște în interiorul comunității prezența unor persoane care «nu și-au mândrit veșmintele»

⁷⁰ CHARLIER, I, 114.

(3, 4). Haina, în lumea biblică, este mai mult decât un element de protecție sau ornament, fiindcă devine semn și prelungire a demnității persoanei. Deja profetul Isaia vorbise de hainele mântuirii: «Eu mă bucur pe deplin în Domnul [...] fiindcă m-a îmbrăcat cu haina mântuirii, m-a învăluit cu mantia dreptății» (Is 61, 10). Pentru pasajul din Apocalipsă, haina albă simbolizează apartenența la Hristos, grație unei vieți imaculate. Chiar și tema «cărții vieții» (3, 5) are precedente veterotestamentare (cf. Ieș 32, 32-33; Dan 7, 10; 12, 1) și valorifică beneficiile acestei apartenențe. Nimic însă mecanic sau automat, fiindcă din această carte putem fi șterși, atunci când lipsește echivalentul unei vieți trăite sub semnul credinței. Chiar dacă în număr mic, nu lipsesc creștini autentici în Biserica din Sardes.

3.6. FILADELFIA (3, 7-13)

Mic oraș situat la sud-est de Sardes, fondat de Attalus II Philadelphus, regele Pergamului (159-138 î.H.), a fost distrus de cutremurul din 17 d.H. și refăcut de Tiberiu; din acea vreme rămăsese puțin populat. Situat în plină regiune vulcanică, era pe bună dreptate faimos pentru frecvența violentelor cutremure și pentru fertilitatea câmpiei înconjurătoare. Despre antica Biserică din Filadelfia nu știm nimic. Din tonul prezentei scrisori se deduce că fervoarea comunității creștine trebuie să fi fost deosebită, dat fiind faptul că nu primește nicio critică.

La Filadelfia, Hristos se prezintă ca «Cel Sfânt», titlu rezervat în Apocalipsă lui Dumnezeu (cf. Ap 4, 8; 6,

10) și ca «Cel Adevărat», cuvânt care conține conceptul de autenticitate, fidelitate, garanție și stabilitate. El ține de asemenea «cheia lui David» (cf. Is 22, 22) pentru a indica deținerea Ierusalimului, orașul ales de David drept capitală a regatului său. Hristos, punctul de sosire în drumul istoric al mântuirii reprezentate de David, își exercită deplina sa putere, exprimată prin opoziția dintre a putea deschide și a putea închide când vrea, fără a întâlni vreo rezistență.

Situația Bisericii din Filadelfia este delicată: ea și-a păstrat permanent credința, într-un climat de suferință și persecuție, însă acum se apropie de limita puterilor sale. Hristos o consolează și o asigură de o nouă perspectivă de apostolat, exprimată prin ușa pe care nimeni nu o poate închide și prin vederea unor iudei care se prosternă la picioarele sale (cf. Is 60, 14), fiind mișcați de iubirea pe care Dumnezeu o revarsă asupra comunității.

Păstrându-și credința, Biserica își va purta „coroana” cerească, va intra să facă parte definitiv din lumea divină și va vedea cum este activată în sine însăși mântuirea mesianică a lui Hristos înviat. Promisiunea făcută celui care biruie de a fi așezat drept «coloană a templului lui Dumnezeu» (3, 12), garantează nu doar fermitatea („coloană”)⁷¹, ci și o particulară apropiere de Dumnezeu, redată prin cuvântul „templu”. Mai ales biruitorul se va vedea înscris (ideea de durată) de

⁷¹ Și Iacob, Petru și Ioan sunt numiți „coloane” în Gal 2, 9; cf. 1 Tim 3, 15.

Dumnezeu cu trei nume: cel al lui Dumnezeu, al orașului și al lui Hristos însuși („nume nou = Cel Înviat”).

3.7. LAODICEA (3, 14-22)

Situată pe malul râului Lycus, la est de Efes, era splendidă datorită prosperității comerțului și industriei. La mică distanță se găseau izvoarele termale din Hierapolis. Fondată de Antioh II, spre jumătatea secolului al III-lea î.H. peste o antică cetate, nu a întârziat să se dezvolte, beneficiind în primul rând de poziția sa, așezată cum era pe drumul principal care lega Efesul de regiunile orientale, și la intersecția altor drumuri secundare.

Laodiceei, Hristos i se prezintă ca Cel ce este Amin, titlu neobișnuit și unic: exprimă fidelitatea lui Dumnezeu față de promisiunile sale, le dovedește validitatea, le susține realizarea concretă; în același timp reprezintă „da”-ul deplin al comunității ecleziastice dat inițiativei divine.

Laodicea se găsește într-o situație de indiferență, de obtuzitate morală, care, paradoxal, apare mult mai deranjantă decât o situație complet negativă. Biserica se crede autosuficientă și se amăgește: proclamă chiar că «nu am nevoie de nimic» (3, 17), în realitate se află într-o stare de mare sărăcie spirituală. Făcând aluzie probabil la tipurile de comerț din Laodicea, Hristos se declară dispus să ofere ceea ce este necesar pentru a remedia situația: o iubire ferventă (aur purificat), o nouă personalitate (veșminte

albe), o capacitate de cunoaștere și de discernământ religios și spiritual (alifie de ochi).

Judecata aspră a lui Hristos este rezultatul iubirii sale: încearcă să facă Biserica să-și recapete fervoarea spirituală, cerându-i să iasă din situația sa actuală prin convertire. Iubirea lui Hristos este insistentă și discretă în același timp. În cazul în care creștinul se arată disponibil față de vocea lui Hristos, se stabilește o legătură de intimitate plăcută, care, începută prin Euharistia la care probabil se face aluzie, se va încheia cu participarea completă, la nivel escatologic.

4. CONCLUZIE

«Cine are urechi, să asculte ceea ce Spiritul spune Bisericilor» (2, 7.11.17.29; 3, 6.13.22) este o expresie cu caracter sapiențial. Urechea, în Vechiul Testament, este o parte a corpului omenesc, dar nu pe deplin. Urechea este ca un instrument prin care se ajunge la conținutul sapiențial. „A oferi urechea” înseamnă disponibilitatea de a percepe, este, în același timp, a sta atent, a înțelege, a asimila, a vrea ceea ce înțelepciunea ne învață.

Spiritul lui Hristos își adresează continuu mesajul bisericilor în general, și nu doar Bisericii indicate în fiecare dintre scrisori. Acest mesaj nu este evident la prima vedere, fiindcă este exprimat într-un fel de cod; îl va putea înțelege doar cel care are capacitatea de interpretare, de descifrare. Creștinul este chemat cu insistență să asculte

mesajul Spiritului, angajându-și toate energiile sale intelectuale: va trebui să evalueze, să reflecte, să distingă, într-o stare de vigilență permanentă.

Mesajul ajunge la noi în toată proșpețimea sa, dar și cu toată seriozitatea sa, invitând-ne la o ascultare continuă a Spiritului⁷². Acesta ne dezvăluie sărăcia noastră, dar este mereu gata să ne arate posibilitățile de refacere și de ameliorare. Titlurile cristologice de la început sunt condiție și garanție. Să nu uităm că textul analizat are o puternică dimensiune liturgică: starea cea mai bună pentru a-l asculta este adunarea eclezială reunită într-un moment de celebrare, cheie a experienței sale, rememorarea Paștilor retrăite în ziua de duminică. Într-o asemenea zi vizionarul Apocalipsei trăiește întâlnirea sa cu Hristos glorios, a cărei experiență ne-o împărtășește.

⁷² MOUNCE, 114-115: «We are reminded that the messages to the seven churches in Asia are at the same time a composite word to the church universal throughout time».

TRONUL ȘI CARTEA

(Ap 4-5)

HARTA SIMBOLURILOR

Continuând lectura Apocalipsei, întâlnim o pagină minunată prin conținutul său, chiar dacă un pic dificilă prin complexitatea imaginilor și a simbolurilor folosite. Să pornim de la prezentarea capitolelor 4-5 pentru a trece apoi la un discurs mai general despre simbolistica întregii cărți. Vom dispune astfel de instrumentele necesare pentru o mai bună înțelegere și a celorlalte capitole.

1. TRONUL ȘI CARTEA

Capitolele 4 și 5 prezintă Biserica aflată în ascultare ca fiind deja curățată în interior (cf. scrisorile către Biserici) și invitată, prin intermediul lui Ioan, să urce la cer. Din această perspectivă, care este punctul de vedere al lui Dumnezeu, ea va putea privi și înțelege faptele istoriei care urmează să se întâmple, înțelegându-i dimensiunea religioasă și trăgând concluziile practice. Cele două capitole formează o mare simfonie de deschidere care prezintă trei paradigme simbolice, reluate și amplificate în continuare: **Dumnezeu șezând pe tron** în mijlocul împărăției cerești, Stăpân al istoriei, în timpul celebrării

doxologiei (cf. 4, 1-11); **cartea cu cele șapte peceți**, conținând planul lui Dumnezeu pentru mântuirea universală cu detaliile relevante despre ce se va întâmpla în istorie (cf. 5, 1-5); **Hristos-Mielul** care, investit cu puterea sa mesianică, dezvăluie și împlinește planul lui Dumnezeu și doxologia sa (cf. 5, 6-14)⁷³.

1.1. STRUCTURA LITERARĂ

Putem împărți capitolele 4 și 5 astfel:

- prezentarea tronului lui Dumnezeu și a elementelor care îl înconjoară (4, 1-8);
- celebrarea doxologiei lui Dumnezeu care șede pe tron (4, 9-11);
- prezentarea cărții cu cele șapte peceți (5, 1-5);
- luarea în posesie a cărții de către Miel (5, 6-7);
- răspunsul doxologic conclusiv (5, 8-14).

1.2. SIMBOLURI DE DESCRIȘI

a) tronul, Cel care șede (4, 2-3): indică suveranitatea absolută a lui Dumnezeu asupra întregului mers al istoriei mântuirii.

b) cei 24 de bătrâni (v. 4): sunt cele 12 triburi ale lui Israel + cei 12 Apostoli, simbol pentru poporul celor răscumparați. Aceștia sunt îmbrăcați în haine albe, semn al transcendenței; șed pe scaune și au deci autoritate; poartă coroane de aur pe cap, semn al răsplății primite. Mai mult

⁷³ Cf. BIANCHI, 77-92; PRIGENT, 158-208; LOHSE, 70-84.

decât personaje autentice, sunt simboluri pentru a indica întreg poporul lui Dumnezeu aflat în stare transcendentă⁷⁴.

c) cele 4 ființe (v. 6): cu înfățișare de leu, vițel, om și vultur, reprezintă întreaga creație (cf. Ez 1, 5-18), conform celor patru puncte cardinale. Din secolul al II-lea, de la Irineu, au devenit simbolul celor patru evangheliști.

d) cartea (5, 1): se află în mâna dreaptă a Celui care șede pe tron și acest lucru semnifică faptul că îi aparține în totalitate; este scrisă atât în interior cât și în exterior, pentru a indica o scriere completă căruia nu i se mai poate adăuga nimic; în sfârșit, fiind sigilată cu șapte pecetei, rămâne total inaccesibilă. Conținutul său, așa cum spune mai departe Apocalipsa, conține planul salvator care trebuie să fie pus în acțiune în istorie⁷⁵. Pentru moment, doar Dumnezeu cunoaște acest plan.

e) eu plângeam mult (v. 4): este plânsul disperat al omenirii care nu reușește să înțeleagă realitatea în care trăiește fiindcă nu poate deschide această carte.

⁷⁴ Conform părerii unor autori, ar fi vorba despre sfinții Vechiului Testament în care creștinii îi văd pe strămoșii lor întru credință (cf. Evr 11); numărul 24 ar fi preluat din organizarea cultului, așa cum se vede în 1 Cr 24, 3-10 și 25, 6-31, cf. Charpentier E., *Una lettura dell'Apocalisse*, Gribaudi, Torino 1978, 23. Din perspectiva altor autori este vorba despre îngeri sau poate de ființe din împărăția cerească și sunt citate pasaje ca Is 24, 23; Ps 89, 8; Iov 1, 6, cf. LOHSE, 73.

⁷⁵ Există unii care interpretează această carte ca fiind Vechiul Testament, cf. BIANCHI, 83.

f) unul dintre bătrâni (v. 5): bătrânii, care și-au atins deja mântuirea, sunt în măsură să îi ajute pe ceilalți să o obțină, dându-le și lămuriri.

g) leul din tribul lui Iuda, sămânța lui David (v. 5): cu sprijinul unor texte ca Fac 49, 9 și Is 11, 10, este identificat cel care va putea deschide cartea. Este vorba despre texte mesianice, cu referire clară la Isus, deși nu este exprimat numele. Doar Mesia poate explica sensul istoriei. Atributul de leu denotă forța irezistibilă cu care va duce la bun sfârșit opera sa.

1.3. COMENTARIU

TEOLOGICO-SPIRITUAL

Biserica-adunare, purificată de Hristos, este invitată de el să urce la cer pentru a înțelege și a judeca sensul religios al evenimentelor a căror protagonistă și spectatoare va fi (cf. 4, 1). Nu îi este promisă Bisericii-adunare, de acum înainte întruchipată de Ioan, o viziune cronografică a faptelor viitoare. Este vorba însă de a descoperi, în evenimentele care se vor întâmpla, legătura pe care o are cu planul lui Dumnezeu: evenimentele istorice au o logică, dincolo de caracterul de cronică. Dar cum va putea Biserica să evite interpretări false sau banale și să înțeleagă istoria cu adevărat ca proiect al lui Dumnezeu? Ea este invitată să reflecteze asupra a trei puncte de referință: Cel care șede pe tron (1), cartea (2) și mielul (3).

1.1.1. Personajul ce șede pe tron. I se prezintă de îndată lui Ioan, imediat după deschiderea porții cerului.

Este Dumnezeu. Nu e nevoie să fie numit explicit și nici măcar descris, fiindcă Dumnezeu este transcendent și depășește orice posibilitate descriptivă. Autorul totuși încearcă să ne spună ceva făcând referire la materiale prețioase. Acest semn al frumuseții și al bucuriei aproape imposibil de descris, care dă strălucire unei pietre prețioase, este aproape o experimentare a lui Dumnezeu. Un Dumnezeu cu adevărat inefabil, inexprimabil, dar care exercită asupra noastră o forță irezistibilă. Și tocmai acest misterios și aparent de neatins Dumnezeu este cel care se preocupă de oameni: iese din transcendența sa, încheie cu ei o alianță simbolizată de curcubeul din Fac 9, 12-17, acum prezent și în jurul tronului. Dumnezeu este omnipotent, așa cum dă de înțeles imaginea care-l înfățișează șezând pe tron, chiar și omnipotența sa este pusă în serviciul oamenilor: își face auzită vocea (cf. 4, 5) și implică celelalte ființe din împărăția sa cerească. Tronul este un element important pentru Ioan: în Apocalipsă apare de 47 de ori⁷⁶ pentru a indica atât tronul lui Dumnezeu cât și pe cel al oamenilor. Este liniștitor pentru credincios să știe că, mai sus de tronul împăraților și de puterile demonice, se află tronul lui Dumnezeu.

Pentru acest Dumnezeu, transcendent și totuși atât de aproape de oameni, se ridică irezistibilă lauda: mai întâi cele 4 ființe, apoi cei 24 de bătrâni: biserica-adunare simte că trebuie să-și însușească aceste cuvinte: «Sfânt, Sfânt,

⁷⁶ Cele mai multe apar în cap. 4 unde se întâlnește de 14 ori.

Sfânt este Domnul Dumnezeu, Atotputernic, Cel care era, cel care este și care va veni» (4, 8).

1.1.2. Cartea. Cartea se află în mâna dreaptă a lui Dumnezeu (cf. 5, 1), cea a forței și a biruinței. Deși totul este scris, înăuntru și afară, este imposibil de citit, fiindcă este ermetic închis cu șapte peceti. Închide planul divin în legătură cu oamenii și evenimentele. Totul este stabilit, dar de neînțeles, fiindcă nicio creatură nu poate ajunge în împărăția lui Dumnezeu (cf. 5, 3). Situația rămâne dificilă, poate chiar disperată, așa cum reiese din plânsul lui Ioan, ilustrare a dezorientării tuturor oamenilor, incapabili să-și înțeleagă propria existență.

Există o rezolvare pentru această confuzie: «Nu plânge; a învins leul din tribul lui Iuda [...] și va deschide cartea și pecetile sale» (5, 5). La această promisiune misterioasă, Biserica-adunare se însufletește și prinde curaj. Cum se concretizează această promisiune?

1.1.3. Mielul. Printr-o serie de imagini simbolice (cf. 5, 6), Biserica-adunare descoperă în miel pe Hristos însuși. El își asumă o dublă funcțiune: pe cea de sacrificiu, a mielului pascal al Exodului și pe cea de dăruire de sine, a servului lui JHWH⁷⁷ prevestit de profetul Isaia. Hristos-Mielul este imaginat în picioare, în înaltul gloriei învierii, în

⁷⁷ Se preferă folosirea tetragramei (= patru litere) pentru a indica numele lui Dumnezeu, atât din respect pentru frații evrei, cât și pentru nesiguranța în privința obișnuitei grafii a lui *Iahvé*.

deplinătatea puterii mesianice, exprimată prin numărul șapte (simbol al întregului și al deplinătății) al coarnelor (simbol al forței).

Imediat după prezentarea lui Hristos-Mielul, începe acțiunea sa. El, cu un gest solemn care amintește de un gest liturgic, se apropie de tron și ia cartea cu cele șapte peceți. Planul lui Dumnezeu în legătură cu istoria este din acest moment în mâinile lui Hristos. El va fi cel care o va deschide puțin câte puțin, pentru a-i revela gradual conținutul, angajându-se în înfăptuirea sa: planul lui Dumnezeu cu tot ceea ce cuprinde – persoane, fapte, bucurii, durere, evenimente sociale și politice – devine comprehensibil doar în lumina lui Hristos. *El este cheia istoriei*⁷⁸.

2. HARTA SIMBOLURILOR

2.1. SIMBOLURI

Discursul pe tema simbolisticii Apocalipsei devine dificil datorită numărului mare de imagini folosite, datorită jocului lor complex, originalității adesea deconcertante și

⁷⁸ Ioan Paul II începe prima sa enciclopică (4 martie 1979) cu aceste cuvinte: «Mântuitorul omului, Isus Hristos, este centrul universului și al istoriei» (*Redemptor Hominis*, 1). În documentul conciliar *Gaudium et Spes* scrisese deja: «Iată, biserica... crede la fel că găsește în Domnul și Învățătorul său cheia, centrul și sfârșitul întregii istorii a omenirii» (GS, 10); «Domnul este sfârșitul istoriei omenesti, 'punctul focal al dorințelor istoriei și ale civilizației', centrul neamului omenesc, bucuria fiecărei inimi, plinătatea aspirațiilor sale» (GS, 45).

imprevizibilității fanteziei autorului. Pe de altă parte, limbajul simbolic este atât de comun, încât face practic imposibilă o interpretare a cărții fără o minimă prezentare pe această temă⁷⁹.

Ar putea fi utilă referirea la o elementară, și totuși importantă, distincție între semn și simbol. Semnul indică o realitate obiectivă, universal recunoscută, cum este fumul, care implică, în mod necesar, prezența focului. Se aplică pentru omul primitiv ca și pentru omul galactic. Simbolul, însă, evocă o realitate într-un mod convențional, stabilit de cineva, pasibil de schimbare. De exemplu, un steag este simbol pentru o națiune. Văzând culorile roșu, alb și verde, distribuite în linie verticală, italienii se gândesc imediat la patria lor, fiindcă le este familiară legătura dintre cele trei culori și Italia. Un străin ar putea vedea aceleași culori fără a ajunge la vreo concluzie. Un simbol necunoscut sau neinterpretat, rămâne mut, gol, fără semnificație. Iată de ce indicăm prin semn referirea la o realitate obiectivă, universală, ușor de recunoscut și identificată de toți, și prin simbol referirea la ceva stabilit de o anumită cultură și care, în afara acelei culturi, riscă să nu fie înțeles.

În Apocalipsă se întâmplă același lucru: lângă o expresie cu semnificație „realistă”, adică pe care toți o înțeleg imediat, există și o alta, obținută printr-o

⁷⁹ Cf. Gianni U., *Il simbolismo nell'Apocalisse*, Gregorianum 61 (1980) 461-504.

transpoziție mentală și pe care o numim „expresie simbolică”. Atunci când în Apocalipsă se spune despre Hristos că are «putere și bogăție» (5, 12), se folosește o expresie realistă; când este numit «leul din tribul lui Iuda» (5, 5), se folosește o expresie simbolică cu aceeași semnificație ca precedenta. Pentru a complica lucrurile, intervin aglomerări de simboluri care pun în dificultate, poate chiar descurajează, un cititor neavizat.

Să dăm un exemplu. În Ap 5, 6 este prezentat «Mielul, în picioare, ca înjunghiat; avea șapte coarne și șapte ochi». Figura nu este rod al imaginației, așa că trebuie interpretată simbolic. Se pornește de la o idee de bază și anume identificarea lui Hristos cu Mielul. Pe această idee, autorul construiește o serie de simboluri suprapuse. Primul simbol ne prezintă mielul «în picioare, ca înjunghiat»: descifrând expresia, se ajunge la concluzia că „înjunghiat” echivalează cu ceva care stă întins, este fără viață; „în picioare” caracterizează condiția celor vii. Din asocierea forțată a celor două simboluri se obține binomul moarte-înviere prezent în Hristos.

«Avea șapte coarne»: constituie un al doilea nivel simbolic. Lăsând la o parte elementele primului nivel, se înțelege valoarea frazei: deplinătatea (=șapte) puterii (=coarnele) este atribuită lui Hristos-Mielul. Este nevoie, de fapt, să amintim valoarea simbolică a lui 7 pentru Evrei și cornul ca simbol al forței⁸⁰. Urmează un al treilea nivel

⁸⁰ Așa se deduce din observarea animalelor cu coarne: taurul, de exemplu.

simbolic: «șapte ochi»: același procedeu folosit prima dată ne oferă următorul rezultat: plinătatea cunoașterii (=ochii) aparține lui Hristos. Deducem așadar că pornind de la Hristos-Mielul, ideea de bază, sunt scoase în evidență moartea și învierea mântuitoare, certitudinea puterii mesianice, plinătatea Spiritului pe care îl posedă și pe care îl comunică altora. Acesta este mesajul teologic al autorului, exprimat în echivalentul său realist.

2.2. TIPURI DE SIMBOLURI

În intenția de a înlesni lectura, enumerăm formele simbolice care revin cu cea mai mare frecvență, oferind echivalentul lor realist.

2.2.1. Simbolismul cosmic

Termenul cer indică uneori bolta cerească, însă indică mai ales zona ideală a transcendenței lui Dumnezeu; în acest caz este folosit simbolic. Și steaua poate avea sens realist; când însă face referire la îngerul Bisericii (cf. 1, 20) sau la Hristos - ca «stea luminoasă a dimineții» (22, 17), atunci devine exclusiv simbol. Cu aceste elemente, autorul simte că există în univers un fior de noutate, o forță care face trecerea de la echivalentul pur realist la lumea transcendentă a lui Dumnezeu.

2.2.2. Tulburările cosmice

Acesta este locul cel mai cunoscut pentru simboluri. Soarele se întuneacă și devine negru ca un sac de păr (cf. 6,

12), și noul Ierusalim nu va mai avea nevoie de el (cf. 21, 23).

Luna devine toată ca de sânge (cf.6, 12), este dominată de femeie (cf. 12, 1) și nici de ea nu va mai avea trebuință noul Ierusalim (cf. 21, 24). Cerul se dă înapoi «ca o carte de piele pe care o faci sub» (6, 14) și trebuie să dispară pentru a face loc unei cer nou (cf. 21, 1). Pământul este ars (cf. 8, 7), lovit de tot felul de urgii (cf. 11, 6), va trebui să dispară și să fie reînnoit (cf. 21, 6). Copacii și ierburile sunt arse (cf. 8, 7), munții și insulele sunt mutate (cf. 6, 14), apele devin amare (cf. 8, 11). Se adaugă alăturări „imposibile”: un munte incendiat de foc (cf. 8, 8) sau o mare transparentă amestecată cu foc (cf. 15, 2).

Ce vrea să spună autorul? Observăm că oamenii, reacționând la transformările cosmice, îl blestemă pe Dumnezeu care a adus aceste urgii. Și în acest context negativ este clară convingerea că Dumnezeu este stăpânul absolut al naturii. Modificările exprimă deci o prezență particulară, stimulatorie a lui Dumnezeu (pasivul folosit adesea este pasivul teologic⁸¹: Dumnezeu este cel care face). Dumnezeu își face simțită prezența direct proporțional cu tulburarea cosmică. Atunci când modificarea este parțială (de ex. o treime: 6, 7-12) înseamnă că prezența lui Dumnezeu în istorie este încă

⁸¹ Se numește „pasiv divin” forma de pasiv a verbului prin care se intenționează evitarea numelui divin. Fiindcă Evreii erau în mod particular atenți la a nu pronunța numele lui Dumnezeu, găsiseră o strategie de a-l ascunde într-o formă pasivă.

parțială și redusă ca efect. Apoi, începând cu Ap 16, 1-16, apar modificările majore și prin urmare acțiunea lui Dumnezeu devine mai puternică și este pe cale de a veni «ziua ce amare» (16, 14). Aceste modificări cosmice provoacă omul obligându-l să reacționeze.

Modificările violente exprimă transformarea radicală a istoriei omului și a lumii sale. Prezența lui Dumnezeu conduce lumea spre o noutate necunoscută.

2.2.3. Simbolismul teriomorf

Acest tip de simbol se referă la animale. Apocalipsa prezintă o grădină zoologică foarte bogată pe care nu o poți găsi în altă parte în Noul Testament. Mielul, simbolul lui Hristos, este animalul cel mai important și, în consecință, cel mai des menționat. Domină de la început până la sfârșit și capătă funcțiuni multiple: ia cartea (cf. 5, 7), deschide pecețile, este indignat, se luptă și învinge (cf. 7, 14), celebrează căsătoria (cf. 19, 7) și are un tron (cf. 22, 9).

Sunt menționate atâtea alte animale. Amintim, spre exemplu, lăcustele care chinuie oamenii ca și cum ar fi scorpioni și iau forme tot mai derutante (cf. 9, 6). Vulturul vorbește scoțând un urlat amenințător și tulburător (cf. 10, 13). Balaurul trage stelele pe pământ (cf. 12, 4), luptă în cer și persecută femeile (cf. 12, 13). Primul monstru blestemat numele lui Dumnezeu, are putere asupra tuturor popoarelor (cf. 13, 6-7); al doilea vorbește la fel ca balaurul (cf. 13, 11).

Ai imediat impresia că ești într-o lume eterogenă, mai întunecată decât cea a oamenilor. Fie că sunt potrivnice sau prielnice, aceste animale se comportă în mod inexplicabil. Acțiunile lor apasă asupra istoriei și a oamenilor, dar rămân mereu sub controlul lui Dumnezeu; exprimă o forță care, pozitivă sau negativă, intră în istoria omenirii urmărindu-i evoluția până la deznodământul escatologic. În Ierusalimul ceresc vor dispărea toate animalele și va rămâne doar Mielul.

Animalul protagonist spune că există, tocmai în istorie, un complex de forțe de neoprit pe care contextul imediat îl va putea lămuri ulterior, dar care nu va putea fi pe deplin controlat de om. Vom avea adesea senzația unei profunde incomprehensibilități datorată puterii răului, dar și a unei victorii abia perceptibile a binelui.

2.2.4. Simbolismul cromatic

Și în privința culorilor autorul demonstrează o puternică sensibilitate. Uneori culorile sunt realiste, ca verdele ierbiilor, însă adesea sunt folosite simbolic. Așa este calul verde (cf. 6, 8), colorat ca iarba care de îndată se usucă, devenind simbol al caducității și al efemerității. Roșul unui alt cal (cf. 6, 4) și al balaurului (cf. 12, 3) sugerează cruzimea care nu cruță viața omului. Negrul unui alt cal (cf. 6, 5) prevestește negativitatea care se concretizează apoi în nedreptatea socială, indicată probabil de cavalier și de atitudinea sa. Albul este culoarea cea mai des întâlnită: indică

transcendența și este tipică divinului⁸². Calul alb exprimă forța mesianică proprie lui Hristos înviat, „armatele cerești” sunt îmbrăcate în alb și sunt călare pe cai albi (cf. 19, 14), tronul lui Hristos este alb (cf. 20, 11) și albe sunt veșmintele tuturor celor care vor participa la victoria lui Hristos, veșmintele vor rămâne albe, chiar de sunt spălate cu sânge (cf. 7, 14)!

2.2.5. Simbolismul aritmetic

Ca în toată literatura apocaliptică, și în Apocalipsă, numărul își găsește o largă utilizare. Cantitatea, prin sine însăși neutră și obiectivă, capătă în contexte neobișnuite o valoare calitativă. De aceea, se întâmplă ca numărul să-și piardă valoarea reală și să-și păstreze valoarea simbolică. Iată câteva valori simbolice:

- **7**: indică deplinătatea, totalitatea: 7 biserici, 7 peceti, 7 trâmbițe... (vezi mai jos un *excursus*)
- **3,5**: este jumătatea lui șapte. Este o deplinătatea înjumătățită, o parțialitate care va putea avea durată și intensitate. În 11, 2 se vorbește despre 42 de luni = 3,5 ani; iar în 11,3 sunt indicate 1260 de zile care echivalează de asemenea cu 3,5 ani.
- **1/3 și 1/4**: fracția exprimă ideea de fragmentare (6, 8).

⁸² Cf. Lunga tratare a temei de către Doglio C., *Il primogenito dei morti. La resurrezione di Cristo e dei cristiani nell'Apocalisse*, EDB, Bologna 2005, 177ss.

- **1.000**: indică o totalitate proprie divinității. Timpul prin sine este neutru, devine sacru dacă se ia în calcul prezența lui Hristos (20, 1-6).

- **12**: amintește de cele 12 triburi și de 12 apostoli.

Există hiperbole cunoscute în toate literaturile: numărul îngerilor care glorifică Mielul era de «zeci de mii de zeci de mii și mii de mii» (5, 11), sau combinațiile: $144.000 = 12 \times 12 \times 1000$: produsul dintre cele 12 triburi ori 12 apostoli (Vechiul și Noul Testament care formează noul popor) multiplicat cu 1000 pentru a exprima anii prezenței active a lui Dumnezeu și a lui Hristos în istorie.

Cazul cel mai răsunător este cel al gematriei care consta în a echivala litera cu valoarea numerică. În limbile noastre, literele și numerele au caractere diverse și nu pot fi asimilate. Nu e la fel în alte culturi. Să ne gândim la cifrele romane care utilizează majusculele alfabetului (I, V, X, L, C, D, M...). Nu știm criteriile care au dus la alegerea majusculei I pentru a indica 1 sau V pentru a-l indica pe 5 și tot așa. Pentru greci și iudei, alegerea literei care să indice și valoarea numerică, urma ordinea progresivă și era, deci, ușor de găsit corespondența dintre litera alfabetului și numărul corespondent. Mai dificil însă este demersul invers prin care, pornindu-se de la un număr, se ajunge la un nume, fiindcă o sumă poate proveni din combinații diverse. Un caz comun este în 13, 18⁸³, unde se spune că

⁸³ «Aici se află înțelepciunea. Cine are inteligență să calculeze numărul bestiei: este de fapt, numărul unui om, și numărul său este șasesuteșazecișisase».

numărul 666 este echivalentul unui nume. Mulți cercetători îl interpretează ca ansamblul valorilor numerice ale literelor ebraice care îl indică pe împăratul Nero: NRWN QSR = 50+200+6+50+100+60+200=666⁸⁴.

Excursus: Numărul șapte

Semnificația numinoasă a numărului șapte se bazează cu siguranță pe observarea fenomenelor naturale. În primul rând trebuie să ne gândim la faza lunară care durează șapte zile; apoi și la plantele cunoscute în antichitate: cinci, la care se adăugau soarele și luna. Egiptenii aplicau această totalitate atât în spațiu cât și în timp, făcând din acest număr simbolul vieții eterne. În antichitate, asociind numărul patru, simbol al pământului (punctele cardinale), și numărul trei, simbol al cerului, șapte reprezenta totalitatea universului aflat în mișcare ⁸⁵. Conform *Talmud*-ului, este simbol al totalității umane, bărbat și femeie la un moment dat: Adam în cursul câtorva „ore” ale primei zile, primește sufletul care îi conferă pe deplin viața la „ora” a patra, și după o săptămâna își primește tovarășa, adică se desparte în Adam și Eva. În Evul Mediu, prin aceeași operație matematică, se descria omul complet, cu trup pământesc (reprezentat de patru), și un

⁸⁴ Acest joc era foarte popular în lumea romano-elenistică; pe un zid din Pompei se poate citi: «O iubesc pe cea care are numărul 545». Doar fata căreia îi era adresată această insolită declarație de iubire și poate puțini alții puteau s-o înțeleagă. Era un mod strălucit de a păstra secretul.

⁸⁵ Cf. Chevalier J. – Gheerbrant A., *Dicționar de simboluri*, Rizzoli, Milano 1986, 374-380.

suflet în căutarea lui Dumnezeu (reprezentat de trei). În fine, șaptele, recunoscut în culorile curcubeului și în notele muzicale, a devenit numărul plinătății, al totalității și al perfecțiunii.

Nici lumea biblică nu se sustrage fascinației acestui număr. Șapte devine sinonim al plenitudinii și al totalității. Unitatea de timp perfectă în Biblie este articulată în șapte părți: să ne gândim la cele șapte zile ale creației, care se încheie și capătă o mare importanță prin cea de-a șaptea zi (cf. Fac 2, 2); la cele șapte zile de așteptare, după care Noe dă drumul porumbelului (cf. Fac 8, 10,12); la importanța particulară a celui de-al șaptea an (cf. Ieș 23, 10): în fine, este numărul preferat al aritmeticii biblice pentru a exprima ciclul complet, încununarea, totalitatea în mișcare⁸⁶.

În încercarea de a lua în răs sacrul și divinul, chiar și răul poate fi asociat cu numărul șapte: Isus scoate șapte demoni din Magdalena (cf. Lc 8, 2); balaurul din Apocalipsă are șapte capete (cf. Ap 12, 3).

În primul rând, șapte este numărul mântuirii și al divinului. În fața tronului lui Dumnezeu se află șapte spirite, care sunt definite și ca «șapte lămpi aprinse» (Ap 1, 4; 4, 5); cartea în formă de sul, sigilată cu șapte peceti, face aluzie la perfecțiunea hotărârii divine, a cărei punere în

⁸⁶ Cf. Lurker M., *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, Paoline, Cinisello Balsamo 1990, 191-193.

acțiune este încredințată Mielului, cu șapte coarne și șapte ochi (cf. Ap 5, 1.6).

2.2.6. Simbolismul antropologic

a) *Veșmintele*. Veșmântul în Apocalipsă – și în Biblie în general – nu este niciodată un simplu material. Din când în când el primește o simbolistică bine definită. Veșmântul de sac al celor doi martori (cf. 11, 3) exprimă o atitudine de ruptură cu mediul. Veșmântul roșu de purpură al femeii (cf. 17, 4) indică luxul material. Veșmântul Marelui Preot vrea să exprime noul rol al lui Hristos, asemenea Marelui Preot al Noul Testament.

Veșmântul indică statutul unei persoane, în funcție de cum este percepută de către ceilalți.

b) *Femeia*. În 12, 1-17 are capacitatea de a se face iubită, de a suferi, de a fi mamă: acesta este pentru autor, influențat de Vechiul Testament, cadrul ideal al Poporului lui Dumnezeu. Există și o simbolistică negativă: «marea prostituată» din 17, 3-21: frumusețea devine lux desfrânat și fascinație provocatoare; femeia este mama tuturor urâciunilor (cf. 17, 5). Vorbind despre femeie, nu putea lipsi tema iubirii și a căsătoriei: se vorbește despre mireasa Mielului și despre nunta sa (cf. 19, 7).

c) *Orașul*. Există diferite orașe, însă cel mai interesant este cel viitor. Are patru porți, care se deschid către cele patru puncte cardinale, simbol al universalității. Forma sa cubică, oribilă dacă ar fi reală, devine simbol al perfecțiunii absolute. Este construit în întregime din material foarte

prețios, simbol al valorii lui Dumnezeu, prezent în oraș. Viața omului care se desfășoară aici, ajunge în comuniune cu Dumnezeu. Acest lucru este exprimat de autor printr-un bogat vocabular liturgic: templu, altar, candelabre... (cf. 21-22).

Rezumând aspectul antropologic, autorul amintește omului că este purtătorul unei noutăți care îl depășește, deoarece este noutatea escatologică a lui Hristos înviat.

Scurta prezentare a simbolisticii a dorit să deschidă interesul asupra unei lumi în care suntem introduși, dar ale cărei conexiuni nu le înțelegem ușor sau imediat. Când ne întâlnim și ne strângem mâna, dacă ne sărutăm sau exprimăm un salut prin înclinarea capului, fără a ne da seama, folosim simboluri. În cadrul culturii noastre, simbolurile sunt cu ușurință înțelese și suntem în măsură să le decodificăm fără multă dificultate. Schimbând cultura, simbolurile își pierd ușurința interpretării și riscă să rămână mute și să producă reacții diferite, uneori chiar contrare.

Era deci necesară familiarizarea cu simbolistica Apocalipsei pentru a intra mai ușor în contact cu o cultură depărtată și atât de diferită încât exista riscul de a nu-i înțelege bogăția particulară. Este vorba despre o primă abordare care cere o aprofundare, dacă există dorința de a încerca cunoașterea patrimoniului cultural și spiritual al Apocalipsei.

O POVESTE STROPITĂ CU SÂNGE, TOTUȘI PLINĂ DE SPERANȚĂ (Ap 6-16)

PREMISA: PRIMA ÎNTREBARE

Mulți consideră că Apocalipsa este o carte care încearcă să ofere consolare unei comunități aflate în criză și descurajare, invitând-o să privească dincolo de granițele istoriei. Nu este mai puțin răspândită părerea că speranța ar fi motorul omului apocaliptic aflat în așteptarea unei transformări radicale a lumii actuale. Și totuși, făcând o statistică a vocabularului, rămânem surprinși să constatăm că, nici substantivul *elpis* (speranță), nici verbul *elpizo* (a spera) nu apar deloc. Cum se poate vorbi despre o carte a speranței într-o totală absență a unui vocabular specific? Este doar o problemă de terminologie? Părerea comună în privința Apocalipsei trebuie să fie revăzută și eventual înlocuită? Datoria noastră va fi cea de a încerca să răspundem acestei întrebări.

Vom proceda astfel. După o introducere, se va deschide discursul despre speranță, la început într-o manieră generală și sumară, pentru a restrânge apoi orizontul la lumea biblică, cu o particulară atenție la Israel

ca popor al speranței. Aceasta va fi premisa veterotestamentară care va introduce tema specifică a speranței în Apocalipsă. Vom arunca o privire sumară asupra capitolelor 6-16, acordând mai multă atenție unor pasaje, pentru a ne concentra interesul pe tema speranței. Vom încheia dând un răspuns întrebării inițiale.

1. INTRODUCERE

Un cititor care s-a angajat în a citi integral Biblia atent la tema „speranță”, ar fi la început flatat să vadă omul creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (cf. Fac 1, 26) și asigurat la final: «Nici un blestem nu va mai fi. Și tronul lui Dumnezeu și al Mielului va fi în ea și slugile Lui Îi vor sluji Lui. Și vor vedea fața Lui și numele Lui va fi pe frunțile lor. Și noapte nu va mai fi; și nu au trebuință de lumina lămpii sau de lumina soarelui, pentru că Domnul Dumnezeu le va fi lor lumină și vor împărăți în vecii vecilor» (Ap 22,3-5). Aceste citate sunt ca doi stâlpi ai unei punți grele pe sub care curge istoria omului. Între perspectiva metaistorică de la început și de la sfârșit, se împletește *curriculum*-ul istoric al omului, împărțit între aderarea la har și valuri de orgoliu, între porniri de iubire față de Dumnezeu și valuri de autosuficiență. Dacă plecarea este menționată cu timiditate și sosirea cu greu întrezărită, derularea istoriei reține în cea mai mare parte interesul: mai ales aici prinde formă speranța, calitate exclusiv umană. Ea constă într-un drum care, exemplar și

tipic pentru poporul lui Israel, devine miniatura existenței oricărui om.

Tocmai pe această temă a speranței vrem să ne fixăm atenția.

2. SPERANȚA

2.1. *CONCEPT SCHIMBĂTOR ȘI NECLAR DIN PERSPECTIVA OMULUI*

Speranța apare poliedrică și schimbătoare atât în conținut cât și în modalitatea de aplicare. Dacă există o zonă comună unde toți speră să trăiască bine și să fie fericiți, certitudinile schimbă pe moment situația: studentul speră să promoveze, bolnavul să se vindece, îndrăgostitul să i se răspundă iubirii, muncitorul să i se mărească salariul, profesionistul să se afirme, sportivul să câștige... Obiectul speranței, o dată atins, îți scapă totuși și, tocmai de aceea, un filosof ca E. Bloch, în opera sa *Principiul speranței*⁸⁷, renunță la definirea obiectului și consideră speranța ca rod al proiectării umane; a spera, pentru gânditorul german, semnifică s-și imagina și aproape a visa un viitor încă neîmplinit. Rămânând în istorie și în uman, speranța sfârșește adesea prin a deveni sinonim cu iluzia, dacă nu cumva chiar cu disperarea sau, cum se exprimă G. Marcel, cu «autofagia spirituală»⁸⁸.

⁸⁷ Bloch E., *Prinzip Hoffnung*, Berlin 1954-59.

⁸⁸ Marcel G., *Homo viator*, Torino 1967, 54.

Cu toate acestea, speranța aparține patrimoniului spiritual al fiecărui om și constituie, după părerea lui E. Kant, una dintre cele trei întrebări fundamentale ale vieții⁸⁹. Pentru a nu ajunge într-o fundătură, trebuie să dăm speranței sprijinul necesar care să-i permită depășirea contingentului, surmontarea barierei temporale și spațiale: trebuie să recunoaștem că «la rădăcina speranței se află ceva care ne este literalmente oferit»⁹⁰, un har care vine din înalt. Creștinismul face din speranță o virtute teologală, dar al lui Dumnezeu și esențial pentru creșterea corectă a vieții spirituale. J. Moltmann observă: «Creștinismul este escatologie de la început până la sfârșit și nu doar în apendice: este speranță, este orientare și mișcare înainte și de aceea, revoluție și transformare a prezentului»⁹¹. Speranța creștină vine de la Dumnezeu, își are rădăcina în Dumnezeu, este legată cu credința și caritatea, oferă deschidere spre o dimensiune comunitară și cosmică⁹². Rămâne totuși o virtute dificilă, după cum, în mod poetic, se exprimă Ch. Péguy imaginându-și o reflecție divină: «Credința pe care o prefer, spune Dumnezeu, este speranța. Credința nu mă uimește [...]. Însă speranța, spune

⁸⁹ După părerea filosofului german, trei sunt întrebările fundamentale ale omului: Ce anume pot ști? Ce trebuie să fac? La ce pot spera? cf. *Kritik der reinen Vernunft*, B 834.

⁹⁰ Marcel G., *Homo viator*, 74.

⁹¹ *Teologia della speranza*, Queriniana, Brescia 1970, 10.

⁹² «Adevărata speranță este escatologică și comunitară, face parte dintre 'gemetele creației' care toată vrea să aibă parte de răscumpărare», Von Balthasan H.U., *Chi è il cristiano*. Queriniana, Brescia 1984, 137.

Dumnezeu, iată ceea ce mă uimește [...]. Ceea ce e dificil, este a spera. Ceea ce e ușor, este a dispera, și e o tentație puternică»⁹³. A fi dificil nu înseamnă a fi imposibil dacă, precum Avraam, știm să sperăm contra oricărei speranțe (cf. Rom 4, 18), conștienți că «prin Spiritul Sfânt, prin forța credinței, așteptăm cu hotărâre dreptatea sperată» (Gal 5, 5).

Interesul nostru se va fixa pentru scurt timp asupra lui Israel, popor al speranței, ca premisă veterotestamentară care permite accesul în lumea Noului Testament și mai ales a Apocalipsei.

2.2. ISRAEL, POPORUL SPERANȚEI

Poporul ebraic se distinge și se califică drept poporul care a făcut din speranță una dintre pietrele de temelie ale propriei existențe. Încă și azi, în comparație cu celelalte două religii monoteiste, creștinismul și islamul, își păstrează această caracteristică. Pentru a le caracteriza, se spune că islamul este religia credinței⁹⁴, creștinismul cea a dragostei⁹⁵, ebraismul cea a speranței⁹⁶. Paul, prizonier la

⁹³ *Il portico del mistero della seconda virtù*, în: Idem, *I Misteri*, Jaca Book, Milano 1984², 161-167.

⁹⁴ Din înaltul minaretului – astăzi înlocuit cu o bandă înregistrată – muezinul, de cinci ori pe zi, invită la rugăciune amintind profesiunea de credință fundamentală: «Allah este cel mai mare; mărturisesc că nu este Dumnezeu în afară de Allah; mărturisesc că Mohammed este trimisul lui Dumnezeu; veniți la rugăciune...». Se adaugă și folosirea frecventă a frazei: «Insha' Allah, dacă Dumnezeu vrea».

⁹⁵ Caracteristică revelației neotestamentare e prezentarea lui Dumnezeu în scurta 'definiție' din 1 In 5, 8: «Dumnezeu este iubire».

Roma, îi întâlnește pe iudei și le reamintește: «Deci pentru această cauză v-am chemat să vă văd și să vorbesc cu voi. Căci pentru nădejdea lui Israel mă aflu eu în acest lanț» (Fap 28, 20). Efectiv, întreaga istorie biblică este traversată de un freamăt de speranță, de la anunțul protoevangeliei: «Dușmănie voi pune între tine și între femeie, între sămânța ta și sămânța ei; aceasta îți va zdrobi capul, iar tu îi vei înțepa călcâiul» (Fac 3, 15), pentru a ajunge, trecând prin patriarhi și profeți, la așteptarea lui Mesia⁹⁷. Datoria profeților va fi cea de a ajuta la ridicarea ochilor și la privirea spre înalt. Va fi mai ales așa-zisul Deutero-Isaia stindardul speranței, când va trebui să consoleze poporul în numele lui Dumnezeu și să promită un nou viitor; și cu el, toți profeții «cheamă pe Israel să nu mai aștepte nimic de la el însuși, ci totul de la Dumnezeu»⁹⁸. Poporul trebuie să trăiască din speranță. Aceasta îi îmbogățește rugăciunea: «Eu sper, Doamne. Speră inima mea, aștept cuvântul tău» (Ps 130, 5), însă trece, de asemenea, de la promisiune la promisiune. În interiorul istoriei, promisiunea acționează ca un arc care împinge spre o împlinire care este mereu parțială, fiindcă revine constant la realizări superioare: «astfel, pe de-o parte, speranța nu rămâne frustrată, căci promisiunile nu sunt înșelate; pe de altă parte, ea nu se epuizează, căci fiecare destinație deschide perspective și

⁹⁶ Imnul național al actualului stat Israel se numește *Tikwa* care în ebraică înseamnă chiar 'speranță'.

⁹⁷ Cf. Grelot P., *La speranza ebraica al tempo di Gesù*, Borla, Roma 1981.

⁹⁸ Lohfink N., *Il sapore della speranza*, Piemme, Casale M. (AL) 1989, 24.

orizonturi absolut imprevizibile»⁹⁹. Strigătul speranței se înalță continuu, aproape sfidând amenințările și ispita de a ceda, până când va găsi un ecou demn de persoana lui Hristos. În acest punct, poporul speranței trece mărturia la poporul cel nou care, înglobându-l pe precedentul, deschide poarta tuturor oamenilor. Cu Hristos, «speranța gloriei» (Col 1, 27), speranța termină un anume tip de cursă, fiindcă a început să devină certitudine; este el cel care dă conținut frazei din Facere 3, 15 care, nu fără motiv, stă astăzi pe fațada bazilicii din Nazaret, acolo unde: „Cuvântul s-a întrupat”.

3. SPERANȚA ÎN APOCALIPSA

Să ne fixăm acum privirea asupra obiectivului nostru specific: cartea Apocalipsei. În ea, la fel ca în alte scrieri mai recente ale Noului Testament, asistăm la o interesantă evoluție în ceea ce privește terminologia speranței. Acum, prin vocabular nu se indică doar o atitudine spirituală de așteptare a mântuirii, ci însăși realitatea mântuirii așteptate.

3.1. COMUNITATEA APOCALIPSEI

Viața comunității primare nu a fost ușoară. Noutatea adusă de Hristos era desigur copleșitoare și plină de fascinație, și totuși este pusă imediat în contrast cu

⁹⁹ Din Covolo E., „*Io spero nella tua Parola...*”, LDC, Leumann (TO) 1991, 15.

realitatea cotidiană. Și cel care era gata să dea curs speranței (cf. 1 Pt 3, 15) deseori trebuia să înfrunte opoziție și refuz, bătaie de joc și indiferență. Comunitatea creștină era nevoită să lupte concomitent pe două fronturi, cel al autorității romane, promotoare a culturii elenistice, și cel al iudaismului care îl refuza pe Isus ca Mesia; pentru primii era o comunitate de nesupuși și de rebeli față de legile imperiului¹⁰⁰, pentru ceilalți, un grup de renegați¹⁰¹. După unii, permanența lui Ioan la Patmos aseamăna mai mult cu un arest la domiciliu¹⁰², datorat exclusiv mărturisirii lui Hristos. Creștinii reacționează la puterea excesivă a politicii romane care pretinde impunerea de reguli și în privința vieții religioase. Conviețuirea devine tot mai dificilă și însuși siguranța creștinilor riscantă: se începe înregistrarea numelor celor care plătesc cu viața, precum creștinul Antipa (cf. Ap 2, 13). Pe lângă violență fizică sau abuz religios, se profilează pericolul, poate mai grav, al confuziei mentale cauzată de introducerea păgânismului intelectual și a culturii elenistice. Creștinii nu reușesc mereu să se sustragă puternicei fascinații a acestui amestec născut din combinația diferitelor elemente, inclusiv exoterism și magie.

¹⁰⁰ Compunerea Apocalipsei este datată în vremea lui Domițian (81-96), când persecuția creștinilor ajunsese dură datorită refuzului lor de a recunoaște titlul de *deus et dominus* cerut de împărat.

¹⁰¹ Creștinii erau chemați de iudei *minim*, adică „trădători”.

¹⁰² De această părere sunt scriitorii antici, cf. Tertullian, *De praescriptione haereticorum*, 36; Clement Alexandrinul, *Qui dives salvetur*, 42.

Nu mai puțin amenințător este atacul lansat de lumea iudeilor care, strânsă în jurul fariseilor, găsește în mai rigida ortodoxie din *torah* forța de a supraviețui tragediei din anul 70 d.H., când templul din Ierusalim a fost distrus și evreilor interzis accesul în orașul sfânt. După sinodul din Jamnia, în jurul anilor 80-90, nu doar se fixează canonul Scripturilor iudaice, ci se decretează separarea dintre cele două grupuri. Creștinii vor fi cei care vor citi Scripturile și toată istoria în lumina morții și învierii lui Hristos.

Trebuie, de asemenea, amintit că un pericol nu mai puțin amenințător provenea din interiorul comunității creștine înseși. Cercetătorii nu convin asupra exactei identificări a grupurilor „de risc”, însă le putem individualiza datorită pornirilor eretice, precum Nicolaiții (cf. Ap 2, 6.15), sau persoanele care se depărtează datorită unor grave divergențe doctrinale (cf. 1 In 2, 19). Ne apare astfel tabloul unei «situații ecleziale oarecum instabile, datorită prezenței preocupante a creștinilor nehotărâți, temători și nestatornici, indeciși și aplecați spre compromis»¹⁰³.

Trebuiau urgent găsite elemente pe care să se bazeze credința, era urgentă întoarcerea la principiul inspirator al propriei existențe creștine, era urgentă renașterea speranței în integritatea sa, pe care tristele

¹⁰³ Doglio C., *Il dramma della storia provoca la fede*, Parole di Vita 37 (1992) 439.

împrejurări puteau s-o știrbească. Tocmai speranța devine lupa cu care citim unele pagini ale Apocalipsei, permițându-ne unele solfegii rapsodice în capitolele 6-16.

3.2. SPERANȚA AȘA CUM APARE ÎN UNELE PASAJE DIN CAPITOLELE 6-16

3.2.1. O viziune completă asupra cap. 6-16

Capitolele 6-7 constituie secțiunea celor 7 sigili: sunt prezentate elementele religioase fundamentale pentru interpretarea istoriei omenirii (de exemplu, cei 4 cavaleri). Chiar dacă este adevărat că abundă distrugerea și moartea (cf. cavalerul cu calul verde, 6, 8), cititorul începe în siguranță această secțiune, cu privirea la calul alb al cărui cavaler este numit «biruitor» (6, 2). Dacă deschiderea celei de-a cincea peceti se prezintă ca un dureros spectacol al martirilor, este totuși adevărat că lor le este dată haina albă, semn al participării la lumea divină (cf. 6, 9-11). Speranța crește până la a deveni atotcuprinzătoare, atunci când apare viziunea mulțimii imense care participă la gloria Mielului, după ce a luat parte la suferință (cf. 7, 9-14).

Capitolele 8-11 prezintă elementele esențiale ale mântuirii, pusă acum în operă. Începe secțiunea celor 7 trâmbițe. De fiecare dată când răsună vreo trâmbiță se întâmplă ceva rău: a se vedea descrierea lăcustelor la sunetul celei de-a cincea trâmbiță (cf. 9, 1-11). Cei doi martori din cap. 11 indică prețul mare plătit pentru credința în Hristos. Cu toate acestea, chiar într-un

moment atât de tragic, nu lipsește o proclamare a vieții, pentru a aminti că biruința răului este vremelnică: «Și după cele trei zile și jumătate, spirit de viață de la Dumnezeu a intrat în ei și s-au ridicat pe picioarele lor și frică mare a căzut peste cei ce se uitau la ei» (11, 11). Suferința și speranța, durerea și bucuria, sunt amestecate ca în viziunea cărții (cf. 10, 8-11).

Tensiunea crește ulterior, în capitolele 12-16: înfruntarea dintre bine și rău atinge aici expresia sa cea mai clară și mai înverșunată. Apar balaurul roșu (cf. 12, 3-4) și cele două bestii (cf. 13, 1-16) care reprezintă, primul statul care se autodivinizează și celelalte două acoliții și propagandiștii săi. Atacul răului este respins și ne dau încredere atât siguranța fiului femeii (cf. 12, 13-14), cât și prezența celor 144.000 pe muntele Sion împreună cu Mielul (cf. 14, 1-5).

3.2.2. Capitolele 12-13

În contextul celei de-a șaptea trâmbițe se situează viziunea din capitolul 12, una dintre cele mai cunoscute, dar și mai dificile ¹⁰⁴. Începând cu acest capitol, împlinirea este anunțată, încă nu descrisă: vor fi necesare capitolele următoare pentru a vedea realizarea. Între timp, atmosfera devine una de intensă așteptare, invitând cititorul să cultive speranța, motorul istoriei și al existenței personale.

¹⁰⁴ Cf. RAVASI G., *Il libro dell'Apocalisse*, EDB, Bologna 1984, 33-37.

Personajele din capitolul 12 sunt patru. Înfruntându-se două câte două, arată că este vorba despre o luptă între bine și rău: femeia și fiul pe de-o parte, balaurul și fiara pe de alta. Să-i observăm mai de aproape.

FEMEIA. Interpretarea mariologică, ce o identifică în această femeie pe Maria, este foarte răspândită și aproape exclusivă printre catolici. Este vorba despre o interpretare legitimă, dar dezvoltată ulterior¹⁰⁵. Elementele descriptive ajută la o mai bună decodificare. Prezența soarelui, luna și stelele conduc la unii psalmi mesianici, ca 72 și 89, care conturează împărăția lui Mesia care sfidează soarele, luna și stelele. În plus, știm că stelele fac referire la comunitățile creștine și numărul 12 amintește atât de triburile lui Israel, cât și de grupul apostolilor. Prin termenul femeie este indicat adesea în Vechiul Testament poporul lui Israel (cf. Ez 34). Adunând toate datele, ajungem la concluzia că femeia reprezintă, înainte de toate, Biserica, înțeleasă ca și comunitate creștină¹⁰⁶: doar ea poate naște pe Fiul și pe alți fii (cf. 12, 17).

FIUL. Femeia se află în durerile facerii: este deci o femeie fertilă care se pregătește să dea viață. Este o naștere

¹⁰⁵ Cf. BIANCHI, 133: după acest autor, Luca face referire la Maria ca Arcă a alianței în pasajul Bunevestiri (cf. Lc 1, 26-38) și în cel al vizitei (cf. Lc 1, 39-45); și Vechiul Testament o personifică pe Fiica Sionului într-o femeie care trebuie să se bucure fiindcă Domnul este în pântecul ei (cf. Sof 3, 14-18a; Lc 1, 28). Textul din Ap 12, 1-6.10 este propus ca primă lectură la celebrarea Înălțării Maicii Domnului la cer (15 august).

¹⁰⁶ Idee acceptată de aproape toți comentatorii, cf. PRIGENT, 365-366; GIBLIN, 94; LOHSE, 123-124.

dificilă¹⁰⁷. Pentru a putea da naștere, ea trebuie să se retragă în deșert, fiindcă este amenințată de balaur. Permanența sa este fixată într-un timp bine definit, 1269 de zile (trei ani și jumătate), pentru a arăta că nu trebuie să rămână permanent în exil și în suferință. Se simte aici nostalgia Vechiului Testament care interpretează deșertul ca locul unde trebuie construită comunitatea. Fiul născut de femeia care este biserica, se numește Hristos (cf. 12, 13-16). Mesajul apare suficient de clar: răul există, acționează, dar nu la nesfârșit; mai ales el nu poate să învingă.

BALAUURUL. Lumea antică personifica în balaur forța haosului (cf. Is 51, 9; Ps 74, 13-14). Lumea biblică identifică în el unele personaje ostile lui Israel (cf. Ez 29, 3) sau pe dușmanul vremii din urmă (cf. Is 27, 1). Culoarea sa roșie îl clasifică de la început drept sângeeros, fiind aducător de violență. Cu coada sa trage jos din cer o treime dintre stele. Ce înseamnă asta? Stelele simbolizează comunitatea creștină și aceasta este lovită în interiorul său, străbătută de tentații și profanare. Încă o dată, numărul fracționar (o treime) demonstrează că victoria răului este parțială și limitată. Însă nu trebuie subestimată. Cele șapte capete cu șapte coroane ale balaurului sunt simbol al puterii, cea mai mare și mai violentă (șapte!): în această imagine se concentrează toate abuzurile de putere. Că este vorba

¹⁰⁷ Mai mult decât la nașterea liniștită din Betleem, așa cum este descrisă de Matei și Luca, se face aici aluzie la moarte și înviere, aceasta din urmă numită adesea „naștere”, cf. PRIGENT, 375-376.

despre o adevărată forță, o indică cele zece coarne. În 12, 9, balaurul este clar definit ca Satana. Deja se anticipează, în înfruntarea cosmică dintre forțele satanice și cele ale lui Mihail, victoria care va fi descrisă și prezentată ca definitivă doar la finalul cărții.

FIARA. Dacă balaurul roșu apare ca o viziune din cer pentru a indica deosebirea sa față de oameni, bestia care iese din mare și este descrisă la începutul capitoului 13, are origine terestră. Autorul vrea să spună că răul (balaurul) își are emisarii săi, dintre care principalul pândește sub chipul fiarei. Nu este dificil de identificat cu Roma. Pentru autor, Roma se găsește dincolo de mare, iată de ce afirmă «am văzut ieșind din mare o fiară...» (13, 1). Are șapte capete (la fel ca și colinele și primii regi ai Romei, cf. 17, 9) pe care sunt scrise nume blestemate: puterea, simbolizată și de cele zece coarne și zece coroane, se folosește de toate mijloacele pentru a se afirma și a se păstra. Fiara își capătă forța de la balaur și, chiar lovită la unul dintre capete (cf. 13, 2-3), reușește să-și păstreze supremația. Există aici o aluzie la unele amenințări pentru Roma, poate moartea lui Cezar sau a lui Nero (cf. numărul 666 din 13, 18). Știm că după moartea lui Nero au urmat nu puține tulburări, imperiul roman a ezitat, dar a știut să se redreseze.

În mijlocul acestor lucruri negative, istoria nu scapă totuși din mâna lui Dumnezeu. Fiara acționează timp de 42 de luni (trei ani și jumătate), un număr care încă o dată exprimă o parțialitate și nu totalitatea cuprinsă în 7. Se spune apoi în 13, 7 că «i-a fost permis să facă

război în contra sfinților și să-i învingă»: cititorul nu trebuie niciodată să intre în tunelul disperării, fiindcă și momentele cele mai importante ale existenței, sunt marcate de prezența providențială a lui Dumnezeu.

Chiar și bestia își are emisarii săi, identificabili într-o a doua bestie: «Și am văzut o altă fiară, ridicându-se din pământ, și avea două coarne asemenea mielului, dar grația ca un balaur» (13, 11). Sunt acum înfățișați falșii profeți care se prezintă bine (= miei), dar care, în realitate, fac rău (= balaur); aici merită să amintim avertizarea lui Isus: «Păziți-vă de falșii profeți, care vin la voi în haine de oi, dar înăuntru sunt lupi răpitori» (Mt 7, 15).

Peisajul sumbru se luminează printr-o anunțare a victoriei: «Am văzut ca o mare de cristal, amestecată cu foc, și pe biruitorii fiarei și ai chipului ei [...] cântau cântarea lui Moise, robul lui Dumnezeu, și cântarea Mielului [...]» (15, 2-3). Speranța poate deci să-și găsească motive temeinice pentru a reînvia¹⁰⁸.

4. CARACTERISTICILE SPERANȚEI ÎN APOCALIPSĂ

Să încercăm acum rezumarea în câteva puncte a datelor esențiale în legătură cu speranța, din cuprinsul întregii Apocalipse.

¹⁰⁸ «Totuși, și în cele mai grele neazuri, comunitatea poate rămâne credincioasă și senină; victoria aparține lui Dumnezeu și lui Hristos», LOHSE, 122.

4.1. PURIFICARE ȘI CONVERTIRE

Tensiunea în privința viitorului ia aspectul curățării și al pocăinței. Mesajul pentru cele șapte biserici, simbol al întregii Biserici, echivalează cu o adunare liturgică în cadrul căreia comunitatea eclezială își ascultă Stăpânul. Scrisorile au rol de act penitențial, care face comunitatea capabilă să asculte și să înțeleagă sensul istoriei. Să luăm ca exemplu durul rechizitoriu al bisericii din Laodicea: «Astfel, fiindcă ești căldicel - nici fierbinte, nici rece - am să te vărs din gura Mea» (Ap 3, 16). Acest limbaj aspru, aparent fără drept de răspuns, este, de fapt, un limbaj de iubire, deoarece Hristos, care își iubește biserica, nu o vrea împotmolită în mlaștina mediocrității, și prin urmare, îi solicită în mod energic, să urmeze canoanele drepte. Pentru a confirma această interpretare pozitivă vine puțin mai târziu atât infinita dragoste din imaginea lui Hristos care stă la ușă și bate, așteptând un răspuns imediat și generos din partea celui care se află înăuntru, cât și adăugarea lămuritoare: «Eu pe câți îi iubesc îi mustru și îi pedepsesc» (Ap 3, 19). Cuvântul divin folosește deci la curățare și la transformare: «Biserica se simte impulsionată să-l privească pe viitorul Hristos, Hristos care se va întoarce depășind, prin noua sa prezență, acele goluri ale sale pe care le găsim acum în istorie. În așteptarea acestei prezențe depline, biserica simte nevoia de a se transforma

tocmai pentru a fi cât mai asemenea lui Hristos, unită cu el în momentul venirii sale»¹⁰⁹.

4.2. IPOTEZE DE INTERPRETARE A ISTORIEI

Prima semnificație a cărții, cel mai probabil un sul, constă într-o istorie grupată și ordonată, nu împrăștiată și haotică. Chiar și precizarea că este scrisă în toate spațiile posibile, demonstrează că nu este vorba despre întâmplare sau improvizație. De aceea, istoria nu este o bombă lăsată liberă, care poate exploda în orice moment, nici un amalgam de absurdități.

Mențiunea că sulul este ținut cu fermitate de mâna dreaptă a lui Dumnezeu, arată că istoria se află la locul potrivit și este biruitoare. Aceasta este semnificația mâinii drepte, care era pentru evrei mâna puterii (cea care mânua spada) și este de asemenea partea pozitivă: a sta la dreapta indica un statut privilegiat și victorie (cf. Ps 110, 1; Mt 25, 34). Această istorie, adunată la un loc și ținută cu fermitate în mâna lui Dumnezeu, este, în aceeași măsură, o istorie interpretată, inteligibilă, în ciuda unor neconcordanțe.

4.3. ACCEPTAREA ÎNTREGII ISTORII

Derivă de aici ideea că speranța ajută și la acceptarea neprevăzutului și a aspectelor negative care se ivesc de-a

¹⁰⁹ Vanni U., „*Beati gli invitati alla cena delle nozze dell'Agnello*”, (Ap 19,9). *La speranza nell'Apocalisse*, Parole Spirito Vita 9 (1984) 232.

lungul istoriei. La deschiderea diferitelor peceți se întâmplă unele nenorociri. A spera înseamnă a ști să suporti și să traversezi greutățile istoriei, împărtășind toate evenimentele. Ar fi contrară speranței atitudinea pesimistă a celor care, marcați de dificultăți, nu ar crede în puterea Celui Înviaț care transformă istoria în interiorul ei, asumându-și-o cu toate realitățile sale.

4.4. IZVORUL DIVIN

Resortul secret al speranței are origine divină: «Mântuirea aparține Dumnezeului nostru, care șede pe tronul său, și Mielului» (Ap 7, 10). Autorul îl înfățișează pe Hristos, care luptă cu răul prezent în istorie, sub chipul cavalerului cu cal alb (culoare ce simbolizează puterea învierii), având mantaua stropită cu sânge (aluzie la patimi). Poartă două nume, unul de neînțeles, simbol al transcendenței sale, și al doilea de „Cuvânt al lui Dumnezeu”, pentru a indica rolul său de revelator al voinței divine și de realizator fidel al planurilor sale (cf. Ap 19, 11-13). Este vorba despre o prezență activă, deși misterioasă, a lui Hristos în interiorul istoriei. Comunitatea creștină își însușește acest mesaj complex care gravitează în jurul persoanei lui Hristos, izvor inepuizabil de speranță: «În acest fel, grupul, învățând să identifice răul din apropiere, își va întări încrederea în victoria finală»¹¹⁰.

¹¹⁰ Vanni U., *Beati*, 238.

4.5. PERSPECTIVA ESCATOLOGICĂ

Speranța are, prin natura sa, o reprezentare viitoare și escatologică. De fapt, toată partea finală a Apocalipsei însuflă încredere comunității aflate în ascultare, prezentând anticipat victoria finală: vor cădea toate personajele negative și lor le vor urma «un cer nou și un pământ nou» (Ap 21, 1). Noutatea adusă de Hristos va fi vizibilă mai ales în oraș, locul de întâlnire și de conviețuire a oamenilor. În acest oraș, ridicat la rangul de logodnică ce devine mireasă, oamenii vor fi capabili de o iubire comună – tipică celor doi soți – cu Hristos Cel Înviat: «Această capacitate ametoitoare de iubire este culmea consolidării binelui așa cum el se va împlini spre uimirea noului Ierusalim»¹¹¹. Destinația este conturată, descrisă și chiar întrezărită, dar încă neatinsă. Rămâne speranța.

4.6. PREZENȚA RĂULUI

În așteptarea împlinirii definitive, răul irupe încă în istorie și continuă să-și lanseze atacurile. Și-au dat seama de asta primii creștini care, și din acest motiv, intraseră în criză. Nu toți. Adevărații credincioși sunt cei care au evitat contaminarea idolatriei și stau alături Mielului (cf. Ap 14, 4-5). Această alegere curajoasă de credință în Hristos i-a expus însă la infamie publică. Nu contează. Ei știu să reziste și să înfrunte orice greutate: «În acest context istoric și spiritual, fundamentul speranței coincide cu cel al

¹¹¹ Vanni U., *Beati*, 240.

statorniciei până la martiriu. Creștinii chemați la a da mărturia supremă sunt legați de soarta martirului prin excelență, Hristos ucis, după planul lui Dumnezeu Domnul și judecătorul istoriei»¹¹². Isus cere să fie urmat pe drumul pascal trasat de el: «Aceștia care sunt îmbrăcați în veșminte albe, cine sunt și de unde au venit? [...] Aceștia sunt cei ce vin din strâmtorarea cea mare și și-au spălat veșmintele lor și le-au făcut albe în sângele Mielului» (Ap 7, 13-14). Speranța, anunțând o transformare profundă, care interesează atât pe fiecare în parte, cât și structurile lumii, cere deci o colaborare personală: spre viitor se merge acționând, participând și colaborând cu artizanalul principal, Hristos. Istoria și eternitatea, suferința și gloria, răul și binele se urmăresc și se întâlnesc, dar speranța asigură și lasă să se întrevadă deja victoria definitivă.

4.7. DIMENSIUNEA COMUNITARĂ ȘI ECLEZIALĂ

Speranța mărește, valorizând-o la maximum, dimensiunea comunitară și eclezială. Concluzia capitolului 5 este o solemnă liturghie celestă, la care participă toți cei răscumparați prin «cântul cel nou» (Ap 5, 9), unul dintre fragmentele imnice care amintesc de liturghia comunității adunate în jurul cărții și al Mielului. Istoria mântuirii se construiește cu Hristos și cu atâția alții care participă la aceeași experiență: «Poporul celor mântuiți, care are o

¹¹² Fabris R., *Attualità della speranza*, Paideia, Brescia 1984, 110-111.

dimensiune universală, împărtășește condiția mesianică și sacerdotală a lui Hristos»¹¹³.

4.8. TRIUMFUL DOMNULUI

Tabloul care încheie Apocalipsa nu este cel al sfârșitului lumii, nici învierea morților sau judecata, ci triumful Domnului, împlinirea așteptării și realizarea speranței. O întreagă lume înnoită încadrează întâlnirea dintre Dumnezeu și noul Ierusalim, mireasa și orașul, simbol al comuniunii perfecte dintre Dumnezeu și credincioși. La această sărbătoare a alianței nu mai sunt prezenți tradiționalii dușmani, ca suferința și moartea, și se instaurează o conviețuire pașnică, în siguranță și prosperitate. Paradisul este anunțul profetic al împlinirii speranței, când credincioșii se vor întâlni față în față cu Dumnezeu și cu Mielul, împărășind cu ei pentru totdeauna (cf. Ap 22, 3-5).

5. SEMNE ALE SPERANȚEI ÎNTRUPATE

Lectura Apocalipsei prin prisma speranței, ne aduce, nouă și tuturor creștinilor, câteva solicitări și unele întrebări. Trebuie să ne examinăm modul de raportare la această virtute care, împreună cu credința și dragostea, formează osatura vieții spirituale.

¹¹³ Fabris R., *Attualità*, 113.

Optimism

Dacă suntem oameni ai speranței, trebuie să privim cu încredere prezentul, chiar dacă nu e mereu roz, și să ne gândim la un viitor mai bun. Să facem să înflorească în noi semnele pascale: de exemplu, un optimism incurabil, certitudinea că iubirea este mai puternică decât moartea, un angajament puternic pentru viață, dorința de a comunica cu toți pentru a ne face auzite certitudinile care vin de la Hristos. La fel ca Dumnezeu Creatorul la sfârșitul fiecărei zile, să știm, în mod repetat, să constatăm că «era lucru bun» (Fac 1, 4.10).

Investiție

Să fim capabili să „irosim” la fel ca Maria din Betania, sau, cu alte cuvinte, să investim resurse și energie și astfel să ne facem provizii în hambarele cerului. Tinerii, mai mult decât adulții, simt absența speranței din cauza sărăciei orizonturile ce li se propun. Să trezim în ei, în mod sistematic, speranța: trebuie să avem curaj și să dăm curaj ca, așa cum propune profetul Malahia, să se întoarcă inimile părinților către copii și inimile copiilor către părinți (cf. Mal 3, 24).

A consola

Să fim la fel ca Ezechiel pentru mediul în care trăim. Profetul Ezechiel împărtășește experiența exilului poporului său. În vreme ce stă în mijlocul lor, trasează curba speranței. Prin lucrarea sa profetică, îl conduce pe Israel spre planul lui Dumnezeu, risipind iluziile și luptând

contra descurajării. Trebuie să știi să scrii TAU pe fruntea oamenilor, simbol al mântuirii (cf. 9, 4-6)¹¹⁴.

A fi activ

Să lucrezi și să cooperezi la transformarea Babilonului pierzării în Ierusalim, mireasa care merge în întâmpinarea Domnului său. Scria Paul VI: «Nașterea unei civilizații urbane nu este cumva o adevărată provocare pentru înțelepciunea omului, pentru capacitatea sa de organizare, pentru felul în care își imaginează viitorul?... Fie ca toți creștinii conștienți de această nouă responsabilitate să nu-și piardă curajul în fața imensității orașului fără chip, ci să-și amintească de profetul Iona... În Biblie, orașul este de multe ori locul păcatului și al orgoliului; orgoliul unui om care se simte destul de sigur să-și construiască viața fără Dumnezeu, și chiar să se declare cu putere împotriva lui; dar acesta este și Ierusalimul, orașul sfânt, locul de întâlnire cu Dumnezeu, promisiunea orașului care coboară din înalț»¹¹⁵.

A ținti cât mai sus

În același timp, la fel ca profeții, să ne depărtăm întrucâtva de prezent, țintind spre împlinirea voinței lui Dumnezeu, având convingerea că Împărăția sa, deja aflată în mijlocul nostru, își așteaptă cea de-a doua venire. Să ne simțim puternici datorită speranței care nu este doar cea a omului

¹¹⁴ În antichitate, Tau, ultima literă a alfabetului ebraic, avea formă de cruce. Simbolul este foarte cunoscut în zilele noastre, datorită răspândirii sale prin intermediul multor grupuri, mai ales al franciscanilor.

¹¹⁵ *Octogesima Adveniens*, 10.12.

și a lumii, ci și cea a unui «cer nou și pământ nou» care sunt daruri ale lui Dumnezeu.

Realism

Adesea în viață întâlnim sau, mai bine zis, înfruntăm durerea. Speranța creștină este, înainte de toate, *speranța contra suferinței* și apoi *speranța în suferință*¹¹⁶. În primul caz înseamnă că nu trebuie să exagerăm suferința, având în vedere că Dumnezeu «va șterge orice lacrimă din ochii lor și moarte nu va mai fi; nici plângere, nici strigăt, nici durere nu vor mai fi, căci cele dintâi au trecut» (Ap 21, 4); altfel se ajunge la contradicția subliniată de K. Rahner: «Asupra acestui punct, asceții creștini nu sunt mereu consecvenți: spun că durerea derivă din păcat și apoi prezintă în modul cel mai categoric [...] această situație dureroasă drept climatul cel mai pur pentru a face să înflorească virtuțile creștine»¹¹⁷. Speranța creștină devine și angajament pentru eliberarea de suferință. Adăugăm imediat că trebuie să existe și speranță în suferință. În fața durerii nu e de vreun ajutor să se găsească vinovatul, așa cum ne învață cazul orbului din naștere când discipolii întrebă dacă el sau părinții au păcătuit (cf. In 9, 2-3), ci mai degrabă să se știe că răul poate să se transforme în bine, orice orbire să devină ocazie pentru o nouă lumină. Toate acestea solicită pasajul următor.

¹¹⁶ Cf. Serenthà M., *Sofferenza umana. Itinerario di fede alla luce della Trinità*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1993, 80-86.

¹¹⁷ Rahner K., *Perché Dio ci lascia soffrire?*, în: Idem, *Sollecitudine per la Chiesa. Nuovi Saggi*, VIII, Paoline, Roma 1982, 555-556.

Hristos, om adevărat și Dumnezeu adevărat

A fundamenta totul pe Isus Hristos, Om adevărat și Dumnezeu adevărat: elementul ce caracterizează profetia creștină în legătură cu istoria este credința cristologică. Fiindcă El a intrat în realitatea omenească limitată, compromisă, aflată în suferință, nu doar și-a asumat-o, ci a și transformat-o prin moartea și învierea sa. Să anunțăm deci că Cel crucificat a înviat și să arătăm că suferința poate face speranța mai puternică. Acest lucru este sugerat de sfârșitul *Te Deum*-ului: «Tu ești speranța noastră, nu vom fi tulburați în veci», împletind versurile a doi psalmi, 31, 2 și 71, 1. Spre deosebire de Prometeu al lui Eschil, care se mândrea că a eliberat oamenii de teamă, folosind însă o stratagemă: «Speranță oarbă am pus în inimile lor»¹¹⁸, noi anunțăm și suntem purtătorii «speranței care nu dezamăgește» (Rom 5, 5), fiindcă această speranță este însuși Hristos. A fundamenta totul pe Hristos semnifică, de asemenea, a nu face concesii în privința crucii: misterul pascal este fără îndoială celebrarea sărbătorii prin excelență, sărbătoare însă care vine după ce ai urcat, nu ocolit, muntele Calvarului.

Paradisul

Deoarece Paradisul este destinația finală a speranței¹¹⁹, este necesar să ne interesăm mai mult de realitățile ultime, «cele

¹¹⁸ Eschil, *Prometeu înlănuțit*, v. 250.

¹¹⁹ Pentru G. Marcel fundamentul ultim al speranței este *Communio Sanctorum* al credinței creștine, adică «ceea ce este sublim, unic în catolicism», *Giornale metafisico*, Roma 1966, 239.

mai noi»¹²⁰: moartea, judecata, paradisul, infernul. Lăsând la o parte imagini depășite și tinzând spre o cateheză sănătoasă, trebuie să avem prezentă destinația finală la care suntem chemați prin vocație: îmbrățișarea plină de iubire cu Treimea, adică paradisul. Cu o asemenea destinație în fața ochilor și sprijiniți de har, va fi posibil nu doar să înfruntăm dificultățile, ci și să cultivăm speranța, chiar certitudinea, victoriei.

6. CONSIDERAȚII FINALE

Ajunși la finalul itinerariului nostru, putem acum să răspundem la întrebarea inițială: Este Apocalipsa o carte a speranței? Lipsește vocabularul aferent speranței, dar conceptul o traversează precum un *cantus firmus*, ale cărui note, înalte sau joase, servesc la compunerea simfoniei vieții. Este un cântec al biruinței care se înalță, în mijlocul încercărilor, persecuțiilor, boicotării și opresiunilor de diferite tipuri, pe parcursul drumului perseverenței în a-l urma pe Isus, Mielul sacrificat și răscumpărător, deja ajuns la destinație. El este așadar pentru discipoli garanția și modelul speranței consecvente.

Într-o analiză finală, speranța creștină se bazează pe fidelitatea lui Dumnezeu față de istoria omenirii, manifestată prin Hristos, mort și înviat. Bazată pe acest

¹²⁰ De la cuvântul latinesc derivă acest termen care indică ultimele evenimente din viața omului: moartea, judecata, paradisul, infernul.

fundament, speranța creștină nu este produsul unui optimism naiv, care neagă realitatea dură a vieții, nici răul cu cortegiul său de suferințe, inclusiv moartea¹²¹. Din contră, speranța își dobândește întreaga sa profunzime umană și urgența istorică tocmai din înfruntarea reală cu acele experiențe care par s-o dezmintă sau, în orice caz, s-o submineze. Ceea ce-i pune la încercare pe primii creștini nu este suferința cauzată de limitele umane, ca boala și deteriorarea fizică, ci suferința produsă de prepotență și răutate, precum reprimarea violență și privațiunile datorate opțiunii religioase. Ca remediu este proclamată victoria lui Isus înviat asupra morții. Cei ce-l urmează într-o comuniune vitală bazată pe credință, sunt scutiți de singurătatea și despărțirea cauzate de moarte.

Privirea speranței creștine, deși îndreptată spre destinația finală, este atentă la vederea și promovarea semnelor vieții și eliberării în realitatea prezentă. Gesturile de iubire activă și eliberatoare, care își au originea interioară în darul Spiritului, anticipează în istoria prezentă, lumea învierii¹²².

Trebuie deci să revitalizăm, dacă mai este nevoie, capacitatea de a spera, cerându-i acest lucru ca dar lui Domnului în rugăciune. Trebuie să sperăm fiindcă

¹²¹ «Apocalipsa nu oferă credinciosului o speranță ieftină: de nicio suferință nu este scutit», Dianich S., *Sempre Apocalisse*, Piemme, Casale Monferrato (AI) 1998, 22.

¹²² Cf. Fabris R., *Lettera agli Ebrei*, în: Barbaglio G. – Fabris R., *Le lettere di Paolo*, III, Borla, Roma 1980, 821-824.

Dumnezeu speră în noi, făcându-ne pe noi înșine speranță: «Trebuie să avem încredere în Dumnezeu, el a avut cu adevărat încredere în noi. Dumnezeu ne-a făcut speranță. [...] El a speram în noi: se va spune că noi nu vom spera în el? Dumnezeu și-a pus speranța, sărmana sa speranță, în fiecare dintre noi; vom fi noi cei care nu ne vom pune speranța în el?»¹²³

¹²³Péguy Ch., *Il portico*, 222-223.

**MÂRȘĂVIE ȘI PEDEAPSĂ
CREDINȚĂ ȘI RĂSPLATĂ
(Ap 17-20)
NĂSCUȚI PENTRU A ÎNVINGE:
DOXOLOGIIILE**

**1. CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ, CREDINȚĂ ȘI
RĂSPLATĂ (Ap 17-20)**

Lectura noastră din Apocalipsă va prinde o traiectorie ascendentă care are ca scop punctul culminant. Va fi deci un drum dificil, chiar dacă întrezărim speranța că putem ajunge până sus. Așa cum se întâmplă adesea pe drumurile de munte, culmea se întrevede cu mult înainte de a ajunge la ea. Ne încercă acum sentimente de dorință și așteptare, cu speranța de a le putea apoi schimba în sentimente de bucurie și satisfacție.

Vom începe cu o privire generală asupra cap. 17-20, pentru a întârzia apoi asupra unor elemente importante care le însoțesc și care ne sunt chei de interpretare.

1.1. PREZENTARE GENERALĂ A CAP. 17-20

Dincolo de ciclurile septenare, deja întâlnite, al bisericilor (cap. 2-3), al pecetilor (cap 5-7), al trâmbițelor (cap. 8-11),

apare în cap. 16 cel al potirelor. Chiar și în acest ultim caz, se repetă mecanismul cunoscut: de fiecare dată când un înger varsă conținutul potirului său pe pământ, în mare, în fluvii, pe soare etc., se întâmplă ceva negativ. Cu cea de-a șaptea cupă are loc o lovitură de teatru, anunțată dinainte de faptul că potirul este vărsat „în aer”, care, în mentalitatea iudaică, reprezenta sediul forțelor și ființelor supranaturale¹²⁴, dintre care unele își exercitau influența negativă asupra oamenilor. Am ajuns la ora X și totul este de acum pregătit pentru înfruntarea dintre forțele răului și ale binelui.

După o introducere (cf. 16, 17-21), găsim prezentarea și interpretarea simbolică a Babiloniei, marea prostituată (cap. 17), a cărei distrugere definitivă este proclamată (cap. 18). O doxologie dintre cele mai solemne celebrează intervenția lui Hristos care își aduce alături mireasa (cap. 19, 1-10) și, prezentându-se în toată forța sa mesianică, învinge definitiv puterile potrivnice, printre care regii pământului, cele două bestii și balaurul (cf. 19, 11-20,15).

Binomului mârșăvie-pedeapsă, care definește răul, i se opune cel al credinței și recompensei care aparțin

¹²⁴ Termenul „aer” apare în Noul Testament de 7 ori și aproape de fiecare dată în sens fizic. Două pasaje pauline lasă însă să se înțeleagă semnificația mai complexă ce trebuie atribuită unui astfel de termen: «...urmând pe stăpânul Forțelor aerului» (Ef 2, 2); «După aceea, noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți, împreună cu ei, în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh, și așa pururea vom fi cu Domnul» (1 Tes 4, 17).

binelui, promis și asigurat de Hristos credincioșilor săi care au dreptate când spun că sunt «născuți să învingă»¹²⁵.

1.2. SIMBOLURI DE DESCIFRAT ȘI MESAJUL LOR

1.2.1. Premisă: ARMAGHEDON, locul înfruntării finale

Înainte de a pătrunde în capitolele care ne interesează, trebuie să mergem un pas înapoi și să ne oprim asupra unui nume ciudat, Armaghedon, pe care-l găsim în 16,6.

Ne aflăm în contextul celui de-al treilea septenar ¹²⁶, cel al potirelor. Primele patru sunt caracterizate de elemente naturale, precum pământul (cf. 16, 2), marea (cf. 16, 3), apele curgătoare și izvoarele (cf. 16, 4) și soarele (cf. 16, 8); se simte influența cosmologiei ebraice tradiționale care reprezenta astfel întregul cosmos. Ultimele trei sunt însă determinate de coordonate istorico-politice (cf. 16, 10.12.17)¹²⁷.

Numele Harmaghedon se naște din fuziunea a doi termeni ebraici, *Har* (= munte) și *Megiddo*, localitate din câmpia israeliană care ocolea lanțul Carmelului. Așadar,

¹²⁵ Titlul unei valoroase cărți a lui James M. – Jongeward D., *Nati per vincere, Analisi transazionale con esercizi di gestalt*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 6 1987.

¹²⁶ «Septenarul potirelor este ultima dintre viziunile ciclice, care prezintă o viziune panoramică a victoriilor divine, cuprinzând pedepsele dușmanilor pe de-o parte, fericirea celor aleși și înfăptuirea Împărăției lui Dumnezeu, pe de altă», BONSIRVEN, 247.

¹²⁷ Cf. Collins A.Y., *Apocalisse*, 1324; Biguzzi G., *Le sette coppe dell'ira di Dio (Ap 16)*, 412-416.

numele semnifică chiar „muntele Megiddo”. Locul este faimos atât prin istoria sa, cât și prin importante descoperiri arheologice care i-au dus departe faima.

Importanța sa derivă mai ales din poziția strategică, fiind așezat pe axa de legătură dintre Egipt și Mesopotamia, două superputeri ale antichității. Pelerinii, comercianți și militari care voiau să treacă dintr-o parte în alta, erau nevoiți să parcurgă faimoasa *Via Maris* și să treacă neapărat prin Megiddo, localitate de control strategic postat pe o colină. Din acest motiv a fost locuită încă din 5000 î.H. și fortificată în mod repetat. Arheologii au descoperit prezența a 20 de straturi: acesta fiind numărul distrugerilor și reconstruirilor cetății. Chiar și azi, turistul rămâne uimit în fața complexității vestigiilor arheologice. Două adevărate bijuterii, care merită a fi amintite: un altar de piatră brută din perioada cananeeană (cu siguranță înainte de secolul XIII î.H.) și un uimitor sistem hidraulic (completat în secolul IX î.H.), adevărat miracol de inginerie antică, ce permitea transportarea apei de la un izvor aflat în afara colinei, prin intermediul unui tunel săpat în stâncă¹²⁸.

Din această fortăreață putea domina câmpia Izreel (Esdrelon), aflată dedesubt, unicul spațiu deschis care

¹²⁸ Trebuia să se coboare la nivelul câmpiei și apoi să se depărteze de colină pentru a ajunge la izvor. A fost construit un puț vertical, adânc de 35 m, care permitea coborârea într-un tunel lung de 62 m și adânc de circa 2 m, săpat direct în stâncă; prin tunel se putea ajunge la izvor. Acesta, bine ascuns și mic la exterior, asigura apa și în caz de asediu. Și azi se poate admira tunelul, coborând nu mai puțin de 182 de trepte.

permitea înfruntarea armatelor. Megiddo a fost deci martor la nenumărate și sângeroase bătălii (cf. Jud 5, 19; 2 Re 9, 27; 23, 29; Zah 12, 11), care, de-a lungul vremii, au schimbat destinul istoric al regiunii, începând cu cea a faraonului egiptean Tutmes III în secolul XV î.H., până la cea dintre turci și englezii conduși de generalul Allenby în 1917. A devenit simbol al bătăliilor decisive. Autorul Apocalipsei, folosindu-se de această imagine, vrea să exprime în mod simbolic ideea că, la final, va avea loc bătălia care va schimba pentru totdeauna soarta istoriei. «Prin bătălia finală (pe care Apocalipsa o numește simbolic Armaghedon), omenirea se află deja la poarta vieții escatologice»¹²⁹, începută cu întruparea, moartea și învierea lui Hristos.

Poate și datorită morții, în 609 î.H., a lui Iosia, un rege pios al regatului Iudeei, autor al reformei religioase care adusese speranță (cf. 2 Re 23, 29-30), locul devine, în același timp, simbol al puterii, prin prezența fortăreței, și al morții, prin bătăliile neconținute care s-au succedat de-a lungul secolelor. Megiddo devine și simbol al opresiunii lui Israel, dar și simbol al distrugerii idolatriei, care a fost o permanentă tentația pentru poporul evreu.

Pentru toate aceste motive a fost plasată aici înfruntarea finală dintre forțele răului și ale binelui. La nivel simbolic, această bătălie ar putea reprezenta moartea lui Hristos pe cruce, aluzie la Golgota, muntele sacrificiului

¹²⁹ Valdés A., Á, *Ce știm despre Biblie*, 6, Sapienia, Iași 2006, 146.

suprem al Fiului lui Dumnezeu și «bătălia escatologică dintre Hristos și forțele răului»¹³⁰.

Comunitatea eclezială trebuie să primească mesajul lui Hristos pentru a fi mereu trează și să-și arate forța, fiindcă «ziua Domnului va veni ca un hoț în noapte» (1 Tes 5, 2); trebuie să continue a-și aduce contribuția și să lupte până la sfârșit, sigură că va fi biruitoare la Armagedon, doar dacă s-a unit armatei Mielului și este plină de Cuvântul lui Dumnezeu, pe lângă credință, speranță și caritate activă.

1.2.2. Babilonia, marea prostituată

«Vino să-ți arăt judecata desfrânatei celei mari, care șede pe ape multe» (17, 1). A venit momentul să vorbim despre condamnarea dușmanilor. Aceștia sunt grupați într-un dublu simbol, cel al Babiloniei și cel al prostituatei. Babilonia rămăsese în universul teologic și cultural al lui Israel, forța care distrusese templul și cetatea Ierusalimului, deportându-i locuitorii. Niciodată poporul evreu nu trăise o experiență atât de tragică. Orice referire la Babilon ajungea instinctiv la o imagine a forței dușmane, ostilă poporului lui Dumnezeu. Despre acest oraș se spune: „șede pe ape multe”, cu evidentă referire la poziția sa geografică, în regiunea scăldată de apele Tigrului și Eufratului¹³¹. Și fiindcă în Babilon erauenerate divinități

¹³⁰ Cf. DOGLIO C., *Apocalisse di Giovanni*, 3115.

¹³¹ Numele Mesopotamia înseamnă „[regiunea] din mijlocul a două fluvii”, Tigrul și Eufratul.

păgâne, era destul de logic să se ajungă la concluzia că este o cetate „vândută” (=desfrântă) altor zei decât JHWH, unicul Dumnezeu. Trebuie amintit că, de multe ori, în limbaj biblic, prostituata este intim legată de cultul unei divinități păgâne, așa că prostituția și idolatria sfârșesc adesea prin a ajunge concepte înrudite, dacă nu cumva chiar sinonime¹³². Acest lucru explică de ce autorul a luat ca simbol Babilonia, numind-o marea prostituată.

Înfrângerea Babiloniei demonstrează biruința asupra răului, conform unei scheme deja prezentate de profeți, ca în Ieremia 51, de exemplu. Din punct de vedere istoric, în vremea autorului, orașul era redus la o grămadă de ruine. Sub numele său, foarte evocator, se ascunde o altă putere, Roma. Cu un pic de atenție, cititorul este invitat să o descopere: «Aici e nevoie de o minte ascuțită. Cele șapte capete sunt cele șapte coline pe care șede femeia. Și regii sunt șapte» (17, 9). Reprezentarea reia ceea ce deja s-a spus în privința primei bestii (cf. 13, 1-10) cu unele adăugiri: prețioasele veșminte de purpură, aurul, pietrele și perlele sunt expresie a luxului și fascinației exercitate de seducția idolatrică. De două ori revine în 17,

¹³² «Sub influența religiilor locale, în special cea cananeeană, israeliții au practicat prostituția sacră. La acest tip de prostituție face referire Biblia de cele mai multe ori, pentru a condamna caracterul ei idolatric. Nu lipsesc cazurile, însă, în care femei, israelite sau nu, cedază plăcerilor altuia din motive pur mercantile», Rolla A., *Enciclopedia della Bibbia*, 5, LDC, Leumann 1971, 988. Cazul lui Gomer, femeia măritată cu profetul Osea și numită de multe ori prostituată, poate fi una dintre acele femei date cultelor păgâne.

4-5 termenul „urâciuni”¹³³ care îi desemnează pe idoli, cultul idolatric și stilul de viață al idolatrilor: «Această femeie-Babilonia, prostituată și mamă de desfrânate, adică dedată idolatriei, se contrapune Ierusalimului, cântat în psalmul 86 (87), 5 LXX ca Mamă a Sionului și întrezărită de Paul ca 'Ierusalimul ceresc care este liber și e mama noastră' (Gal 4, 26)»¹³⁴.

Babilonia-Roma trăiește iluzia de a fi o forță intangibilă și nesfârșită. Capitolul 18 risipește iluzia, oferindu-ne în imagini puternice – am zice demne de Michelangelo - distrugerea sa. Anunțarea distrugerii deschide capitolul și are valoarea unei introduceri în temă. Urmează diminuarea progresivă a puterii, până la nimicnicirea totală și la lovitura mortală care încheie capitolul. Ruinarea vine în mod gradual și inexorabil, tocmai când, din punct de vedere istoric, Roma traversează un moment de mare prosperitate. Sunt trei categoriile care anunță decăderea și lasă să se întrevadă sfârșitul: regii pământului, simbol al puterii politice, sunt regi vasali care, cei dintâi, cântă cu tristețe: «Vai, vai!» (18, 9-10); continuă negustorii, simbol ai puterii economice: lunga litanie a bunurilor mai ceva ca ale unui supermarket bine aprovizionat, face trimitere la structurile economice inumane care prosperau în jurul Romei și care vărsau sânge și nedreptate (cf. 18, 11-17a); în final, apar

¹³³ Cf. folosirea traducerii grecești a LXX în Ier 13, 27; 32, 35; Ez 5, 9.11 etc.

¹³⁴ BIANCHI, 167.

comandanții navelor cu marinarii și toți navigatorii care ar putea simboliza ceea ce azi se numește sector terțiar: sunt toți funcționarii și angajații, mijlocitori ai acelei bogății cu siguranță acaparată și administrată fără dreptate și corectitudine (cf. 19, 17b-20). Aceste trei puteri (politică, economică, administrativă) vor intona marșul funebru al Romei, a cărei cădere este povestită urmând două direcții, cea a distrugerii (oraș azvârlit în mare) și cea a privațiunii (fără muzică, fără artiști, fără lumină, fără familie) (cf. 18, 21-23).

Sfârșitul capitolului propune explicarea teologică a sfârșitului Romei: «Și s-a găsit în ea sânge de prooroci și de sfinți și sângele tuturor celor înjunghiați pe pământ» (18, 24): distrugerea își găsește justificarea în nedreptățile comise, mai ales uciderea nevinovaților. Astfel se încheie, în mod nefericit, povestea femeii «beată de sângele sfinților și de sângele mucenicilor lui Isus» (17, 6).

Victoria este atribuită puternicei intervenții a lui Dumnezeu, celebrată prin solemnă doxologie din cap. 19, despre care o să mai discutăm ulterior.

1.2.3. Împărăția de o mie de ani

Pasajul din Ap 20, 1-10 este subiect al unor interpretări numeroase și bizare, și pentru prezența lui 1.000, care a fost cauza apariției teoriei milenarismului¹³⁵. Ideea de bază

¹³⁵ Milenarismul își are rădăcina în lumea iudaică. Potrivit unei vechi tradiții rabinice, istoria lumii se încheie după 7.000 de ani care reproduc săptămâna: primii 6.000 reprezintă zilele lucrătoare, în vreme ce ultimul

a milenarismului este cea a unei împărății glorioase a lui Hristos în care cei drepti, beneficiarii unei „prime învieri”, vor domni împreună cu El timp de 1.000 de ani, în vreme ce Satana va fi încatenat în abis. La sfârșitul acestei perioade, Satanei i se va permite să-și dezlănțuie ultimele atacuri împotriva celor drepti: vor fi ultimele sale suflări înaintea sfârșitului, căci triumful binelui va fi total și definitiv. Pornind de la acest text, a apărut atât expresia „o mie și nu mai mult de-o mie”, cât și calcularea sfârșitului lumii care apare periodic în istorie.

Milenarismul a devenit popular în rândul unor secte protestante, precum Anabapțiștii, în secolul XVI, Mormonii și Adventiștii, în secolul XIX, și, în parte, chiar și Martorii lui Iehova din zilele noastre. Dublă greșeală de interpretare: înainte de toate, textul nu vorbește atât despre sfârșitul lumii, cât mai ales despre o perioadă înainte de sfârșit; în al doilea rând, numărul 1.000 este o cifră simbolică, expresie a unui timp îndelungat, dar care are un final, adică o limită: descrie o epoca ce este, concomitent, și lungă și limitată. Este vorba despre un număr divin care aparține Providenței și nu poate fi calculat de oameni.

mileniu simbolizează sabatul, semn de repaus și de sărbătoare: în timpul acestei ultime perioade se instaurează împărăția mesianică. În secolul II, un anume Cerintus a aplicat această teorie capitolului 20 din Apocalipsă. Milenarismul său era unul material, care consta în a te bucura în pace de bunurile pământești; în opoziție cu Cerintus, Papia propune un milenarism spiritual. Începând cu secolul II, apar nenumărate propuneri și variante ale acestei teorii.

Valoarea teologică a pasajului Ap 20, 1-10 constă în afirmarea strânsei unități dintre creștini și Hristos biruitor, după cum o va dovedi ulterior nunta Mielului cu Ierusalimul ceresc.

Excursus: Milenarismul în istorie

Perioada de o mie de ani – apărută de 7 ori în textul nostru – este timpul în care balaurul, Satana, șarpele antic, este ținut prizonier în abis (cf. Ap 20, 1-3). Cu alte cuvinte, nu poate face rău. Toți cei care au rămas credincioși vor sta alături de Hristos timp de o mie de ani: aceasta este prima înviere (cf. 20, 4-5)¹³⁶. Ce se va întâmpla la sfârșitul acestor o mie de ani? Satana va fi eliberat, va purta ultima bătălie și, împreună cu emisarii săi, va pierde și va fi eliminat pentru totdeauna (cf. 20, 7-10). În acest moment, toți vor fi judecați după faptele lor. Cei răi vor fi condamnați pentru veșnicie (cf. 20, 14) și vor experimenta o a doua moarte (cf. 20, 15)¹³⁷, sinonimă cu pierzania definitivă.

Cei o mie de ani trebuie înțeleși în sens cronologic sau sunt un simbol?¹³⁸ Din context rezultă că timpul

¹³⁶ Participarea la prima înviere a celor care sunt mântuiți, adică cei 144.000, echivalează cu a beneficia de viață timp de 1000 de ani împreună cu Hristos. Înviați sunt toți cei care nu s-au lăsat însemnați cu semnul fiarei și, în mod pozitiv, s-au asociat lui Hristos. Prima înviere poate avea și semnificația simbolică a învierii la viața de har, renunțând la păcat. Hristos, biruitor asupra răului în formă totală și definitivă, îi primește pe toți cei dreți în dinamismul învierii (cf. In 5, 24); cf. BARBAGLIA, 205.

¹³⁷ Cf. WIKENHAUSER, 206-212; E. LOHSE, 179-183.

¹³⁸ Puțini autori sunt de acord cu o interpretare realistă a acestei perioade. Mare parte preferă o interpretare simbolică. Punctul de

istoric este depășit, ne aflăm într-un context metaistoric, unde se desfășoară definitivă bătălie escatologică dintre Dumnezeu și cel rău. Credincioșii vor intra în viață fiindcă au mărturisit mesajul Mielului până la sacrificarea vieții, pe când ceilalți, fie vor avea nevoie de o ultimă purificare, ce îi va curăța și îi va pregăti pentru înviere, fie vor fi condamnați pentru totdeauna. Nu lipsesc interpretările care identifică cei o mie de ani cu un purgatoriu, adică un statut intermediar, în așteptarea condiției definitive de comuniune cu Hristos¹³⁹.

Redăm câteva interpretări. Autorul *Scrisorii lui Barnaba*, o scriere din sec. II d.H., considerat canonic și sfânt de Codicele Sinaitic¹⁴⁰, susține că cele șase zile de creație sunt poate o imagine a istoriei de șase mii de ani, în care și omul trebuie să depună efort pentru mântuirea sa. A șaptea zi, de o mie de ani și ea, este de odihnă și simbolizează opera Fiului care învinge răul și îi va judeca pe cei vii și pe cei morți. Vrea să spună că acești ultimi o mie de ani sunt timpul Fiului lui Dumnezeu, timpul lui

plecare este simbolistica numărului o mie, care nu vrea să spună infinit, ci o situație non-definită, scurtă sau lungă, stabilită de Dumnezeu, infinit prin antonomază: «O mie de ani, în ochii tăi, sunt ca ziua de ieri care a trecut» (Ps 90, 4). Un timp nedefinit și necunoscut pentru oameni, dar definit de Dumnezeu, cf. S. BARBAGLIA, *Apocalipsa, o fântână sigilată*, 206.

¹³⁹ Cf. BLANCHARD, 120.

¹⁴⁰ Cf. Scorza Barcellona F., *Epistola di Barnaba*, în Di Bernardino A., (direct din), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, I., Marietti, Casale Monferrato (AL) 1983, 483.

Mesia¹⁴¹. Noua creație ar fi acel *millennium* început cu Sabatul Sfânt, când Hristos, coborând în iad, a învins moartea și infernul. Cu El învie toți dreptii: «Mormintele s-au deschis și multe trupuri ale sfinților adormiți s-au sculat. Și ieșind din morminte, după învierea Lui, au intrat în cetatea sfântă și s-au arătat multora» (Mt 27, 52-53). Pentru Silvio Barbaglia, acest *millennium* ar fi trăirea Sâmbetei Mari cu care începe actul învierii; pentru comunitatea creștină, prin experiența botezului, începe posibilitatea de a trăi noua experiență de o mie de ani a împărăției lui Hristos¹⁴².

O altă interpretare susține că această perioadă va începe cu parusia lui Hristos, când va fi instituit acest *millennium*. Dreptii vor trăi fericiți cu Hristos, la adăpost de acțiunea răului și a emisarilor săi¹⁴³.

Curioasă este interpretarea care susține că *millennium* ar fi timpul de libertate nemăsurată, când totul este permis, perioadă de mare sărbătoare, de satisfacere a tuturor dorințelor și, după unii autori, cu posibilitatea de răzbunare asupra dușmanilor avuți în viață. Evident, acest mod de înțelegere este prea material și senzual¹⁴⁴.

¹⁴¹ În capitolul 15 al scrisorii «se prefigurează ideea unei săptămâni cosmice de 7.000 de ani, urmată de un al optulea mileniu care este începutul unei noi creații», Scorza Barcellona F., *Epistola di Barnaba*, 482.

¹⁴² Cf. *Apocalipsa, o fântână sigilată*, 210-211.

¹⁴³ Cf. Dumea C., *Pagini dificile ale Noului Testament*, Sapienția, Iași, 2011, 55-56.

¹⁴⁴ De exemplu, Cerintus, creștin, eretic și gnostic, considerat un pseudo-apostol (cf. *Epistula Apostolorum*, început de secol II d.H.), a

Nu lipsește interpretarea spirituală. Cei o mie de ani ar fi timpul bucuriei și al satisfacțiilor spirituale. Așa gândea Papia, episcop la Hierapolis, în Asia Mică, și ideea sa va fi preluată de discipolul Irineu¹⁴⁵, și de Tertulian, Ieronim și Augustin¹⁴⁶. Trebuie adăugat imediat faptul că ultimii doi autori vor abandona ulterior această idee.

Cei o mie de ani ar putea fi o perioadă prelungită, timpul Bisericii, între momentul întrupării și parusia lui Hristos¹⁴⁷. Satana a fost înlănțuit de Hristos deja de la prima sa venire, adică de la întrupare (cf. Lc 11, 20-22). Este simbolul plinătății timpului hotărât de Dumnezeu, triumful său definitiv, în contrast cu cei trei ani și jumătate,

încercat să discrediteze opera Apostolilor în Asia Mică. Ca și gnostic, susținea că lumea ar fi fost creată de diferite forțe inferioare și nu ar fi lucrarea lui Dumnezeu. În ceea ce privește Apocalipsa lui Ioan, a fost suspectat de idei milenariste (Eusebiu, Diogene, Augustin); cf. Klijn A.F.J., *Cerinto e cerintiani*, în Di Bernardino A. (direct din), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristoane*, I, Marietti, Casale Monferrato (AL) 1983, 648.

¹⁴⁵ Cf. *Adv. Haereses*, 5, 33.

¹⁴⁶ «Sf. Augustin a înțeles împărăția milenară ca referință pentru istoria creștină, de la învierea lui Hristos până la sfârșitul lumii. Pentru el, prima înviere este renașterea din moartea păcatului prin botez; înlănțuirea Satanei este condamnarea sa la a sta în inimile celor răi, în vreme ce împărăția celor înviați indică domnia spirituală pe care aceștia o exercită împreună cu Hristos. Această explicație a găsit în Biserică o bună acceptare, unii susținând-o și azi. Însă această nu este sustenabilă, fiindcă înlănțuirea Satanei are loc doar după anihilarea forțelor potrivnice lui Dumnezeu», WIKENHAUSER, 211.

¹⁴⁷ «Cei o mie de ani cuprind deci întreaga viață a Bisericii luptătoare pe pământ, până la sfârșitul timpurilor, când Satana va fi eliberat și se va dezlănțui pentru o scurtă vreme, o scurtă perioadă a ultimei acțiuni a „anticristului”, declanșându-și încercarea de înșelăciune (2 Tes 2, 9.11)», ROMEO A., *Apocalisse*, în *La Sacra Bibbia. Il Nuovo Testamento*, Marietti, Casale Monferrato (AL) 1964, 843.

timpul limitat în care acționează răul prin emisarii săi (cf. Ap 12, 6.14).

După Bruno Maggioni este semnul liniștii mesianice¹⁴⁸, în care dreptii guvernează și împărățesc împreună cu Hristos, participând la prima înviere, parțială. La sfârșit de *millennium*, Satana se eliberează pentru ultima oară și pentru puțin timp, dar va fi definitiv înfrânt¹⁴⁹. În cele din urmă, va fi învierea tuturor celor vii și morți și judecata finală și universală.

În opoziție cu autorii citați mai sus, care consideră cei o mie de ani ca având semnificație simbolică, se află milenariștii care vorbesc despre o perioadă reală și istorică: ar fi o vreme de fericire deplină pe pământ, unde guvernează Hristos. Apoi vine judecata universală care va decreta viața cerească pentru drepti și condamnarea eternă pentru păcătoși.

Magisteriul Bisericii intervine cu un document al Sfântului Scaun, în 21 iunie 1944, pentru a confirma că milenarismul de orice fel se opune Crezului, în care se proclamă o singură revenire a lui Hristos, la sfârșitul

¹⁴⁸ Cf. MAGGIONI, 217.

¹⁴⁹ «Ioan se folosește (dar cu multă seriozitate) de concepțiile milenariste răspândite în mediul său. O face pentru a repeta încă o dată – înainte de concluzie – acea intuiție a sa centrală pe care o îndrăgește mai mult decât orice altceva și pe care a formulat-o în diferite alte moduri: Hristos l-a învins deja pe satana, totuși satana este încă activ și teribil, însă pentru puțin timp», MAGGIONI, 220.

timpului. Milenarismul însă susține ideea a două veniri ale lui Hristos la sfârșitul veacurilor.

Scurtul comentariu a avut ca scop prezentarea diferitelor interpretări, dar și a originalitatea cu care este tratată o chestiune care a înflăcărat sufletele de-a lungul vremii și care încă și azi constituie o interesantă și imposibil de încheiat temă de cercetare.

2. DOXOLOGIIILE

Doxologiile sunt cântările de laudă adusă lui Dumnezeu și lui Hristos¹⁵⁰. Se întâlnesc în scrisorile pauline¹⁵¹ și mai ales în Apocalipsă, unde capătă o importanță deosebită datorită solemnității și măreției. Aici, de fapt, este preferată forma amplificată în care termenii ce exprimă cinstea datorată lui Dumnezeu sunt grupați câte 4 (cf. 5, 13) sau câte 7 (cf. 7, 12). Dintre formele cele mai des întâlnite amintim aclamațiile, ca în cazul «Tu ești demn...!» (4, 11; 5, 9.12). Unii autori ne explică originea acestora în aclamațiile imperiale: Apocalipsa, în contradicție cu cultul imperial, ar

¹⁵⁰ Termenul doxologie vine de la rădăcina grecească *doxa* care, în limbajul biblic, semnifică 'glorie, cinste, laudă'. Doxologia se deosebește de eulogie, care este și ea o laudă, însă îmbogățită cu motive ale intervenției divine: de exemplu, *Magnificat* și *Benedictus*, la fel ca imnul din Ef 1, 3-14, aparțin genului eulogiei, în vreme ce „Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul” aparține genului literar al doxologiei.

¹⁵¹ Cf. Rom 16, 25-27; Ef 3, 20-21. Pentru Vechiul Testament a se vedea exemplul elocvent din 1 Cr 29, 10.13.

pretinde doar pentru Dumnezeu celebrarea de laudă care, în schimb, în Asia Mică, era cântată de frații specializate în timpul ceremoniilor oficiale în onoarea împăratului¹⁵².

Exprimarea laudei apare în poziții cheie în carte, punctând momente esențiale. Cu o funcție similară celei aparținând corului din tragedia greacă, doxologiile reînvie, în versuri, fapte precedente sau viitoare. Rămâne totuși surprinzător faptul că nu s-a reușit o clasificare clară și schematică a doxologiilor. Și indicațiile pe care le dau oscilează între o exactitate aproape matematică și o generalitate imposibil de determinat fără a se recurge la forțări.

Să trasăm un fel de cartografie a doxologiilor prin propunerea a opt, păstrând ordinea apariției în carte¹⁵³.

2.1. APOCALIPSA 1, 4-8

Versetele 1, 5b-6 au, cu siguranță, un caracter doxologic, fiindcă sunt o laudă adusă lui Dumnezeu și lui Hristos. «Cel ce este, a fost și va fi» (1, 4b) este o expresie care își are rădăcinile în Vechiul Testament, în revelația numelui divin lui Moise (cf. Ieș 3, 14). Dar e cu mult mai mult de atât. Cele trei timpuri indică legătura continuă a lui Dumnezeu cu istoria: avem o serie omogenă care se dezvoltă, garantată în prezentul său de acțiunea eficace a

¹⁵² Susțin această idee Petereson și Cothenet, cf. Grelot P. (ed.), *La liturgia nel Nuovo Testamento*, în: AA.VV., *Introduzione al Nuovo Testamento*, 9, Borla, Roma 1992, 171.

¹⁵³ Cf. Vanni U., *La struttura letteraria dell'Apocalisse*, Herder, Roma 1971, 149-167.

lui Dumnezeu și de iubirea lui Hristos («Celui care ne iubește»); a avut un trecut, un început: iată răscumpărarea, opera salvatoare deja realizată de Hristos; va avea un viitor: iată finalul escatologic cu întoarcerea lui Hristos. Apelativul *pantocrator* = „omnipotent”, cu care fragmentul escatologic se încheie, ne conduce la o stare supratemporală: omnipotența divină asigură pentru veșnicie aplicarea planului mântuirii în orice moment.

2.2. APOCALIPSA 4, 8-11

Celebrarea doxologică se naște spontan, după descrierea solemnă a tronului divin și a elementelor care-i stau în jur. Pare aproape o concluzie a întregii descrieri precedente. Sunt patru ființe care permanent aduc laudă, al cărei conținut e preluat din Is 6, 3, cu unele variații. În același timp, o altă laudă este adresată lui Dumnezeu din partea bătrânilor. Ea este îndreptată spre Dumnezeu în maiestrea sa supremă și prezintă un interesant raport de dependență între opera creatoare a lui Dumnezeu și intervențiile sale în istorie.

2.3. APOCALIPSA 5, 8-14

Doxologia pe care o găsim la finele capitoului 5, este construită în trei momente care se succed într-un crescendo.

Avem prima celebrare a celor 4 ființe și a celor 24 de bătrâni (vv. 8-10) care cântă o „cântare nouă”, cântul reinnoirii mesianice: fiindcă mielul a fost sacrificat și astfel și-a dobândit poporul său (trecut), el este demn, adică în

măsură, să ia cartea și să rupă sigiliile (prezent) și, ca urmare, va avea o împărăție a celor salvați (viitor).

Nu mai sunt doar ființele și bătrânii cei care cântă cântul nou, ci acum găsim în jurul tronului un șir lung de îngeri (vv. 11-12); se afirmă că atributele care aparțin mielului sunt datorate sacrificiului voluntar al vieții sale (jertfirea).

În fine, a treia parte (vv. 13-14) realizează identificarea dintre Dumnezeu și Miel, incluși în aceeași laudă: Mielul este deci însuși Dumnezeu. De remarcat concluzia doxologiei. Cele 4 ființe și bătrânii, care începuseră celebrarea, o și încheie, ființele cu un solemn AMIN liturgic și bătrânii printr-un act de adorație.

2.4. APOCALIPSA 7, 9-12

Această doxologie prezintă o caracteristică nouă față de cele precedente. Cadrul este celest, dar cei dintâi protagoniști ai doxologiei aparțin lumii oamenilor și sunt o mulțime imensă provenind din toate neamurile și zonele. Stau în fața lui Dumnezeu și a Mielului învăluiți în albe veșminte și cu crengi de palmier în mâini. Cine sunt? Este poporul celor mântuiți. Este poporul lui Dumnezeu care se găsește într-o stare de mântuire deja împlinită, probabil definitivă. În această situație, își îndreaptă lauda către Dumnezeu și către Miel, atribuindu-le mântuirea dobândită.

Celebrarea de către poporul salvat este imediat preluată și amplificată în cer; îngerii, în prezența lui

Dumnezeu, a ființelor și a bătrânilor, fac adorație și aduc laudă. Introdusă și încheiată cu AMIN, celebrarea continuă conferindu-i lui Dumnezeu 7 atribute (numărul plinătății): «Binecuvântarea și slava și înțelepciunea și mulțumirea și cinstea și puterea și tăria fie Dumnezeului nostru, în vecii vecilor. Amin!» (v. 12).

2.5. APOCALIPSA 11, 15-18

La sunetul celei de-a șaptea trâmbițe apare o nouă doxologie. Împărăția lumii este de acum a lui Dumnezeu și a lui Hristos. A doua parte a doxologiei îi are ca protagoniști pe bătrâni și celebrează venirea împărăției lui Dumnezeu. Celebrarea se prezintă ca o mulțumire directă adusă lui Dumnezeu și are ca motiv faptul că Dumnezeu se înfățișează ca rege. Consecința acestei acțiuni divine este că forțele ostile lui Dumnezeu vor fi anihilate, lucru pe care autorul îl exprimă prin antiteze abile și rafinate (cf. v. 18). Arca alianței, prezentă în același mediu celest, și intervenția anunțată imediat după (cf. v. 19), completează solemnitatea grandioasă a doxologiei.

2.6. APOCALIPSA 15, 3-4

Poate mai puțin solemnă decât celelalte, această doxologie are avantajul de a avea caracteristici inedite. Cadrul este marea de cristal, transformată după noua creație. Protagonistii sunt o categorie bine determinată - «cei care au înfrânt bestia...» (v. 2), cântă cu deosebită solemnitate un cântec care în Ieșire aparține lui Moise și care, acum,

aparține Mielului. Este singura dată în toată Apocalipsa când apare în mod explicit indicat un pasaj din Vechiul Testament și autorul său: prin aceasta se pune în valoare pasajul însuși. Este celebrat Dumnezeu pentru intervențiile sale, pentru sfințenia și judecățile sale.

2.7. APOCALIPSA 16, 5-7

Această doxologie se împarte în două mici unități literare distincte. În prima (cf. vv. 5-6), Dumnezeu este recunoscut ca just în intervențiile sale. Coerența lui Dumnezeu este astfel exprimată: dușmanii vor fi nevoiți acum să bea acel sânge al sfinților și al profeților pe care chiar ei l-au vărsat. Menționarea sângelui sfinților, răzbutat de justiția divină, ne duce cu gândul la 6, 10. Ceea ce atunci era cerut cu nerăbdare, acum a fost în sfârșit dobândit. Ca o ulterioară confirmare a dreptății divine, intervine vocea ce constituie cea de-a doua parte a doxologiei (cf. v. 7).

2.8. APOCALIPSA 19, 1-8

Este ultima doxologie a Apocalipsei, una dintre cele mai solemne și rafinate, construită pe motivul literar al lui ALILUIA¹⁵⁴. Într-un cadru celest¹⁵⁵, celebrarea este articulată în trei timpi. Primul moment (cf. vv. 1-4): ca protagonist avem o mulțime nemăsurată. Este exaltată

¹⁵⁴ Compus din două cuvinte ebraice care înseamnă „Lăudați (*Halelu*) pe Dumnezeu (*Jah*)”.

¹⁵⁵ BEALE, 926: «The focus in 19:1-3, 5b-8 is on the entire assembly of saints as they praise God at the consummation of history, though angels could also be included».

dreptatea lui Dumnezeu care acum este văzut în materialitatea sa (fumul care urcă) și în chip determinat (pentru toate veacurile). În acest punct intervin bătrânii și ființele care repetă aliluia.

Al doilea moment (cf. v. 5): aici găsim varianta dată drept răspuns laudei îndreptate către Dumnezeu. O voce care vine din cer, neprecizată ulterior, aduce o laudă continuă și neîntreruptă și îi invită pe toți să participe.

Al treilea moment (cf. vv. 6-8): îndemnul este urmat imediat și pus în practică de mulțime într-un crescendo impresionant.

Celebrarea continuă cu o chemare la bucurie și la glorificarea lui Dumnezeu dintr-un motiv cu totul nou: nunta Mielului. Această nuntă nu va fi descrisă niciodată explicit, dar va fi prezentat noul Ierusalim ca mireasă a Mielului. Tonul foarte solemn, motivul acestui ALILUIA, un continuu crescendo, totul ne îndreaptă spre o concluzie definitivă, de acum realizată. Tocmai această fastuoasă celebrare încheie ciclul doxologic al Apocalipsei.

UN NEÎNCETAT IMN DE LAUDĂ

Invitația repetată de a aduce laudă lui Dumnezeu, care intervine pentru a ne mântui, evocă *oratoriul* lui Haendel, al cărui final traduce foarte bine această liturgie cerească.

Discursul despre doxologii folosește, printre altele, la a ne furniza un manual de rugăciune. De atâtea ori ne

plângem sau auzim pe alții spunând că nu știu să se roage sau că le lipsește materia primă. Sf. Paul amintește că «Spiritul vine în ajutor slăbiciunii noastre; nu știm de fapt cum să ne rugăm în mod potrivit, dar Spiritul însuși intervine cu suspine negrăite» (Rom 8, 26). S-ar putea deci aplica doxologiilor comentariul sf. Augustin cu privire la psalmi: «Pentru a fi la momentul potrivit laudat de om, Dumnezeu însuși s-a laudat; și pentru că a binevoit să se laude pe sine însuși, omul a aflat astfel cum îl poate lauda».

Excursus

Animalele din Apocalipsă și simbolistica lor

„Grupul zoomorfic” și-a făcut intrarea în creație în momentul în care erau pregătite condițiile indispensabile vieții, când totul era pregătit pentru primirea ființelor (cf. Fac 1, 20-25). Prima istorisire a creației a „imortalizat” această intrare ca activitatea creatoare a lui Dumnezeu dintr-a cincea zi. Începe cu spațiile cele mai îndepărtate de om, aerul și apa, pentru a face apoi un uriaș salt calitativ. Apare viața în adevăratul sens al cuvântului, cea a animalelor. Intrarea sa este înregistrată prin două particularități. Prima este folosirea verbului ebraic *bara'* (a crea), caracterizat prin faptul că îl are mereu și doar pe Dumnezeu ca subiect, care acționează fără ajutor, producând un rezultat surprinzător, excepțional. Altă particularitate este *binecuvântarea*. Această nu aparține lumii cultului, așa cum am putea înțelege-o noi, ci este darul vieții și al capacității de a garanta viața prin reproducere (cf. 1, 22), semn că fauna se găsește la un nivel superior și privilegiat, fiind chemată la a fi fecundă și la a se înmulți.

Primele ființe amintite sunt «marii monștri marini» (1, 20), vietăți care au exercitat în lumea antică o teribilă teamă¹⁵⁶. Activitatea continuă și în prima parte a celei de-a șasea zi, ca o concluzie a populării inițiate în ziua precedentă. Pământul este cel care produce toate animalele, împărțite în „animale domestice”, adică animale utile în urma domesticirii, „reptile”, adică animale dăunătoare și „animale sălbatice”, adică animale ce nu sunt domesticite. Pentru toate acestea nu avem binecuvântare, probabil fiindcă pământul a fost cel care le-a generat (cf. 1, 24).

A doua povestire a creației vorbește despre animale (cf. 2, 18-20) ca o formă de pregătire a creării femeii. «Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el. Și Domnul Dumnezeu, Care făcuse din pământ toate fiarele câmpului și toate păsările cerului, le-a adus la Adam, ca să vadă cum le va numi» (2, 18-19). Textul pune în evidență caracterul sociabil al omului, capacitatea sa de a se deschide față de ceilalți, depășind singurătatea, înțelegând ca ceva negativ, fiindcă este izolare

¹⁵⁶ Și Israel a păstrat parțial o astfel de istorisire în Ps 74, 13-14: «Tu ai despărțit, cu puterea Ta, marea; Tu ai zdrobit capetele balaurilor din apă. Tu ai sfărâmat capul balaurului; datu-l-ai pe el mâncare popoarelor pustului». În general, se preferă amintirea lor în totală dependență de Dumnezeu, ca în cazul miticului Leviatan, care se simte bine în mare: «Marea aceasta este mare și largă; acolo se găsesc târătoare, cărora nu este număr, vietăți mici și mari. Acolo corăbiile umblă; balaurul acesta pe care l-ai zidit, ca să se joace în ea» (Ps 104, 25-26). Autorul amintește că nu trebuie să existe teamă în privința monștrilor marini pentru că și ei sunt creaturi divine și, deci, sunt buni.

forțată și lipsă de comuniune și comunicare. Ar putea părea că facerea animalelor ar fi o primă și aparent nereușită tentativă a lui Dumnezeu de a umple singurătatea omului. În realitate, nu e așa. Autorul vrea să afirme clar atât diferența de substanță între animal și om, cât și superioritatea acestuia din urmă, fiindcă el este cel care dă nume animalelor. În mentalitatea biblică, cel superior este cel care impune numele. Textul afirmă și decalajul insurmontabil dintre așteptările din partea omului și posibilul răspuns al animalelor; acestea îi stau alături, îi țin companie, fără însă a-i umple singurătatea. Va fi necesar un alt interlocutor, care va fi femeia. Oricum, animalele sunt creaturi ale Domnului, de fapt, proprietăți ale sale, și ele pot beneficia de solitudinea sa paternă (cf. Ps 36, 7), îi sunt supuse și trebuie să-l laude (cf. Ps 148, 7.10). În unele cazuri devin instrumente prin intermediul cărora Dumnezeu își manifestă judecata¹⁵⁷. Nu lipsesc situațiile în care animalele întruchipează puteri politice și agresive (cf. Is 27, 1; Ez 29, 3; Dan 7, 3-8).

În general, Biblia propune o imagine pozitivă a animalelor, creaturi ale lui Dumnezeu și proprietăți ale sale. După această prezentare generală, să observăm mai de aproape principalele animale amintite în Apocalipsă.

¹⁵⁷ Dt 32, 24b: «Voi trimite asupra lor dinții fiarelor, veninul târâtoarelor din pulbere voi trimite»; Ier 15, 3: «Voi trimite asupra lor patru feluri de pedepse, zice Domnul: sabia, ca să-i taie, câinii, ca să-i sfășie, păsările cerului și fiarele câmpului, ca să-i piardă».

Simbolismul animalelor

Să explicăm semnificația, și mai ales simbolismul, următoarelor animale: calul, leul, vițelul, vulturul, mielul, lăcustele, scorpionii, fiara, balaurul roșu, șarpele.

1. **Calul** – sunt citați patru cai, unul alb, unul roșu ca focul, unul negru și unul verde (cf. Ap 6, 2.4.5-6.7-8; 19, 1.11)

Ca animal domestic, calul este cunoscut triburilor nomade din zona de est a mării Caspice, de către hitiți, de exemplu, care îl folosiseră în războaiele lor încă din 2000 î.H.¹⁵⁸. Îl întâlnim pentru prima dată în Biblie în Fac 47, 17: «Și au adus ei la Iosif vitele lor și le-a dat Iosif pâine pe cai...», în contextul schimbului de animalele cu pâine. În Ieș 14, 9 se vorbește despre caii egiptenilor: «Și au alergat după ei Egiptenii cu toți caii și carele lui Faraon...». În cartea lui Iosua (cf. 11, 6-9), în timpul cuceririi Nordului și a victoriei de la Merom, este transmisă o poruncă a lui Dumnezeu care pare să excomunică carele și caii: «cailor lor să le tai vinele picioarelor, iar carele să le arzi cu foc» (v. 6c). Textul pare să sugereze inutilitatea cailor în război, fiindcă

¹⁵⁸ Cf. Bartoli L., *Cavallo*, în *La chiave per la Comprensione del simbolismo e dei segni nel sacro*, Lint, Trieste 1982, 193-194; Lurker M., *Cavallo*, în *Dizionario delle immagini e dei Simboli Biblici*, Cinisello Balsamo (MI) 1990, 42-43; Cocagnac M., *Simbolurile biblice. Lexic teologic*, Humanitas, București 1997, 167-74; Dow J.L., *Cavallo*, în *Dizionario della Bibbia*, Garzanti, Milano 1993, 67; Mircea I., *Cal*, în *Dicționar al Noului Testament (A-Z)*, Institutul Biblic și de Misiune, București 1995, 76-77; Cansdale G.S., *Animalele din Biblie*, în Douglas J.D., et. Coll., *Dicționar Biblic*, Cartea Creștină, Oradea 1995, 39.

Dumnezeu luptă pentru Israel și ajutorul divin nu va lipsi niciodată. În gândirea teologică și simbolică a profetului Ioil, calul simbolizează intervenția lui Dumnezeu, ca foc ce se aprinde și ca manifestare a mâniei lui Dumnezeu (cf. Il 2, 3-5). Pentru profetul Zaharia, calul și cavalerul îi simbolizează pe îngerii lui Dumnezeu, puteri angelice care cercetează lumea, peste abisul primordial (cf. Zah 1, 7-11). Nu lipsește, însă, în literatura profetică nici simbolistica negativă a calului, a cărui implicare, mai ales în război, pare să contribuie la a micșora sau a anula încrederea în Dumnezeu, făcând să fie uitată alianța cu El¹⁵⁹. A renunța la cai, pentru Israel, era un semn al abandonării magiei și idolatriei și, în sens pozitiv, semn al unei convertiri sincere la Dumnezeu¹⁶⁰.

Scurtul comentariu ne permite să înțelegem mai bine simbolistica pe care o are calul în Apocalipsă. În cap. 6, în contextul deschiderii primului dintre cele patru sigilii, vom întâlni viziunea cailor și a cavalerilor.

«Și m-am uitat și iată un cal alb și cel care ședea pe el avea un arc; și i s-a dat lui cunună și a pornit ca un biruitor ca să biruiască» (Ap 6, 2):

¹⁵⁹ «Vai de cei ce se coboară în Egipt după ajutor și se bizuie pe caii lor [...] Egipteanul este om, nu Dumnezeu, caii lui sunt carne și nu spirit» (Is 31, 1.3).

¹⁶⁰ «Și în ziua aceea, zice Domnul, voi nimici caii tăi din mijlocul tău și toate carele tale le voi distruge» (Mih 5, 9).

Calul nu are valoare prin el însuși, ci capătă semnificație doar alături de cavalerul care-l încalcă. Să vedem mai întâi calul alb, o culoare care amintește de puritatea și transcendența divină, «simbol al vieții și al învierii»¹⁶¹. Chiar dacă apare într-un context negativ, figura cavalerului care îl călărește ajută la a înțelege că, în istorie, se asistă la triumful lui Hristos. El este cavalerul, simbol «al manifestărilor venirii glorioase a Regelui regilor»¹⁶². Interpretarea cristologică află confirmare ulterior: «Și am văzut cerul deschis și iată un cal alb, și Cel ce ședea pe el se numește Credincios și Adevărat și judecă și se războiește întru dreptate» (19, 11). Cavalerul dispune de arme puternice, arcul și săgeata¹⁶³, cu care va învinge răul și moartea. Natura umană, grație lui Hristos, va fi destinată victoriei definitive.

«Și a ieșit alt cal, roșu ca focul; și celui ce ședea pe el i s-a dat să ia pacea de pe pământ, ca oamenii să se junghie între ei; și o sabie mare i s-a dat» (Ap 6, 4)

¹⁶¹ Doglio C., *Apocalisse di Giovanni*, în *La Bibbia*, Piemme, casale Monferrato (AL) 1996², 3091.

¹⁶² BONSIRVEN, 150.

¹⁶³ Aceste arme ar putea aminti de un fapt istoric. În imperiul roman era răspândită faima armatei parților, având un grup extraordinar de cavaleri foarte abili în manevrarea arcului și a săgeților, în călărirea cailor foarte rapizi, fiind chiar capabili să lovească ținta întorși cu spatele. Parții erau dușmanii veșnici și invincibili ai romanilor, niciodată cuceriți de Roma, ba chiar unicii care au reușit să câștige de mai multe ori în dispute crunte. Cf. WIKENHAUSER, 87; MAGGIONI, 61.

Această culoare, roșu ca focul, simbolizează forța sanguină, după cum arată acțiunea cavalerului care face să dispară pacea și începe o crudă crimă. Lui îi este încredințată o sabie mare, obișnuitul simbol al distrugerii și al morții¹⁶⁴. De observat, totuși, că această forță negativă rămâne sub controlul lui Dumnezeu.

«Și când a deschis pecetea a treia, am auzit pe a treia ființă, zicând: Vino și vezi. Și m-am uitat și iată un cal negru și cel care ședea pe el avea un cântar în mâna lui. Și am auzit, în mijlocul celor patru ființe, ca un glas care zicea: Măsura de grâu un dinar, și trei măsuri de orz un dinar. Dar de untdelemn și de vin să nu te atingi» (Ap 6, 5-6)

Culoarea neagră este simbol al nenorocirii și al doliului. Cel care călărește calul negru este prezentat cu un cântar, simbol al justiției, dar și al foamei: «Alimentele sunt raționalizate, prețurile urcă vertiginos, bunurile de primă necesitate sunt utilizate cumpătat. Este penurie, foamete: o gravă plagă dintotdeauna, pentru întreaga omenire»¹⁶⁵. Măsurile de grâu, orz, vin și ulei (cf. 6, 6) pot simboliza și o situație de nedreptate.

«Și când a deschis pecetea a patra, am auzit glasul ființei a patra, zicând: Vino și vezi. Și m-am uitat și iată un cal

¹⁶⁴ Dumnezeu, de asemenea, își amenință dușmanii cu sabia sa care se îmbăta de sângele lor (cf. Is 34, 5; Ez 21, 8); și în Enoch (19, 12; 90, 19, 34) găsim perioada sabiei.

¹⁶⁵ Doglio C., *Apocalisse di Giovanni*, 3092.

galben-vânăt și numele celui ce ședea pe el era: Moartea; și iadul se ținea după el; și li s-a dat lor putere peste a patra parte a pământului, ca să ucidă cu sabie și cu foamete, și cu moarte și cu fiarele de pe pământ» (Ap 6, 7-8)

Culoarea verde sau galben-verzui a calului amintește de cea a cadavrelor în descompunere. De aceea, cavalerul poartă numele de Moarte, este legat de lumea subpământeană, *infern* sau ebraicul *sheol* (cf. Ps 49, 15-16; Os 13, 14), și are puterea de a lovi un sfert din pământ. Sunt prezentate ca elemente de exterminare: sabia, foametea, ciuma, fiarele de pe pământ¹⁶⁶, dintre care primele două sunt imputabile omului. Comentează C. Doglio: «În acest al patrulea cal, Ioan a sintetizat puterile răspândite ale morții (cf. Ez 14, 21) care domină și lovesc omenirea: însă, forța lor este supusă lui Dumnezeu și, simbolic, lovește doar un sfert din pământ»¹⁶⁷.

2. **Leul** (cf. Ap 4, 7a: «*Și ființa cea dintâi era asemenea leului*»; 5, 5b: «*Nu plânge. Iată, a biruit leul din seminția lui Iuda, rădăcina lui David, ca să deschidă cartea și cele șapte pecetei ale ei*»)

Vițelul (cf. Ap 4, 7b: «*A doua ființă asemenea vițelului*»)

Vulturul (cf. Ap 4, 7d: «*A patra ființă era asemenea vulturului care zboară*»; 8, 13: «*Și am*

¹⁶⁶ Cf. Ier 14, 12; 15, 3; Ez 5, 12-17; 14, 21; 33-27.

¹⁶⁷ *Apocalisse di Giovanni*, 3092.

văzut și am auzit un vultur, care zbura spre înaltul cerului și striga cu glas mare: Vai, vai, vai celor ce locuiesc pe pământ, din pricina celorlalte glasuri ale trâmbiței celor trei îngeri, care sunt gata să trâmbițeze!»

Leul este un animal foarte cunoscut în Vechiul Testament, menționat de circa 130 de ori în Biblie, indicat adesea ca simbol al forței. Poate avea semnificație negativă sau pozitivă¹⁶⁸. Un exemplu negativ sunt regii Asiriei și ai Babiloniei în raport cu Israel: «Fost-a Israel ca o oaie pierdută și gonită de lei: mai întâi împăratul Asiriei a mâncat-o, apoi Nabucodonosor, împăratul Babilonului, i-a zdrobit oasele» (Ier 50, 17). În sens pozitiv, simbolizează pe Dumnezeu care păzește Ierusalimul: «Precum leul și puiul de leu răcnesc asupra prăzii [...]. Așa Domnul Savaot va ocroti Ierusalimul» (Is 31, 4-5), sau care face dreptate: «Batjocura, sudalma este partea celor trufași și pedeapsa ca leul va pândi asupra lor» (Sir 27, 28).

Și Noul Testament cunoaște imaginea leului, folosită în sens negativ. Scrie Paul: «Dar Domnul mi-a stat într-ajutor și m-a întărit, pentru ca, prin mine, Evanghelia să fie pe deplin vestită și s-o audă toate neamurile; iar eu am fost izbăvit din gura leului» (2 Tim 4, 17). Citim în Prima Scrisoare a lui Petru: «Fiți treji, privegheați.

¹⁶⁸ Cf. Lurker M., *Leone*, în *Dizionario delle immagini e dei Simboli Biblici*, 108-109; Cocagnac M., *Simbolurile Biblice*, 181-183.

Potrivnicul vostru, diavolul, umblă, răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită» (1 Pt 5, 8).

Vițelul, bovină tânără, este citat în literatura biblică cu referire la hrană și la cult. Numeroase texte amintesc de folosirea sa în cadrul cultului, de exemplu, cu ocazia alianței, când animalele erau ucise pentru procurarea sângelui cu care să se stropească părțile contractante (cf. Ieș 24, 3-8). Folosirea în alimentație este documentată, printre altele, în parabola lui Luca 15, 23-24, când fiul pocăit se reîntoarce acasă și tatăl poruncește să se omoare vițelul cel gras pentru a sărbători revenirea fiului risipitor.

Vulturul, pasăre considerată regina zburătoarelor, este puternic, simbol al forței, al rezistenței, al agilității și speranței în Domnul. Semnalăm câteva dintre numeroasele texte: «Dar cei ce nădăjduiesc întru Domnul vor înnoi puterea lor, le vor crește aripi ca ale vulturului» (Is 40, 31a)¹⁶⁹. Grija pentru cuibul și puii săi exprimă solitudinea lui Dumnezeu pentru poporul său (cf. Dt 32, 11). În Psalmi este citat pentru a exprima renașterea omului¹⁷⁰.

În Apocalipsă apare pentru prima dată în capitolul patru. Ezechiel, cel mai baroc dintre profeți, relatează în

¹⁶⁹ Cf. Lurker M., *Aquila*, în *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, 17; Cocagnac M., *Simboluri biblice. Lexic teologic*, 180-181.

¹⁷⁰ Ps 103, 5: «Să umple de bunătați bătrânețea ta; înnoi-se-vor ca ale vulturului tinerețile tale».

viziunea inițială a cărții sale că a văzut patru ființe care au, în același timp, «aspect de om, apoi de leu la dreapta, aspect de taur la stânga iar la spate chip de vultur» (Ez 1, 10). Aceste creaturi misterioase și monstruoase în același timp, probabil copiate din cultura asiro-babiloniană¹⁷¹, sunt reluate și simplificate în Ap 4, 7-8, care atribuie fiecărei ființe doar un aspect.

Pornind de la acest fapt biblic, Irineu, pentru prima dată, atribuie simboluri celor patru evangheliști¹⁷², cu referire la începutul Evangheliei. Leul simbolizează puterea regală a Cuvântului divin, descrisă în prologul lui Ioan; taurul este un animal destinat sacrificiului și se pretează a-l reprezenta pe Luca, cel care își începe povestirea cu o scenă de cult în templu; chipul de om i se atribuie lui Matei, care propune ca primă pagină genealogia lui Isus, semn al înrădăcinării sale în familia umană; vulturul care vine din înalt la fel ca Spiritul Sfânt, îi este atribuit lui Marcu, cel care începe cu botezul lui Isus.

Iconografia comună, pornind de la Ieronim¹⁷³ și de la Grigore cel Mare¹⁷⁴, schimbă simbolistica pentru Ioan și Marcu. Vulturul îi este atribuit lui Ioan deoarece, prin prologul său, se ridică la înălțimi teologice nu ușor de atins, la fel ca vulturul care este o pasăre care își face cuibul

¹⁷¹ În Asiria și Babilonia găsim acele *karibu*, statui care împodobeau și păzeau templele și palatele. Aveau cap de om, trup de leu, picioare de taur și aripi de vultur, cf. LOHSE, 72,75.

¹⁷² *Adv. haer.*, III, 11,8.

¹⁷³ *In Ezech* I, 1.

¹⁷⁴ *In Ezech* III, 1 și IV 1s.

pe culmi inaccesibile. Marcu este simbolizat de leu, atât pentru că își deschide evanghelia cu scena deșertului, cândva invadat de lei, cât și pentru că, în deșert, vocea lui Ioan răsună la fel de puternică precum cea a unui leu.

Simbolistica este deci biblică, nu atribuirea sa. Aceasta nu are vreo valoare absolută și fiecare este liber să o accepte sau nu. Este vorba, totuși, de o interpretare foarte veche care a marcat istoria artei occidentale (mai puțin pe cea bizantină), mai ales începând cu Evul Mediu. Va fi dificil de găsit azi vreo biserică lipsită de aceste simboluri¹⁷⁵.

3. **Mielul** (cf. Ap 5, 6.8-12.13b; 6, 1.17; 7, 9.10.14.17; 8, 1; 12, 11; 13, 8; 14, 1.4; 17, 14; 19, 7.9; 21, 22-23.27; 22, 1.3)

Mielul¹⁷⁶ este animalul cel mai citat și mai reprezentativ al Apocalipsei. Acesta are un amplu fond simbolic și o amplă utilizare deja din Vechiul Testament. Simbolizează simplitatea, răbdarea, blândețea, docilitatea, duiosia (cf. Ier 11, 19), puritatea (cf. Is 53, 7). Dependența sa față de păstor (cf. Num 27, 17; Is 40, 11) îl face imagine a omului pios care trăiește intens raportul său cu Dumnezeu. Este animalul de sacrificiu preferat, caracteristic unui popor nomad. Îl regăsim în ritualul Paștilor (cf. Ieș 12). Mielul de

¹⁷⁵ În basilica Sf. Petru din Vatican, se regăsește în medalioanele celor patru pilaștri din jurul altarului mărturisirii.

¹⁷⁶ Cf. Lurker M., *Agnello e ariete*, în *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, 6-8.

sacrificiu al Vechiului Testament prefigura sacrificiul unic al mielului din Noul Testament, Isus Hristos, mielul fără pată, fără păcat, care, cu puterea sa, depășește sacrificiile antice (cf. Evr 9, 14) și, cu sângele Său, oferă viață poporului nou (cf. 1 Pt 2, 9).

Mielul este personajul „zoomorfic” central al Apocalipsei, ba chiar cuvântul cheie pentru interpretarea mesajului întregii cărți¹⁷⁷. Identificat cu Hristos, este descris ca jertfit și în picioare (cf. Ap 5, 6; Is 53, 7), aluzie la moartea sa prin sacrificiu și la înviere, ca o prefigurare a rolului său de Mântuitor și Răscumpărător al lumii. De aceea, este unicul care poate deschide sigiliile cărții. Cu el, istoria încetează să mai fie o enigmă și devine explicația iubirii divine. În sângele său, martirii își spală veșmintele, redându-le puritatea și vor fi conduși la izvoarele vieții (cf. Ap 7, 14-17). Cu El, jertfit, dar acum înviat, stau cei 144.000¹⁷⁸, care poartă pe frunte numele lui Hristos și al Tatălui (cf. Ap 14, 1). Sunt toți cei care și-au păstrat credința în Dumnezeu până la sfârșit, și în istorie, au stat

¹⁷⁷ Este folosit de 29 de ori, dintre care de 28 pentru Isus. Prima prezentare se găsește la 5, 6-8.

¹⁷⁸ Este interesantă opinia lui Gianni U. cu privire la cei 144.000: «Este vorba despre persoane care, atât în ambianța Vechiului Testament, simbolizată adesea în Apocalipsă prin cele douăsprezece triburi ale lui Israel, cât și în Noul Testament, simbolizat de cei doisprezece Apostoli și de Miel, sunt implicate în permanență să își aducă o contribuție particulară la înaintarea pe drumul mântuirii. Reintră astfel în acea dimensiune superumană a istoriei noastre, determinată de prezența puterii lui Hristos», *Apocalisse – Una assemblea liturgica interpreta la storia*, Queriniana, Brescia 1990⁶, 111.

mereu de partea lui Dumnezeu și a Hristosului său. La finalul cărții se vorbește despre Ierusalim (poporul celor mântuiți) (cf. Ap 19, 7-8) care: «este condusă ca o mireasă spre domnul său [...] mireasa Mielului este înveșmântată în pânză albă simplă [...] veșmintele de pânză sunt faptele bune ale sfinților, în opoziție cu faptele rușinoase ale orașului profan. Acel veșmânt a fost dat miresei lui Dumnezeu, pentru ca sfinții, ascultând voința sa, să facă ceea ce este drept»¹⁷⁹.

4. **Lăcustele** (cf. Ap 9, 3.7: «*Și din fum au ieșit lăcuste pe pământ și li s-a dat lor putere precum au putere scorpionele pământului. Iar înfățișarea lăcustelor era asemenea unor cai pregătiți de război. Pe capete aveau cununii ca de aur, și fețele lor erau ca niște fețe de oameni*»)

Lăcusta, sau coșășul, este o insectă ortopteră. În literatura veterotestamentară este prezentată ca instrument al distrugerii. Citim în povestirea plăgilor din Egipt: «Și au năvălit ele în tot pământul Egiptului, s-au așezat în toate ținuturile Egiptului mulțime multă; asemenea lăcuste n-au mai fost și nu vor mai fi. Și au acoperit ele toată țara, cât nu se mai vedea pământul; și au mâncat toată iarba pământului și toate roadele pomilor, care nu fuseseră stricate de grindină; și n-a rămas nici un fir de verdeață, nici în arbori, nici în iarba câmpului în tot pământul

¹⁷⁹ LOHSE, 173.

Egiptului» (Ieș 10, 14-15)¹⁸⁰. Invazia lor era un coșmar cumplit, fiindcă însemna distrugerea totală a recoltei și a vegetației, provocând sărăcie și foamete. Prezența lor are mereu conotație negativă, căpătând, din când în când, un aspect particular. În Il 1, 2-2, 17, simbolizează dezastrul escatologic, preludiu al teofaniei și al judecății lui Dumnezeu. Alteori simbolizează armata distrugătoare, calamități dezastruoase¹⁸¹ și pedepse ale lui Dumnezeu¹⁸². Dincolo de semnificația simbolică, erau considerate printre animalele pure și deci puteau fi mâncate de izraeliți: «Din acestea să mâncați următoarele: lăcusta și soiurile ei...» (Lev 11, 22). Și azi, în unele părți ale lumii, constituie hrana celor săraci, cum erau cândva pentru Ioan Botezătorul, despre care vorbesc Mt 3, 4 și Mc 1, 6.

În textul nostru, termenul este folosit în sens metaforic și are valoare negativă. Lăcustele sunt spirite malefice care au puterea de a face rău oamenilor, de a-i face să sufere, de a inocula venin dureros și mortal precum scorpionii pământului (9, 3): «Aceste ființe simbolice nu au puterea de a ucide, ci pe aceea de a chinui și de a aduce suferință, până într-acolo încât oamenii, loviți de o

¹⁸⁰ Cf. Bartoli L., *Cavalletta*, în *La chiave per la Comprensione del simbolismo e dei segni nel sacro*, 106; Dow J.L., *Locusta*, în *Dizionario della Bibbia*, 229. În episodul Ieșirii se vorbește despre înăsprirea inimii Faraonului, în fragmentul nostru este prezentată o lume care are inima înăsprită și nu acceptă convertirea, preferând păcatul și depărtarea de Dumnezeu.

¹⁸¹ Cf. Il 2, 3.7-9; Prov 30, 27; Jud 6, 5; Ier 43, 23;46, 23.

¹⁸² Cf. Dt 28, 38; 2 Cr 7, 13; Am 4, 9; 7, 1.

asemenea putere demonică, preferă moartea. Acest chin, totuși, permis de Dumnezeu („a fost permis”), este limitat în timp („cinci luni”)¹⁸³.

Limitarea puterii acestor creaturi este semn că răul nu are putere absolută. Situația periculoasă și amenințătoare nu va fi legată doar de acest moment în istorie, ci se va repeta în toată istoria umanității. Valențele teologice oferite de Apocalipsă ne dau posibilitatea de a interpreta istoria cu speranță, ba chiar cu siguranța că forțele răului au putere limitată.

5. **Scorpionii pământului** (cf. Ap 9, 3.5.10: «*Și din fum au ieșit lăcuste pe pământ și li s-a dat lor putere precum au putere scorpionii pământului. Și nu li s-a dat ca să-i omoare, ci ca să fie chinuiți cinci luni; și chinul lor este la fel cu chinul provocat de scorpion, când a înțepat pe om. Și aveau cozi cu bolduri asemenea scorpionilor; și puterea lor e în cozile lor, ca să vatăme pe oameni timp de cinci luni*»)

Imaginea acestor animale nu este plăcută, ba din contră, sperie. Cu cleștii lor și cu cozile înveninate, au devenit simbolul forțelor obscure și al morții¹⁸⁴. Sunt animale nocturne, trăiesc mai ales în deșert, ziua stau ascunși sub pietre și în găuri, ieșind noaptea la vânătoare de insecte sau

¹⁸³ Doglio C., *Apocalisse di Giovanni*, 3097.

¹⁸⁴ Cf. Lurker M. (ingrijit de), *Scorpione*, în *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, 186-187.

alte mici viețuitoare. Pentru evrei, scorpionul era un animal temut: «Dinții fiarelor și scorpionilor, șerpii și sabia răzbunătoare sunt ca să piardă pe cei necredincioși» (Sir 39, 36). În alte cazuri îi simbolizează pe dușmani, de care profetul nu trebuie să se teamă fiindcă este protejat de Dumnezeu care îl asigură: «Dar tu, fiul omului, să nu te temi de ei și de cuvintele lor să nu te sperii, deși ei vor fi pentru tine spini și ciulini, și ai să trăiești între ei, ca între scorpioni; să nu te temi de cuvintele lor și de fața lor să nu te sperii, deși sunt un neam îndărătnic» (Ez 2, 6).

Isus, folosind un proverb palestinian, oferă celor 72 de discipoli o putere în măsură să depășească aspectele negative, reprezentate și de acest tip de animale: «Iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii, și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma» (Lc 10,19)¹⁸⁵.

În contextul Apocalipsei și mai precis al celei de-a cincea trâmbițe, când îngerul deschide Abisul din care iese fumul ce întunecă soarele și vatămă aerul, scorpionii se arată ca niște miniștri ai răului care chinuie oamenii¹⁸⁶, mai ales pe cei necredincioși, adică pe cei care nu poartă pecetea divină. Nu produc o suferință mortală, totuși

¹⁸⁵ Cf. și Lc 11, 12, unde Isus realizează antiteza viață (ou) și moarte (scorpion).

¹⁸⁶ «Au un regu care nu e nimeni altul decât îngerul Abisului, identic poate cu îngerul gheenei și care în ebraică se numește *Abaddon* (distrugere), denumire pentru lăcașul morților și pentru gheena; în greacă se numește *Apollyon* (distrugător), care este poate o aluzie la Apollo, arcașul cu săgeți teribile», BONSIRVEN, 177.

teribilă, fiindcă e continuă, până acolo încât face de dorit moartea¹⁸⁷.

6. **Fiara** (cf. Ap 11, 7; 13, 1-2.3b.4.5.11-18; 14, 9.11; 16, 13; 17, 3.6.8.11.15.17; 19, 19-20; 20, 4.10)

Cele două fiare care domină cap. 13, și care se succed una alteia, sunt simbolul materializării răului în lume, sunt o emanație istorică a Satanei și acționează pe diferite planuri. Prima fiară simbolizează Statul¹⁸⁸ care capătă puteri divine¹⁸⁹ și cea de-a doua simbolizează toate forțele și

¹⁸⁷ WIKENHAUSER, 110-111.

¹⁸⁸ Simbolistica primei bestii este dezvăluită în Ap 17, 8-14: «Fiara pe care ai văzut-o era și nu este și va să se ridice din adânc și să meargă spre pieire. Și se vor mira cei ce locuiesc pe pământ ale căror nume nu sunt scrise de la întemeierea lumii în cartea vieții, văzând pe fiară că era și nu este, dar se va arăta. Aici trebuie minte care are înțelepciune. Cele șapte capete sunt șapte munți deasupra cărora șede femeia. Dar sunt și șapte împărați: cinci au căzut, unul mai este, celălalt încă nu a venit, iar când va veni are de stat puțină vreme. Și fiara care era și nu mai este - este al optulea împărat și este dintre cei șapte și merge spre pieire. Și cele zece coarne pe care le-ai văzut sunt zece împărați, care încă n-au luat împărăția, dar care vor lua stăpânire de împărați, un ceas, împreună cu fiara. Aceștia au un singur cuget și puterea și stăpânirea lor o dau fiarei. Ei vor porni război împotriva Mielului, dar Mielul îi va birui, pentru că este Domnul domnilor și Împăratul împăraților și vor birui și cei împreună cu El - chemați și aleși și credincioși». Prima fiară sintetizează alegoria puterilor acestei lumi și a tuturor acelor care vor să-l înfrunte pe Hristos-Mielul și pe cei care-l urmează (cf. 1 Cor 2, 8; 15, 24; Col 2, 15).

¹⁸⁹ Comentează LOHSE, 135-136: «Această fiară reprezintă deci, fără îndoială, forța universală, *imperium Romanum*, care îmbrățișează toată lumea și al cărei cap este Cezarul, căruia toți trebuie să-i acorde onoruri divine [...]. Vizionarul nu intenționează să prezinte orice Stat drept satanic: el vorbește de cadrul unei situații concrete și se opune pretențiilor unui Stat, care nu doar așteaptă de la supușii săi ascultarea legilor și ordinelor

structurile negative, inclusiv pe falșii profeți, care oferă sprijin primei bestii prin diferite mijloace. Prima fiară iese din mare¹⁹⁰, simbol al haosului primordial și al abisului asupra cărora Creatorul a intervenit pentru a stabili ordinea¹⁹¹. Marea poate fi considerată locul prin excelență sau ascunzătoarea unde se întăresc forțele răului. Este prezentată având aceleași caracteristici ca balaurul, semn că există o legătură profundă între aceste două realități (cf. Ap 12, 3). Fiara pare să fie o sinteză a mesajului transmis de profetul Daniel (7, 3-8), în care cele patru bestii reprezintă imperiile babilonian, med, persan și grec. Ca instrument al balaurului, fiara reprezintă forța păgână – în acea vreme imperiul roman – simbol universal al puterii persecutoare care vrea să aibă pentru sine titlurile și autoritatea care, în mod normal, aparțin doar lui Dumnezeu și, de-a lungul istoriei, orice imperiu necredincios care se găsea în contradicție cu opera lui Dumnezeu (cf. Ap 17, 3.7-12)¹⁹². Fiara îl blestemă pe Dumnezeu, casa lui și pe toți cei care îi sunt credincioși, locuitori atât ai cerului cât și de pe pământ. Este un mod particular de a-și exprima autoritatea, proliferând blasfemie într-un timp limitat – patruzeci și două de luni sau trei ani și jumătate sau 1260 de zile – perioadă încărcată de simbol deoarece amintește de timpul

din partea autorităților, ci solicită de asemenea să i se aducă onoruri divine suveranului».

¹⁹⁰ Deja Ap 11, 7 vorbea anticipat despre această fiară care era gată să sară din abis. Tema va fi reluată în Ap 17, 8.

¹⁹¹ Cf. Fac 1, 2; Ps 74, 13-14; 89, 10-11.

¹⁹² Cf. GIBLIN, 99.

încercării escatologice care este de asemenea timpul misiunii Bisericii pe pământ. Pentru a nu fi copleșiți, creștinii vor trebui să reziste în timpul persecuției. Prin răbdarea și speranța lor vor da mărturie lui Hristos, care, prin moartea sa și prin înviere, l-a înfrânt pe Satana și puterea sa.

Cea de-a doua bestie urcă din pământ (cf. Ap 13, 11-18), care este locul istoriei și, de asemenea, spațiul în care se manifestă puterea sa. Are numai două coarne, precum Mielul¹⁹³, cu intenția de a-i înșela pe oameni¹⁹⁴. Dintre sarcinile sale malefice amintim pe cea de a seduce oamenii, ducându-i la pierzanie, pe cea de a nu recunoaște adevărul și de a promova minciuna, pe cea de a face să fie adorată prima bestie (cf. Ap 13, 15), pe cea de a face «mari minuni» (13, 13) cu intenția de a înșela. Face în așa fel încât toți «să primească un semn pe mâna dreaptă sau pe frunte» (Ap 13, 16), semn distinctiv al celor care refuză să adore

¹⁹³ Comentează Biguzzi G.: «Pentru a părea profet, va îmbrăca veșmintele lui Hristos-Mielul, dar, în realitate, va fi și ea complice Balaurului [...]. Fiara-pământului se pune cu amabilitate în serviciul Fiarei-mării fiindcă face pământul și pe locuitorii lui să o adore (v. 12), apelând chiar și la minuni precum cea de a face să coboare foc din cer (v. 13), făcând să se construiască un simulacru al primei Fiare (v. 14), și apoi încă făcând din aceasta o statuie vie și vorbitoare (v. 15a). Felul în care acționează falsul profet se explică nu doar în cadrul propagandei, ci și în cel al „persecuției”: imprimă chiar o marcă pe mâna dreapta sau pe fruntea adepților (v. 16) excluzând cumpărarea sau vinderea, deci fervoarea unei activități citadine și posibilitatea unei vieți demne, celor care nu acceptă însemnul și venerarea Fiarei (v. 17), și chiar trimite la moarte pe cei care nu adoră Fiara-mării și statuia sa (v. 15b)», în *Dall'Apocalisse di Giovanni. La prima presentatione della Bestia in Ap 13*, în Ghiberti G. (ed.), *Opera Giovannea, Logos*, VII, Elle Di Ci, Leumann (TO) 2008, 419.

¹⁹⁴ Cf. MAGGIONI, 127.

pe Dumnezeu și preferă cultul idolilor¹⁹⁵. Printre acestea iese în evidență cultul imperial. Cine refuză, va suferi consecințe grave, va fi marginalizat de societate, va fi ruinat din punct de vedere economic și va sfârși prin a fi condamnat¹⁹⁶.

În Ap 13, 18, autorul, folosindu-se de *gematrie*, un procedeu care constă în echivalarea literelor alfabetului cu numere, identifică numele fiarei cu un număr care, așa cum am mai spus, echivalează cu împăratul Nero¹⁹⁷. Sub domnia lui s-a stârnit o violentă persecuție, căreia i-au căzut victime și apostolii Petru și Paul.

Autorul merge dincolo de posibila identificare istorică și în acel număr/nume, sunt plasate toate situațiile care, în diferite epoci, devin manifestări ale Anticristului care se folosește de emisarii săi pentru a-i lovi pe cei care cred în Hristos.

7. **Balaurul roșu** (cf. Ap 12, 3.4.7.9.13; 13, 2b.4; 16, 13; 20, 2)

Balaurul, ființă monstruoasă și înspăimântătoare, este simbol al războiului, al crimei, al distrugerii și al ostilității

¹⁹⁵ Comentează PRIGENT, 423: «Este vorba despre un semn religios, care corespunde, în mod antitetic, sigiliului cu care Dumnezeu își însemnează credincioșii, arătând în acest fel că îi aparțin și că sunt sub protecția sa».

¹⁹⁶ Cf. LOHSE, 142.

¹⁹⁷ Nero Caesar, scris cu caractere ebraice și fără vocale, dă NRON QSR. Dând fiecărei litere echivalentul numeric, se obține șirul 50+200+6+50+100+60+200, al cărei sumă este tocmai 666.

față de Dumnezeu¹⁹⁸. Adesea este prezentat ca o reptilă enormă, provenind din mare, despre el vorbește și Vechiul Testament¹⁹⁹.

Apare pentru prima dată în cap. 12, în contextul viziunii femeii și în opoziție cu ea. Plasarea sa în cer (cf. 12, 3) îi indică originea neumană. Descrierea sa cuprinde caracteristici care ne dezvăluie identitatea sa plină de particularități: este mare, dotat cu forță nemăsurată și teribilă, imagine a maximei expresii a răului²⁰⁰; este roșu, culoare deja întâlnită în 6, 4, cu referire la unul dintre cai, pentru a indica războiul, sentimentul urii și al tergiversării. Cele șapte capete indică o mare vitalitate și o enormă forță malefică, «expresia maximă a forței ostile lui Dumnezeu»²⁰¹; cele zece coarne indică puterea sa imensă, cornul fiind simbol al forței; cele șapte coroane indică puterea suverană. Balaurul își manifestă forța demonică în istorie făcând să cadă pe pământ o treime dintre stelele cerului (cf. 12, 4a), cu intenția de a smulge credincioșii din devoțiunea lor față de Hristos. Stă înaintea femeii «pentru ca să înghită copilul, când se va naște» (12, 4b), cu intenția

¹⁹⁸ Ebraicul *tannin*, foarte apropiat de cuvântul *tan*, care vrea să spună șacal, animal care, pentru urletul său, a devenit vocea funestă sau sinistră a deșertului, simbol al solitudinii, al disperării și al apropierii de moarte (cf. Ps 43, 21).

¹⁹⁹ Cf. Iov 7, 12; Ez 29, 3-6; Ps 74, 13s; 91, 13.

²⁰⁰ «Cu puterea ta ai despărțit marea, ai crăpat capul balaurilor pe ape» (Ps 74, 13), unde imaginea intervenției lui Dumnezeu în favoarea poporului său la trecerea Mării Roșii este descrisă ca o victorie asupra balaurului.

²⁰¹ WIKENHAUSER, 134.

clară de a-l sustrage pe Hristos comunității creștine și deci, de a distruge însăși comunitatea.

În antiteză cu forța malefică, îl găsim pe Mihail cu îngerii săi (cf. 12, 7), care învinge balaurul și îl aruncă pe pământ. Acțiunea lui Mihail, protectorul prin tradiție al poporului lui Israel (cf. Dan 10, 12-21; 12, 1), demonstrează că binele învinge răul. Balaurul este cu claritate identificat în 12, 9: «El poartă numele ebraico-aramaic de Satana care în greacă este redat prin *diabolos* = Diavol. El încearcă să seducă întreg pământul, adică pe toți oamenii și să-i depărteze de ascultarea față de Dumnezeu. Această acumulare de nume satanice revelează întreaga răutate a balaurului. Cu atât mai mare este bucuria înfrângerii acestui dușman al pământului»²⁰².

După ce s-a înfuriat împotriva femeii, se oprește pe plaja mării (cf. Ap 12, 17-18), semn că lupta sa va fi continuă împotriva descendenților acesteia, adică împotriva tuturor celor care vor să rămână și să trăiască în credința Domnului Isus.

8. **Șarpele** (cf. Ap 12, 9.14.15.16; 20, 2)

Șarpele își face foarte devreme apariția în Biblie ca «cel mai viclean dintre animalele sălbatice pe care le-a făcut Dumnezeu» (Fac 3, 1). Încă de la început, își manifestă răutatea, deoarece împinge femeia să acționeze împotriva lui Dumnezeu. Se ascunde aici misterul răului, despre care

²⁰² LOHSE, 130.

capitolul trei oferă date esențiale pentru descifrarea sa, fără însă a-i preciza originea exactă.

De ce alegerea șarpelui și nu a unui alt animal sau creatură? Concură diferite motive. Primul aparține experienței comune tuturor oamenilor care simt o repulsie instinctivă față de acest animal, straniu prin felul de a se mișca, fără utilitate pentru om, ba chiar dăunător.

Dincolo de motivul experienței, trebuie să amintim pe cel religios: schimbarea pielii era văzută ca un semn al bunăstării și al vieții continue, și azi este simbol al medicinei și al medicului²⁰³. În contradicție cu aceste credințe, autorul sacru individualizează șarpele ca purtător de moarte, păstrând pentru Dumnezeu capacitatea de a fi unicul dătător de viață.

Există și un motiv literar. În poemul babilonian al lui Ghilgameș (mileniul II î.H.), acest erou se întoarce triumfător dintr-o lungă aventură care îl purtase spre descoperirea plantei vieții și deci a fericirii; se oprește să-și potolească setea la un izvor și, iată, pe furiș, un șarpe se apropie de plantă, o fură și, o dată cu ea, și nemurirea și fericirea oamenilor.

Aceste motive, fără a enumera altele care depășesc legenda²⁰⁴, pot ajuta la înțelegerea alegerii făcute de autorul sacru.

²⁰³ Cf. Lurker M., *Serpente*, în *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, 190.

²⁰⁴ Redăm una dintre aceste legende: «Dintre toate animalele Paradisului, șarpele era, cu siguranță, cel mai cunoscut. După o legendă, doar șarpele

Mai dificil de explicat este faptul că o creatură bună acționează încontra lui Dumnezeu și îi împinge și pe alții să îl urmeze. Fiind creatură divină, nu poate fi decât bună și capitolul doi din Facere o afirmă în diferite moduri. Dacă acum este purtătoare de răutate, acest lucru nu poate fi imputat decât unei alegeri personale negative.

Literatura biblică ulterioară va încerca să lumineze puțin enigma. În cartea Înțelepciunii, la 2, 24, asistăm la o interpretare particulară a Fac 3, unde șarpele este identificat cu diavolul și cu Satana: «Însă moartea a intrat în lume prin invidia diavolului; și o experimentează cei care îi aparțin». Același lucru îl va face și In 8, 44.

vorbea ebraica, în vreme ce toate celelalte animale vorbeau propriile lor limbi. Asemenea omului în multe privințe, șarpele stătea în picioare. Înălțimea sa era egală cu cea a unei cămile. Dacă nu ar fi fost căderea lui Adam și a Evei, o pereche de șerpi, așa se spunea, ar fi fost în măsură să realizeze toate eforturile omului pe pământ. Mai mult, șarpele ar fi aprovizionat pe locuitorii pământului cu aur, argint și pietre prețioase, fiindcă știa locuri ascunse pline de comori. Dar acest rol fericit al șarpelui nu a fost destinat să se realizeze. Invidios pe bucuria pe care primul om o împărțea cu consoarta lui, șarpele complotă pentru a-i cauza moartea lui Adam, pentru a o avea astfel pe Eva doar pentru sine. Când Dumnezeu a început să judece faptele șarpelui, a refuzat să-i asculte apărarea. Pentru că Sfântul, binecuvântat fie El, știa că șarpele era un abil orator și cu siguranță încerca să dea vina pe Satan și pe provocările sale. După ce sentința de condamnare a șarpelui a fost pronunțată, șaptesuteunu îngeri coborâră din cer și îi tăiară mâinile și picioarele și îi despărțiră în două limba. Durerea a fost așa mare încât urlete sale de agonie puteau fi auzite de la un capăt la altul al pământului. De atunci trebuie să se târască pe pântec. Printre alte pedepse a fost hotărât ca șarpele să dispară de pe Pământul Sfânt când întreg Israelul va urma căile Domnului», Podwal M., *Bestiario ebraico. Dalle leggende e dal folclore ebraico un libro di creature favolose*, Giuntina, Firenze 2012, 14.

Mai mult decât să răspundă întrebării filosofice despre originea răului sau să se adapteze la o identificare clară, revelația biblică se preocupă să ofere certitudinea că răul și Satana au fost învinși de bine și se străduiește să ofere indicații precise pentru participarea la această victorie. În Ap 12, 9.14.15.17 asistăm la antagonismul femeie-șarpe, expresie a conflictului dramatic dintre om și forțele demonice. Omul nu ar putea să izbândească singur. Iată, deci, intervenția divină, prin intermediul lui Mihail și al îngerilor săi. Balaurul/șarpele este expulzat din cer și aruncat pe pământ. Este învins nu doar de arhanghelul Mihail, ci și de sângele Mielului și de toți martirii care l-au mărturisit pe Hristos: «Ei l-au învins grație sângelui Mielului și cuvântului mărturiei lor, și nu și-au iubit viața încât s-au sacrificat» (12, 11). Deși învins, este încă activ (cf. 12, 12), mereu mai furios, «s-au dus să facă război restul seminției sale, contra celor care păzesc poruncile lui Dumnezeu și sunt în posesia mărturiei lui Isus» (12, 17). Dincolo de imagini, apare clară ideea teologică: va fi Hristos cel care îi va face pe oameni victorioși asupra morții, asociindu-i misterului său pascal.

Scurta prezentare a acestui simpatic *zoo* al Apocalipsei ne-a pus în contact cu unul dintre simbolurile caracteristice ale acestei cărți. A cunoaște bine animalele și activitatea lor echivalează cu a înțelege mai bine bogatul mesaj pe care autorul biblic l-a încredințat chiar și acestor viețuitoare. Deși multe animale au o semnificație negativă,

repetăm încă o dată că animalul principal și cel mai des întâlnit este Mielul, simbol al lui Hristos, biruitor asupra păcatului și morții, prin darul vieții sale. Încă o dată, ultimul cuvânt aparține Iubirii, cea pe care Dumnezeu o manifestă oamenilor prin Hristos, cel pe care oamenii trebuie să-l facă să strălucească în viața lor de credință față de divinitate și în solidaritatea față de ceilalți.

MIREASA MIELULUI O IUBIRE PENTRU VEȘNICIE (Ap 21-22)

Viziunea finală are valoarea unei respirații adânci care concludă în mod solemn celebrarea din cartea întregă. Comunitatea creștină are nevoie de certitudinea că autorul transcrie cu măiestrie partitura teologică din paginile concluzive. Sunt evidente o puternică reînnoire și o profundă transformare care, schimbând radical exteriorul și interiorul, fac din existența creștină o adevărată simfonie. Este cântecul acelei iubiri eterne care îi leagă în mod indefectibil pe Miel de Mireasa lui.

1. VIZIUNE GENERALĂ A CAP. 21-22

Distrugerii răului îi urmează maxima potențare a binelui, descris ca o reînnoire radicală, reprezentată de cerul nou și pământul nou (21, 1-8). Secțiunea noului Ierusalim (Ap 21, 1-22,5) este antiteza luminoasă a obscurei pagini cu judecata «Babilonului cel mare, mama desfrânatelor» (Ap 17-18): «Femeia pregătită pentru Miel face evident contrastul cu marea desfrânată, ale cărei bogate veșminte și bijuterii căutau

doar să proclame lumii și ei înseși propria glorie, acea mincinoasă garanție a siguranței, de fapt, a veșniciei»²⁰⁵. După introducerea în temă (cf. 21, 1-8), interesul se concentrează asupra noului Ierusalim (cf. 21, 10-27) și asupra noului Paradis ²⁰⁶. Mântuirea, realizată definitiv și cu toate implicațiile sale, este sintetizată în triumful miresei și în descrierea Ierusalimului ceresc.

Partea concluzivă a cărții are valoarea unui epilog (cf. 22, 6-21). Aici este evidențiată destinația liturgică a cărții, printr-un dialog între Hristos, îngerul mijlocitor și adunarea liturgică. Încă de la început, Hristos amintește de venirea sa (cf. v. 7), reluând aceeași temă în v. 12, și se prezintă ca sinteză vie a mântuirii (cf. v. 10-16). Intervine adunarea liturgică, însuflețită de Spiritul Sfânt, invocând venirea lui Hristos (cf. v. 17). După o formulă de protecție a textului sacru de orice falsificare (cf. v. 18-19), Isus primește invocația și promite venirea sa (cf. v. 20a). Urmează o nouă și sinceră invocație a adunării (cf. v. 20b). Salutul de încheiere al autorului pune capăt cărții Apocalipsei pe care am definit-o drept „o plăcută enigmă”.

²⁰⁵ PRIGENT, 651.

²⁰⁶ Cf. BIANCHI, 189-199; PRIGENT, 635-726; LOHSE, 184-198.

2. SIMBOLURI DE DESCIFRAT ȘI MESAJUL LOR

2.1. NOUA CREAȚIE (21,1-8)

2.1.1. Viziunea noii creații (v.1)

Vocabularul noutății domină aceste pagini: noi sunt cerul, pământul, Ierusalimul, toate lucrurile. Este vorba, așadar, de o reînnoire universală deja anunțată de profetul Isaia (cf. 66, 22). Ce ascunde această noutate? Există două tipuri de noutate, conform versiunii în greacă a Noului Testament: *néos* este noul în sens cronologic, acela care privește originea și, prin urmare, este sinonim cu „tânăr”; *kainòs* însă, este noul în sens calitativ, diferit de ceea ce e obișnuit, absolut original. Apocalipsa propune creația nouă – în sensul de *kainòs* – ca splendidă concluzie a revelației mântuitoare a lui Dumnezeu, termenul ultim al speranței creștine. Noul din Apocalipsă 21 este în antiteză cu tot ce am citit până acum. Se spune că cerul, pământul și marea au dispărut, fiindcă sunt zone aflate sub influența răului. Dispare mai ales marea care este imaginea mitică a opacității și a amenințării vieții, care este bariera dintre sclavie și libertate (cf. Ieșire): din mare ieșise satanica fiară din 13, 1. În vreme ce marea dispare pentru totdeauna, cerul și pământul vor fi reînnoite, radical, pentru că Dumnezeu nu face lucruri noi, ci face noi toate lucrurile, așa cum sugerează Ap 21, 5.

2.1.2. Viziunea Noului Ierusalim (v.2)

Noul Ierusalim coboară „din cer”, mai târziu specificându-se „de la Dumnezeu”, pentru a afirma că este vorba despre o realitate pregătită de Dumnezeu însuși și nu rezultatul vreunei construcții umane²⁰⁷. Și din acest motiv este pusă în evidență antiteza cu Babilonia. Deja cântată de Is 60, 1-9 ca expresie ideală a poporului lui Dumnezeu reînnoit și răscumpărat, noul Ierusalim devine în Apocalipsă poporul universal al lui Dumnezeu. Dincolo de barierele care separă acum oamenii, porțile cetății-popor sunt deschise în toate direcțiile (cf. 21, 25). Este întreaga familie umană a celor mântuiți, familia lui Dumnezeu și a oamenilor, a cărei Biserică-popor al lui Dumnezeu este sacrament în lume²⁰⁸.

Este astfel acest oraș pentru că vine din înalt, coboară de la Dumnezeu pe un pământ reînnoit de el însuși. La imaginea orașului se adaugă acum cea a logodnicei care se pregătește pentru nuntă: haina sa de vison sunt faptele drepte ale sfinților (cf. 19, 8).

2.1.3. O voce puternică de pe tron (v. 3-4)

După viziune, începe partea auditivă. Toate semnele prezenței lui Dumnezeu în istoria lui Israel (nor, arca alianței, templu) au dispărut. Iată minunata noutate: nu mai este o casă a lui Dumnezeu în Ierusalim, ci noul

²⁰⁷ O părere analogă se regăsește la Paul: «Ierusalimul de sus este liber și este mama noastră, a tuturor» (Gal 4, 26).

²⁰⁸ Cf. *Lumen Gentium*, 1.

Ierusalim este el însuși casa lui Dumnezeu și se înfăptuiește pe deplin profeția Dumnezeu-cu-noi. Prezența lui Dumnezeu aduce infinită bunăstare, eliberând toți oamenii de tot ce e negativ, inclusiv moartea, învinsă definitiv împreună cu cortegiul său funebru.

2.1.4. Dumnezeu vorbește nemijlocit (v. 5-8)

Ceea ce Paul promite pentru unul singur: «Dacă unu este în Hristos, este făptură nouă; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut nouă» (2 Cor 5, 17), Apocalipsa extinde la întregul cosmos cu asigurarea lui Dumnezeu însuși: «Iată, eu fac noi toate lucrurile». Pentru prima dată în toată Apocalipsa, Dumnezeu vorbește direct și auzim cum vocea sa aduce vestea cea frumoasă, centrul și apogeul întregii cărți. Toată comunitatea care ascultă nu poate decât să tresară de bucurie pentru acest anunț. O încredere oarbă poate vedea doar lumea externă, care îmbătrânește în depravarea sa, însă credința poate distinge printre umbre mâna lui Dumnezeu care modelează din nou totul. Se împlinesc vechile promisiuni: va fi apa vieții și omul va avea un raport filial cu Dumnezeu. În noul Ierusalim, Satana și stirpea sa nu vor avea cetățenie și pentru ei va fi rezervată o a doua moarte, simbol al distrugerii totale și ireversibile.

Ioan primește porunca de a scrie cuvintele lui Dumnezeu, pentru a se putea mereu verifica și, mai ales, pentru a se constata fidelitatea lui Dumnezeu în a-și ține promisiunea: «Cum fiecare dintre cele șapte scrisori se

încheia cu un cuvânt de victorie (2, 7 etc.), și cuvântarea lui Dumnezeu se termină cu o promisiune pentru învingători»²⁰⁹.

2.2. NOUL IERUSALIM (21, 9-27)

Este reluată tema Ierusalimului ceresc, într-o viziune-descriere mai detaliată pe care comunitatea în ascultare, în mod spontan, o contrapune viziunii precedente a Babiloniei: splendoarea și magnificența devin acum sigla binelui și a triumfului²¹⁰.

2.2.1. Logodnică, mireasă și oraș (v. 9-14)

Dacă Ap 21, 2 vorbea despre „logodnică”, Ap 21, 10 vorbește despre noul Ierusalim ca „mireasă”, de parcă Ioan ar vrea să facă aluzie la nunta deja celebrată și consumată dintre Hristos și omenirea reînnoită, într-o comuniune devenită perfectă. Gloria lui Dumnezeu, adică însăși prezența lui Dumnezeu, o pătrunde și o inundă în întregime. Splendoarea orașului este descrisă cu ajutorul acelorași imagini (pietre prețioase) care îl descriau pe Dumnezeu șezut pe tronul său (cf. Ap 4, 3; 21, 11). Noul Ierusalim, simbol geografic al poporului lui Dumnezeu

²⁰⁹ LOHSE, 186.

²¹⁰ Nu lipsesc în tradiția iudaică emfaticile celebrări ale Ierusalimului; a se citi acest *midrash* al unui rabin din sec. I d.H.: «Când Dumnezeu a creat lumea, a creat 10 porții de frumusețe, a atribuit 9 Ierusalimului și 1 lumii; a creat 10 porții de știință, a atribuit 9 Ierusalimului și 1 lumii; Dumnezeu a creat și 10 porții de durere, a atribuit 9 Ierusalimului și 1 lumii». Evident, în Ierusalimul ceresc nu există durere.

care locuiește împreună cu Dumnezeu însuși, poate fi acum descris în detaliu, începând cu aspectul său exterior, cu ziduri și porți.

«E înconjurat de ziduri mari și înalte» (v. 12): nu pentru a apăra orașul, ale cărui porți sunt mereu deschise, ci asemenea unei frontiere simbolice care separă ceea ce este înăuntru de ceea ce este afară. Numărul 12 (și multiplii săi) domină descrierea și face referire la semnificația particulară a orașului ca loc de împlinire a profețiilor vechiului și noului Israel: 12 sunt triburile lui Israel și 12 sunt apostolii, început al noului popor al lui Dumnezeu. Unitatea dintre cele două alianțe, intimă relație structurală între Israel („porțile” cu cele 12 nume ale triburilor lui Israel) și Biserica creștină („bazele” cu cele 12 nume ale Apostolilor) semnifică poporul universal al lui Dumnezeu.

Porților sunt câte trei pe fiecare latură: cele patru puncte cardinale indică faptul că din orice parte este posibil accesul în oraș, după cum prevăzuse Isus: «Și zic vouă că mulți de la răsărit și de la apus vor veni și vor sta la masă cu Avraam, cu Isaac și cu Iacov în împărăția cerurilor» (Mt 8, 11).

2.2.2. Imensitatea și perfecțiunea orașului-popor (v. 15-21a)

Dimensiunile orașului sunt de asemenea simbolice (12x12x12x1000): dau impresia de imensitate (cifre care depășesc imaginația) și de perfecțiune (forma rectangulară, înălțimea egală cu baza). Forma cu bază rectangulară, cu

lungimea, înălțimea și lățimea egale, duce cu gândul la un cub gigantic, semn al perfecțiunii; în formă cubică era construită și Sfânta Sfintelor în templu. Dimensiunile sunt pur și simplu imense, imposibile pentru o reprezentare reală, dar posibile dacă ne gândim la rolul orașului de a-i cuprinde, în mod ideal, pe toți oamenii: latura megacubului ar fi de peste 2.200 km (12.000 de stadii) și înălțimea zidurilor de circa 65 m (144 coți)²¹¹.

Materialele prețioase din care era construit orașul în v.18-21 amintesc de imaginile din v. 11 și constituie un progres; nu trebuie interpretate separat, ci văzute toate împreună ca un mod de a descrie luminoasa și splendidă frumusețe a noului Ierusalim, culme a apropierii și prezenței lui Dumnezeu²¹². Există apoi o trimitere mai subtilă. Marele Preot purta o mantie pe care erau fixate 12 pietre, simbol al celor 12 triburi. Când intra în templu și ajungea în prezența lui Dumnezeu, toate cele 12 triburi, reprezentate prin pietrele mantiei, erau în contact cu gloria divină: «Și va purta Aaron, când va intra în cortul adunării, numele fiilor lui Israel pe hoșenul judecății, la inima sa, spre veșnică pomenire înaintea Domnului» (Ieș 28, 29)²¹³.

²¹¹ Dacă fixăm 185m ca echivalentul unui stadiu, ar fi circa 2.200 km, de 100 de ori estimarea pe care Herodot o făcea suprafeței Babilonului, cf. GIBLIN, 150. Dacă fixăm 45 cm echivalentul unui cot, se obțin 64,8m pentru înălțimea zidurilor. PIKAZA, 273 amintește că marile orașe simbolice ale lumii antice era pătrate, precum Babilonul și Roma.

²¹² Pentru liste similare cf. Ieș 28, 17-20; 39, 10-13; Ez 28, 13.

²¹³ «În acest fel, când se apropia de Dumnezeu, preotul îi prezenta întreg poporul său, în timpul liturghiei de adorare și de laudă, de ispășire și de

2.2.3. Nu am văzut niciun templu în el... (v. 22-27)

De la examinarea exterioară, se trece acum în interiorul orașului. Prima surpriză constă în lipsa totală a templelor. Explicația este că Dumnezeu însuși și Mielul sunt templul său. Autorul vrea să spună că au dispărut toate mijlocirile dintre uman și divin, fiindcă de acum tot orașul este sfânt și comuniunea cu Dumnezeu este spontană. Se observă marele progres: nu doar că Dumnezeu locuiește cu oamenii, ci Dumnezeu însuși este casa oamenilor²¹⁴. Se regăsește aici teologia celei de-a IV-a Evanghelii despre imanența reciprocă dintre credincios și Hristos, de fapt, aici se încheie traiectoria spațială a lui a crede-a merge-a rămâne: discipolul este cel care vrea să cunoască unde se află Isus pentru a rămâne cu el (cf. In 1, 39). Aici Dumnezeu vine în întâmpinarea nevoii omului de a sta cu El. Dacă Dumnezeu este prezent, atunci noaptea, simbol al oricărei negativități, nu va mai exista (cf. 21, 25b). Lumina veșnică emanată de prezența lui Dumnezeu, îi luminează pe toți. Se împlineste profeția din Is 60, 19 și mai mult încă, se materializează promisiunile lui Isus care asigurase: «Eu sunt lumina lumii» (In 8, 12).

mijlocire», Auzou G., *Dalla servitù al servizio. Il libro dell'Esodo*, EDB, Bologna 1988³, 298.

²¹⁴ Ceva asemănător fusese anunțat de profetul Ezechiel care concluda astfel descrierea orașul său ideal: «Orașul se va numi din acea zi înainte: *Acolo este Domnul*» (Ez 48, 35).

Surprizele și loviturile de teatru nu au luat sfârșit. Universalitatea fără limite a noului Ierusalim, care trăiește prin lumina-viață a lui Dumnezeu, nu este o universalitate automată (cf. 21, 27). Mesajul din liric devine exortativ: comunitatea se vede îndemnată să se țină departe de orice negativitate morală. Porți deschise da, porți pe toate cele patru laturile, însă totuși porți care fac diferența și separă ceea ce este înăuntru de ceea ce este afară: «Și în cetate nu va intra nimic pângărit și nimeni care e dedat cu spurcăciunea și cu minciuna, ci numai cei scriși în Cartea vieții Mielului» (21, 27).

2.3. NOUL PARADIS (22, 1-5)

Orașul lui Dumnezeu, văzut până acum ca orașul luminii eterne, în acest moment este reprezentat ca oraș al vieții. Nu este o simplă revenire la primul paradisi, evocat de pomul vieții, ci este desăvârșirea proiectului-Paradis înscris în prima creație.

Un fluviu cu apă vie, care în Ez 47, 7.12 țâșnește din templu și în In 7, 38, din inima credinciosului, în Ap 22, 1 izvorăște din tronul lui Dumnezeu și al Mielului, care substituie templul. Apa este „limpede precum cristalul”, deoarece este apa vieții înseși a lui Dumnezeu. Un pom al vieții din mijlocul pieței și pe cele două maluri ale râului semnifică însăși viața lui Dumnezeu, aflată la completa și permanenta dispoziție a tuturor: „frunzele... tămăduiesc neamurile” (cf. 22, 2), căci în noua lume nu va mai exista nici boală, nici durere, nici moarte. Atunci «vor vedea

chipul lui» (v. 4), pentru că Dumnezeu va locui cu oamenii și va fi casa lor. În sfârșit, îl vor putea vedea pe Dumnezeu așa cum este (cf. Mt 5, 8; 1 In 3, 2) și va fi o deplină fericire, aceea care potolește cea mai profundă dintre aspirațiile omului.

Dacă toate acestea sunt adevărate, așa cum sunt, nu rămâne altceva decât să strigăm: «VINO, DOAMNE ISUSE, *Maranà tha*»²¹⁵

Unii văd o legătura între Fac 1-3 și Ap 21-22, care constituie începutul, respectiv finalul revelației: «Să nu uităm că între acest *deja* al *începutului* și *nu încă* al realizării finale, Ioan vede în Biserică o anticipare și o garanție a împlinirii. Ceea ce se desăvârșește în Împărăție, s-a realizat în economia sacramentală. De la istoria omenirii (Facerea) am trecut la istoria Bisericii (Ap 2-3) și la Împărăție (Ap 21-22)»²¹⁶.

²¹⁵ Expresia aramaică *Maranà tha* apare în 1 Cor 16, 22 și era folosită în liturgie. Ap 22, 20 utilizează traducerea; văditul context liturgic se observă din solemnul Amin din răspuns. Există două posibile interpretări ale acestei expresii: prima, cea pe care am adoptat-o și formulat-o *Maranà tha*, exprimă o vie speranță a comunității care se adresează încrezătoare Domnului său. Există și posibilitatea de a citi aceeași formula *Maran athà* și, în acest caz, înseamnă „Domnul a venit”, și aceasta fundamentând o speranță, care însă este certitudinea că ceva a început deja o dată cu venirea lui Hristos. Fără a exclude valoarea celei de-a doua interpretări, este preferată prima deoarece corespunde mai bine scopului întregii cărți, adresat unei comunități ce are nevoie să se regăsească și să-și regăsească motivația propriei speranțe.

²¹⁶ BIANCHI, 193-194.

LA FINAL DE DRUM

Am întreprins lectura Apocalipsei ca pe un pariu: am fi capabili să citim și să descifrăm o carte recunoscută ca fiind dificilă? Am fi în stare să combinăm acest enorm *puzzle* pe care l-am gândit, în mod ideal, ca având 1000 de piese?

Fiecare va răspunde pentru sine, examinând cât de pozitivă și stimulativă a găsit-o pentru propria inteligență și pentru propriul suflet și o va folosi mai bine pentru propria viață spirituală.

Unele referințe sunt obligatorii. În vreme ce este răspândită convingerea că Apocalipsa este o aglomerare informă de episoade, cercetarea modernă a demonstrat că Apocalipsa este logică și are o tramă. Nu este imposibil de recunoscut și o structură care are în „septenari” pilonii săi de susținere: șapte mesaje ale lui Hristos către șapte biserici din Asia Mică, șapte sigilii deschise de Hristos-Mielul, șapte urgii dezlănțuite de sunetul a șapte trâmbițe, și șapte sălbăticiuni dezlegate de vărsarea a șapte cupe. Restul Apocalipsei pregătește sau completează septenarele, și conduce la luminoasa concluzie a cărții. Interpretând septenarul deschiderii sigiliilor cărții divine după același criteriu aplicat septenariilor trâmbițelor și

cupelor, care sunt septenarii ale urgiilor, cercetătorii moderni fac din Apocalipsă o carte a „catastrofelor”. Nu așa fac cei trei sau patru antici comentatori greci, conform cărora, atunci când se deschide un sul închis de șapte peceți, se arată conținutul sulului și are loc o revelație. Hristos-Mielul Apocalipsei, deci, este revelatorul fiindcă el deschide cartea unde este înscrisă voința pe care Dumnezeu o ținea în dreapta sa. Imaginea cărții deschise de Miel transmite același lucru ca Ap 1, 1: «Descoperirea lui Isus Hristos, pe care I-a dat-o Dumnezeu, ca să arate robilor Săi cele ce trebuie să se petreacă în curând». Astfel că Apocalipsa se poate autodefini cartea fericirii «Fericit este cel ce citește și cei ce ascultă» (Ap 1, 3).

La Patmos, Ioan a scris pentru Bisericile din Asia și pentru problemele lor, dificultățile lor, riscurile apostaziei, ale descurajării și ale sincretismului înșelător. Cercetării istorice, Apocalipsa îi interpune diafragma limbajului său și a modului său irepetabil de a povesti, și este, deci, dificil de spus când a fost scrisă, pentru a fi de ajutor cui, și pentru a combate ce adversari. Trebuie totuși încercat, fiindcă autorul a scris o carte, nu stând în afara vieții și a istoriei, ci din mijlocul dificultăților sale concrete și ale celor șapte Biserici.

Apocalipsa rămâne unul dintre textele cele mai misterioase și mai fascinante ale Bibliei, cu siguranță, nu unul dintre cele mai ușoare. Cine se pregătește să o citească este prins în bogăția de imagini și, poate, riscă să

piardă din vedere planul său unitar. Noi am încercat să clarificăm și să simplificăm.

Reluând principalele etape ale drumului nostru grăbit, după o primă privire sumară asupra cărții pentru a o insera în filonul apocaliptic și pentru a o cunoaște în linii mari (INTRODUCERE și CHEI DE ACCES), am abordat textul însuși fiindcă doar printr-o lectură directă a Cuvântului lui Dumnezeu se poate ajunge la a-l înțelege (AP 1).

Scrisorile ne-au pus în legătură cu o realitate eclezială multiformă: am fost stimulați pentru o revizuire personală și comunitară, ținând ochii fixați asupra lui Hristos care ne propunea punctele unui examen de conștiință. Au apărut momente de mare consolare, dar și de reproș, finalizat însă cu o ameliorare (SCRISORILE: UN MESAJ DULCE-AMAR; AP 2-3).

Am avut un suspin de ușurare când am văzut că Mielul era în măsură să deschidă pecețile cărții și să interpreteze sensul istoriei. Am încetat să ne mai simțim niște naufragiați aruncați de valuri și am început să înțelegem că deasupra noastră se construiește planul lui Dumnezeu care este un proiect al iubirii. Pentru a-l înțelege mai bine, am descifrat simbolurile (TRONUL ȘI CARTEA: AP 4-5. HARTA SIMBOLISMULUI).

Cu o rapidă călătorie am trecut în revistă partea centrală a cărții pentru a ne da seama de o situație care, validă în vremea lui Ioan, se repropune punctual în oricare perioadă a istoriei: viața fiecăruia și a comunității este traversată de durere, și totuși aceasta nu distruge viața fiindcă este susținută de o speranță care vine de sus (O ISTORIE STROPITĂ CU SÂNGE ȘI TOTUȘI PLINĂ DE SPERANȚĂ: AP 6-16).

Prezența lui Dumnezeu și a lui Hristos în lumea oamenilor nu anihilează puterea răului care poate face în carne răni mortale. Răul nu este absent în istoria noastră personală sau în cea comunitară și poate, de asemenea, să dea impresia că ne conduce nestingherit. Bătălia finală cu victoria totală și definitivă a binelui, asigură pe toți că va fi răsplătită credința în Dumnezeu: toți trebuie să știe să lupte, siguri de victoria care se obține în Hristos, pentru Hristos și cu Hristos. Lui cinstea și gloria în veci! O aprofundare a doxologiilor a favorizat cunoașterea unui element caracteristic Apocalipsei și a oferit un material bogat pentru rugăciunea personală și comunitară (MĂRȘĂVIE ȘI PEDEAPSĂ, CREDINȚĂ ȘI RĂSPLATĂ: AP 17-20. NĂSCUT PENTRU A ÎNVINGE: DOXOLOGIIILE).

Lungul *excursus* despre animale a permis familiarizarea cu unul dintre elementele cele mai caracteristice, dar și mai problematice ale Apocalipsei. O

mai bună cunoaștere trebuie să fie premisă și condiție pentru o înțelegere profundă a textului.

În partea concluzivă, deja cu iz de nuntă, se cântă imnul iubirii care leagă fără echivoc Biserica de Hristos (MIREASA ȘI MIELUL. O IUBIRE PENTRU VEȘNICIE: AP 21-22).

Dacă la final Apocalipsa rămâne totuși o enigmă, sperăm că a devenit O PLĂCUTĂ ENIGMĂ, care merită să fie tot mai bine cunoscută și descifrată. Pariul continuă...

BIBLIOGRAFIA

COMENTARII

- ALLO E. B., *Saint Jean: l'Apocalypse*, Gabalda, Paris 1938.
- AUNE D.E., *Revelation*, I-II-III, Word Books Publisher, Dallas 1997-1998.
- BARBAGLIA S., *Apocalipsa, o fântână sigilată*, Editura Surorilor Lauretane, Baia-Mare 2011 [or. ital.].
- BEALE G.K., *The Book of Revelation*, Eerdmans, Grand Rapids 1999.
- BIANCHI E., *L'Apocalisse di Giovanni. Commento esegetico-spirituale*, Qiqajon, Bose (VC) 21990.
- BIGUZZI G., *Apocalisse*, Paoline, Milano 2005.
- BLANCHARD Y.-M., *Apocalipsa*, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș 2007 [or. fr.].
- BONSIRVEN J., *L'Apocalisse di San Giovanni*, Studium, Roma 1958 [or. fr.].
- BORING M.E., *Apocalisse*, Claudiana, Torino 2008 [or. fr.].
- BRÜTSCH Ch., *La clarté de l'Apocalypse*, Labor et Fides, Genève 1966.
- CHARLES R. H., *A Critical and Exegetical Commentary on the Revelation of St. John*, I-II, Edimburgh 1956(=1920).
- CHARLIER J.P., *Comprendre l'Apocalypse*, I-II, Cerf, Paris 1991.
- COLLINS A. Y., *Apocalisse*, in F. Dalla Vecchia, G. Segalla, M. Vironda (a cura di), *Nuovo grande commentario biblico*, Queriniana, Brescia 2002².
- CONTRERAS MOLINA F., *El Señor de la vida. Lectura cristológica del Apocalipsis*, Sígueme, Salamanca 1991.
- CORSANI B., *L'Apocalisse. Guida alla lettura*, Claudiana, Torino 1987.
- CORSINI E., *L'Apocalisse di Gesù Cristo secondo Giovanni*, SEI, Torino 2002.
- DOGLIO C., *Apocalisse*, San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2012.
- FÉRET H. M., *L'Apocalypse de Saint Jean, vision chrétienne de l'histoire*, Correa, Paris 1943.
- GIBLIN C. H., *Apocalisse*, EDB, Bologna 1993 [or. engl.].

- GIESEN H., *Johannes-Apokalypse*, Katholisches Bibelwerk, Stuttgart ³1992.
- HARRINGTON W.J., *Revelation*, Liturgical Press, Collegeville 1993.
- LANCELLOTTI A., *Apocalisse*, Paoline, Roma ⁸1992.
- LOHSE E., *L'Apocalisse di Giovanni*, Paideia, Brescia 1974 [or. germ.].
- LUPIERI E., *L'Apocalisse*, Milano 1999.
- MAGGIONI B., *L'Apocalisse. Per una lettura profetica del nostro tempo*, Cittadella, Assisi ⁵1994.
- MASSYNGBERDE FORD J., *Revelation*, Doubleday, Garden City 1975.
- MOUNCE R.H., *The Book of Revelation*, Eerdmans, Grand Rapids 1977.
- PIKAZA IBARRONDO X., *Apocalisse*, Borla, Roma 2001 [or. span.].
- PRIGENT P., *L'Apocalisse*, Borla, Roma 1985 [or. fr.].
- RAVASI G., *Il libro dell'Apocalisse*, EDB, Bologna 1984.
- ROLOFF J., *The Revelation of John*, Fortress, Minneapolis 1993 [or. germ.].
- ROMEO A., *L'Apocalisse*, in *La Sacra Bibbia. Il Nuovo Testamento*, Marietti, Casale Monferrato (AL) 1964.
- SCHICK E., *L'Apocalisse*, Città Nuova, Roma ²1984 [or. germ.].
- SCHÜSSLER FIORENZA E., *Apocalisse. Visione di un mondo giusto*, Queriniana, Brescia 1994 [or. engl.].
- SPEYR von A., *L'Apocalisse: meditazioni sulla rivelazione nascosta*, I-II, Jaca Book, Milano 1983 [or. germ.].
- VANNI U., *L'Apocalisse: ermeneutica, esegesi, teologia*, EDB, Bologna 1988.
- WIKENHAUSER A., *L'apocalisse di Giovanni*, Morcelliana, Brescia 1960 [or. germ.].

LITERATURĂ SECUNDARĂ

- Auzou G., *Dalla servitù al servizio. Il libro dell'Esodo*, EDB, Bologna 1988³.
- Von Balthasar H. U., *Chi è il cristiano*, Queriniana, Brescia 1984.

- Bartoli L., *Cavallo*, in *La chiave per la Comprensione del simbolismo e dei segni nel sacro*, Lint, Trieste 1982, 193-194.
- , *Cavalletta*, in *La chiave per la Comprensione del simbolismo e dei segni nel sacro*, Lint, Trieste 1982, 106.
- Biguzzi G., *I settenari nella struttura dell'Apocalisse*, EDB, Bologna 1996.
- , *Le sette coppe dell'ira di Dio (Ap 16)*, in Ghiberti G. e coll. (ed.), *Opera giovannea*, Elle Di Ci, Leumann (TO) 2003.
- , *Gli splendori di Patmos. Breve commento all'Apocalisse*, Paoline, Milano 2007.
- , *Dall'Apocalisse di Giovanni. La prima presentazione della Bestia in Ap 13*, in Ghiberti G. E coll. (ed.), *Opera Giovannea, Logos*, VII, Elle Di Ci, Leumann (TO) 2008.
- Bloch E., *Prinzip Hoffnung*, Berlin 1954-59.
- Cansdale G.S., *Animalele din Biblie*, in Douglas J.D. et. coll. (ed.), *Dicționar Biblic*, Cartea Creștină, Oradea 1995, 39 [or. engl.].
- Charpentier E., *Una lettura dell'Apocalisse*, Gribaudi, Torino 1978.
- Chevalier J. - Gheerbrant A., *Dizionario dei simboli*, Rizzoli, Milano 1986, 374-380.
- Cocagnac M., *Simbolurile biblice. Lexic teologic*, Humanitas, București 1997, 167-174; 181-183.
- Covolo E., *"Io spero nella tua Parola..."*, LDC, Leumann (TO) 1991.
- Dianich S., *Sempre Apocalisse*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 1998.
- DOGLIO C., *Apocalisse di Giovanni*, in *La Bibbia*, Piemme, Casale Monferrato (AL) 21996.
- , *Il dramma della storia provoca la fede*, Parole di Vita 37 (1992) 439.
- , *Il primogenito dei morti. La risurrezione di Cristo e dei cristiani nell'Apocalisse*, EDB, Bologna 2005.
- Dow J. L., *Cavallo*, in *Dizionario della Bibbia*, Garzanti, Milano 1993, 67.
- , *Locusta*, in *Dizionario della Bibbia*, Garzanti, Milano 1993, 229.

- Dumea C., *Pagini dificile ale Noului Testament*, Sapientia, Iași 2011.
- Fabris R., *Lettera agli Ebrei*, in: Barbaglio G. - Fabris R., *Le lettere di Paolo*, III, Borla, Roma 1980.
- , *Attualità della speranza*, Paideia, Brescia 1984.
- Feuillet A., *Johannine Studies*, Stantem Island, New York 1965.
- Grelot P., *La speranza ebraica al tempo di Gesù*, Borla, Roma 1981.
- Grelot P. (ed.), *La liturgia nel Nuovo Testamento*, in: AA.VV., *Introduzione al Nuovo Testamento*, 9, Borla, Roma 1992.
- Hubert J., *L'architecture des lettres aux sept Eglises (Ap 2-3)*, RB 67 (1960) 349-353.
- James M. - Jongeward D., *Nati per vincere, Analisi transazionale con esercizi di gestalt*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1987⁶.
- Kant E., *Kritik der reinen Vernunft*, B 834.
- Klijn A.F.J., *Cerinto e cerintiani*, in Di Bernardino A. (diretto da), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, I, Marietti, Casale Monferrato (AL) 1983.
- Koch K., *Difficoltà dell'Apocalittica*, Paideia, Brescia 1977.
- Lohfink N., *Il sapore della speranza*, Piemme, Casale M. (AL) 1989.
- Lurker M. (a cura di), *Agnello e ariete*, in *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1990, 6-8.
- , *Aquila*, in *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1990, 17-18.
- , *Cavallo*, in *Dizionario delle Immagini e dei Simboli Biblici*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1990, 42-43.
- , *Leone*, in *Dizionario delle Immagini e dei Simboli Biblici*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1990, 108-109.
- , *Scorpione*, in *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1990, 186-187.
- , *Serpente*, in *Dizionario delle immagini e dei simboli biblici*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1990, 189-191.
- Marcel G., *Giornale metafisico*, Roma 1966.
- , *Homo viator*, Torino 1967.
- Mircea I., *Cal*, in *Dicționar al Noului Testament (A-Z)*, Institutul Biblic și de Misiune, București 1995, 76-77.

- Moltmann J., *Teologia della speranza*, Queriniana, Brescia 1970.
- Péguy Ch., *Il portico del mistero della seconda virtù*, in: Idem, *I Misteri*, Jaca Book, Milano 1984².
- Podwal M., *Bestiario ebraico. Dalle leggende e dal folclore ebraico un libro di creature favolose*, Giuntina, Firenze 2012.
- Rahner K., *Perché Dio ci lascia soffrire?*, in: Idem, *Sollecitudine per la Chiesa. Nuovi Saggi*, VIII, Paoline, Roma 1982.
- Ramsay W.M., *The Letters to the Seven Churches*, London 1909.
- Rolla A., *Enciclopedia della Bibbia*, 5, LDC, Leumann 1971.
- Russell D.S., *L'apocalittica giudaica*, Paideia, Brescia 1991 [or. engl.].
- Sacchi P., *L'Apocalittica giudaica e la sua storia*, Paideia, Brescia 1990.
- Scorza Barcellona F., *Epistola di Barnaba*, in Di Bernardino A. (diretta da), *Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane*, I, Marietti, Casale Monferrato (AL) 1983.
- Serenthà M., *Sofferenza umana. Itinerario di fede alla luce della Trinità*, Paoline, Cinisello Balsamo (MI) 1993.
- Valdés A. Á., *Ce ştim despre Biblie*, 6, Sapienia, Iaşi 2006 [or. span.].
- Van Unnik W.C., *A Formula Describing Prophecy*, NTS 9 (1963) 86-94.
- Vanni U., *La struttura letteraria dell'Apocalisse*, Queriniana, Brescia 1980.
- , *Il simbolismo nell'Apocalisse*, Gregorianum 61 (1980) 461-504.
- , *"Beati gli invitati alla cena delle nozze dell'Agnello" (Ap 19,9). La speranza nell'Apocalisse*, Parole Spirito Vita 9 (1984) 232.
- , *Apocalisse - Una assemblea liturgica interpreta la storia*, Queriniana, Brescia 1990⁶.
- , *Apocalisse, libro della Rivelazione. Esegese biblico-teologica e implicazioni pastorali*, EDB, Bologna 2009.
- Vögtle A., *Il libro dei sette sigilli. Commento all'Apocalisse di Giovanni*, Elle Di Ci, Leumann (TO) 1990 [or. germ.].

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	5
APOCALIPSA: 'PUZZLE' DE 100.000 DE PIESE.	
INTRODUCERE ȘI CHEI DE ACCES.....	8
1. INTRODUCERE.....	8
2. UN STIL STRANIU.....	10
2.1. GENUL LITERAR APOCALIPTIC.....	10
2.2. CARACTERISTICILE GENULUI LITERAR.....	12
2.3. APOCALIPSA ȘI VECHIUL TESTAMENT.....	13
2.4. APOCALIPSA ȘI APOCALIPTICA.....	16
2.4.1. Asemănări și deosebiri.....	16
2.4.2. Apocalipsa și Vechiul Testament.....	19
2.4.3. Apocalipsa și Noul Testament.....	21
3. AUTORUL.....	22
4. LOCUL ȘI DATA COMPUNERII.....	25
5. DESTINATĂRII ȘI SCOPUL.....	27
6. STRUCTURA LITERARĂ.....	28
6.1. CÂTEVA TEORII DINTRE MULTELE PROPUSE.....	28
6.2. STRUCTURA ÎN OPINIA LUI U. VANNI.....	31
6.3. PROCEDEE LITERARE ALE COMPOZIȚIEI 34	
6.3.1. Grupări de „câte șapte”.....	35
6.3.2. Regula recapitulării (sau evoluția concentrică). 35	
6.3.3. Regula încastrării (sau a anticipației).....	35
6.3.4. Regula antitezei.....	36
7. CONCLUZIA.....	37
7.1. DUMNEZEU AUTORUL MÂNTUIRII.....	37
7.2. HRISTOS, MIJLOCITORUL MÂNTUIRII.....	38
7.3. BISERICA, NOUL ISRAEL.....	38
VIZIUNEA ÎNIIĂLĂ (Ap 1, 9-20).....	40
1. CÂTEVA NOTE EXEGETICE.....	41
2. CONSIDERAȚII FINALE.....	52

SCRISORILE: UN MESAJ DULCE-AMĂRUI (Ap 2-3) ...	54
1. INTRODUCERE ȘI CONTEXT	54
2. PREZENTARE LITERARĂ	55
2.1. SECȚIUNEA SCRISORILOR	55
2.2. DISPUNEREA SCRISORILOR	56
2.3. O SCHEMĂ COMUNĂ	57
3. MESAJUL PENTRU CELE ȘAPTE BISERICI	
(2, 1-3, 22).....	62
3.1. EFES (2, 1-7)	62
3.2. SMIRNA (2, 8-11).....	66
3.3. PERGAM (2, 12-17).....	68
3.4. TIATIRA (2, 18-28).....	71
3.5. SARDES (3, 1-6).....	73
3.6. FILADELFIA (3, 7-13)	75
3.7. LAODICEA (3, 14-22)	77
4. CONCLUZIE.....	78
TRONUL ȘI CARTEA (Ap 4-5)	
HARTA SIMBOLURILOR	80
1. TRONUL ȘI CARTEA.....	80
1.1. STRUCTURA LITERARĂ	81
1.2. SIMBOLURI DE DESCRIȚIE.....	81
1.3. COMENTARIU TEOLOGICO-SPIRITUAL.....	83
2. HARTA SIMBOLURILOR	86
2.1. SIMBOLURI	86
2.2. TIPURI DE SIMBOLURI.....	89
2.2.1. Simbolismul cosmic	89
2.2.2. Tulburările cosmice.....	89
2.2.3. Simbolismul teriomorf.....	91
2.2.4. Simbolismul cromatic	92
2.2.5. Simbolismul aritmetic	93
2.2.6. Simbolismul antropologic	97
O POVEȘTE STROPITĂ CU SÂNGE, TOTUȘI PLINĂ	
DE SPERANȚĂ (Ap 6-16).....	99
PREMISA: PRIMA ÎNTREBARE.....	99

1. INTRODUCERE	100
2. SPERANȚA	101
2.1. CONCEPT SCHIMBĂTOR ȘI NECLAR DIN PERSPECTIVA OMULUI	101
2.2. ISRAEL, POPORUL SPERANȚEI	103
3. SPERANȚA ÎN APOCALIPSĂ	105
3.1. COMUNITATEA APOCALIPSEI	105
3.2. SPERANȚA AȘA CUM APARE ÎN UNELE PASAJE DIN CAPITOLELE 6-16.....	108
3.2.1. O viziune completă asupra cap. 6-16	108
3.2.2. Capitolele 12-13	109
4. CARACTERISTICILE SPERANȚEI ÎN APOCALIPSĂ	113
4.1. PURIFICARE ȘI CONVERTIRE.....	114
4.2. IPOTEZE DE INTERPRETARE A ISTORIEI	115
4.3. ACCEPTAREA ÎNTREGII ISTORII	115
4.4. IZVORUL DIVIN	116
4.5. PERSPECTIVA ESCATOLOGICĂ.....	117
4.6. PREZENȚA RĂULUI.....	117
4.7. DIMENSIUNEA COMUNITARĂ ȘI ECLEZIALĂ	118
4.8. TRIUMFUL DOMNULUI	119
5. SEMNE ALE SPERANȚEI ÎNTRUPATE	119
6. CONSIDERAȚII FINALE	124

MĂRȘĂVIE ȘI PEDEAPSĂ. CREDINȚĂ ȘI RĂSPLATĂ
(Ap 17-20). NĂSCUȚI PENTRU A ÎNVINȚE:

DOXOLOGIIILE.....	127
1. CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ, CREDINȚĂ ȘI RĂSPLATĂ (Ap 17-20)	127
1.1. PREZENTARE GENERALĂ A CAP. 17-20.....	127
1.2. SIMBOLURI DE DESCIFRAT ȘI MESAJUL LOR	129
1.2.1. Premisă: ARMAGHEDON, locul înfrentării finale.....	129
1.2.2. Babilonia, marea prostituată	132

1.2.3. Împărăția de o mie de ani.....	135
2. DOXOLOGII.....	142
2.1. APOCALIPSA 1, 4-8.....	143
2.2. APOCALIPSA 4, 8-11.....	144
2.3. APOCALIPSA 5, 8-14.....	144
2.4. APOCALIPSA 7, 9-12.....	145
2.5. APOCALIPSA 11, 15-18.....	146
2.6. APOCALIPSA 15, 3-4.....	146
2.7. APOCALIPSA 16, 5-7.....	147
2.8. APOCALIPSA 19, 1-8.....	147
 UN NEÎNCETAT IMN DE LAUDĂ.....	 148
 <i>Excursus: Animalele din Apocalipsă și simbolistica lor.....</i>	 <i>150</i>
 MIREASA MIELULUI. O IUBIRE PENTRU VEȘNICIE (Ap 21-22).....	 177
1. VIZIUNE GENERALĂ A CAP. 21-22.....	177
2. SIMBOLURI DE DESCIFRAT ȘI MESAJUL LOR. 179	
2.1. NOUA CREAȚIE (21,1-8).....	179
2.1.1. Viziunea noii creații (v.1).....	179
2.1.2. Viziunea Noului Ierusalim (v.2).....	180
2.1.3. O voce puternică de pe tron (v. 3-4).....	180
2.1.4. Dumnezeu vorbește nemijlocit (v. 5-8).....	181
2.2. NOUL IERUSALIM (21, 9-27).....	182
2.2.1. Logodnică, mireasă și oraș (v. 9-14).....	182
2.2.2. Imensitatea și perfecțiunea orașului-popor (v. 15-21a).....	183
2.2.3. Nu am văzut niciun templu în el.. (v. 22-27)	185
2.3. NOUL PARADIS (22, 1-5).....	186
 LA FINAL DE DRUM.....	 188
 Bibliografia.....	 193

Redactor: Mia Hodiş
Tehnoredactor: Dinu Virgil Ureche
Design copertă: Firma9

www.galaxiagutenberg.ro
www.librariilegutenberg.ro

Bun de tipar: 2015. Apărut: 2015
EDITURA GALAXIA GUTENBERG,
435600 Târgu-Lăpuş, str. Florilor nr. 11
Tel./ fax: 0262-385280; 0723-377 599
E-mail: contact@galaxiagutenberg.ro

*

Tiparul executat de
SC GUTENBERG SRL
435600 Târgu-Lăpuş, str. Florilor nr. 11
Tel./ fax: 0262-385280; 0723-377 599
E-mail: contact@galaxiagutenberg.ro

SERVICII TIPOGRAFICE COMPLETE